

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1. ΙΟΥΛΙΟΥ. 1853.

ΤΟΜΟΣ Δ'.

ΦΥΛΛ. 79.

ΜΑΡΙΑ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Συνέχεια.) Ἴδε φυλλάδιον 78

— Τίς ἀρά γε νὰ εἶναι εἰς τοιαύτην ὄραν; εἶπεν ἡ Μαρία ἐκπλαγείσα καὶ σχεδὸν ἀνήσυχος.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα ὑπερέτης τις ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Μαρκεσίος Ἑβραῖος Μωβράυ, ἐλθὼν ἐκ Γαλλίας, εἰσέλθῃ. Μόλις ἡ Μαρία ἤκουσε τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ αἱ παρειαὶ τῆς ἐλευκάνθησαν ὡς τὸ μανδύλιον τὸ ὁποῖον ἐκράτει, καὶ μετὰ διακεκριμένης φωνῆς, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ὁ ἦχος εἶχε τι λαθραῖον καὶ κρύφιον,

— Ὁ Κύριος Μωβράυ! εἶπεν, ἄς εἰσέλθῃ! Μετρίασα δὲ κατόπιν τὴν συγκίνησίν τῆς, ἐπληείσασε τὸν εὐζυγὸν τῆς, καὶ μετὰ πραότητος τῆς εἶπε:

— Δὲν ἤκουσες, εἶπεν ὅτι εἶναι τις, ὅστις ἐρ-

χεται ἀπὸ τὴν Γαλλίαν; Ὁ Κ. Ἑβραῖος Μωβράυ, εὐγενῆς Βρεττανὸς, αὐτινος ἡ οἰκογένεια ἦτον ἀφωσιωμένη καὶ συνδεδεμένη μετὰ τὴν αὐλὴν τοῦ μακαρίτου βασιλέως τῆς Ἀγγλίας.

— Τὸν γνωρίζει! διενόθη ὁ Λοανδουίλλερς, ὅστις εἶχε παρατηρήσει μετὰ κρυφίας ἀνησυχίας τὴν τρυγὴν τῆς Μαρίας, καὶ τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁποίους κατέβαλε διὰ νὰ τὴν διασκεδάσῃ.

Ὁ διοικητὴς ἀνήγειρε τὴν κεφαλὴν, καὶ παρετήρει περίξ αὐτοῦ ὡς ὁ ζητῶν νὰ ἐνθυμηθῇ τι μετὰ ὕπνου βαρύτατον.

— Ὁ Κύριος Μωβράυ; εἶπε, δὲν ἐνθυμοῦμαι τοιοῦτον ὄνομα, τὸ μνημονικὸν μου ἐξησθενήθη. Ὁμιλήσέ τον σὺ, Μαρία, διότι ἐγὼ ὑπάγω ν' ἀποσυρθῶ ὑποφέρω . . .

— Ἄφες με νὰ σὲ ἀκολουθήσω, ἀπεκρίθη ζωηρῶς ἡ Μαρία· ἀφοῦ ὑποφέρετε δὲν σὲ ἀφίνω. . . Μόλις ἡ Μαρία ἐτελείωσε τὰς λέξεις ταύτας καὶ εἰσῆλθεν ὁ Μωβράυ. Τὸ βλέμμα του διέτρεξεν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὴν αἴθουσαν, καὶ χαριετίας τὴν Μαριάν ἐστάθη, δυσκολευθεὶς ν' ἀνγνωρίσῃ τὸν διοικητήν.

— Ἐγὼ εἶμαι, ἐγὼ εἶμαι, Κύριε, τῷ εἶπεν ὁ

πάσχων μετά μειδιάματος, πλησιάζετε σὰς παρακαλῶ, διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐγερθῶ διὰ νὰ σὰς ὑποδεχθῶ. Ἡλλάξεν ὅψιν ὁ Μωδράυ ἰδὼν τὸν ἰσχνὸν καὶ σκελετωδῆ τούτου ἄνθρωπον ἐφρικίῃσεν ἐσωτερικῶς· αἰσῶσα τὴν βραδείαν ἐκείνην φωνήν, ἥτις ἐφάνετο πλησιάζουσα νὰ ἐξελιφθῆ συγχρόνως μὲ τὴν τελευταίαν πνοὴν τοῦ βίου. Καταδαιλὼν ὅμως πάραυτα τὴν ἐκπληξὴν καὶ τὴν ταρχήν του, ἐπροχώρησε καὶ ἐχαίρεισε τὸν διοικητὴν μὲ τὸ εὐάρεστον καὶ εὐσυμπεριφορὸν ἐκεῖνο ἧθος τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἀνωτέρου κόσμου καὶ τῆς αὐλῆς.

— Ἐρχομαι, κύριε, τῷ εἶπεν, ἐκ τῆς Γαλλίης ἐπὶ τοῦ *Sair Mâlo* τὸ ὁποῖον ἐβρίσκει χθὲς τὴν ἄγκυραν πρὸς τὸ βασιλικὸν φρούριον· μετ' οὐ πολὺ θέλωμεν ἐκπλεύσει διὰ τὸν Ἅγιον Δομίνικον, καὶ πρὶν ἀναχωρῆσαι, ἠθέλησα νὰ φέρω ὁ ἴδιος πρὸς τὴν Κυρίαν Δ' Ἐνκαμβούκ ἐιδήσεις περὶ τῆς οἰκογενείας τῆς.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐνεχείρισε φάκελλον ἐπιστολῶν πρὸς τὴν Μαρίαν, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν αὐτὴ χωρὶς νὰ ἐγείρῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ Μωδράυ, καὶ χωρὶς νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ἄλλως, ἢ προσκλίνουσα τὴν κεφαλὴν.

— Ἐλπίζω, κύριε, ὅτι τὸ *Sair Mâlo* θέλει δι' ὀλίγας ἡμέρας βραδύνει νὰ ἐκπλεύσῃ, εἶπεν ὁ διοικητῆς, προσπαθήσας νὰ στραφῆ πρὸς τὸν Μαρκεσίον, μὲ εἰδὸς τι φρικιάσεως καὶ βαθείας συγκινήσεως. Σὰς παρακλῶ λοιπὸν νὰ μᾶς τιμᾶτε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δεχόμενοι τὴν φιλοξενίαν μου, τὴν εὐάρεστον εὐρωπαϊκὴν φιλοξενίαν.

Κατὰ τὴν πρότασιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ὅμως ὤρειλε νὰ προΐδῃ ἡ Μαρία, παρετήρησε τὸν Μαρκεσίον μὲ εἰδὸς τι βαθείας ψυχικῆς ἀγωνίας. Ἐκεῖνος δὲ ἐμειδιᾶταιν ἐλαφρῶς ὡς διὰ τὴν καθυσυχάστη, καὶ ἀπεκρίθη,

— Ἐὰς εὐχαριστῶ, Κύριε διοικητῆ· αὐριον τὸ πρῶτ' ὄφελω νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ βασιλικὸν φρούριον, καὶ μὲ μεγάλην μου λύπην πρέπει ν' ἀναχωρήσω μετὰ μίαν ὥραν . . .

— Αἰ! τότε δὲν ἐπιμένω. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχετε ὁδοιπόρου ὄρεξιν. Τουλάχιστον μείνατε νὰ συνδειπνήσατε μὲ ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς εἰπῆτε τὰς εἰδήσεις τῆς Γαλλίας.

Ὁ Μαρκεσίος ἐκλινε τὴν κεφαλὴν μὲ ἧθος εὐχαριστήσεως ἄμα καὶ ἀρνήσεως. Ἄν καὶ οἱ λόγοι του καὶ ἡ συμπεριφορὰ του δὲν ἐφανερώων κρυμάνταρχήν, ἢ ὠβρότης ὅμως τοῦ προσώπου καὶ ὁ ἦχος τῆς φωνῆς του ἀνεκάλυπτον τοιαύτην τινὰ ἐσωτερικὴν, ἥτις δὲν ὑπέσφρυγεν οὔτε τῆς Μαρίας, οὔτε τοῦ Λοανδιλιέρου τὴν προσοχὴν. Ἐπίσης καὶ ἡ Μαρία ἦτο τεταρκαμένη ἐκ βάθους ψυχῆς· ἀλλ' ἡ ἰδίᾳ τῆς συγκινήσεως τὴν κατέστρεψε κυρίαν ἐαυτῆς, καὶ τὴν ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ διασκεδάσῃ πᾶν ὅ,τι ἡ ἐμφάνισις τῆς Μαρκεσίου εἶχε διεγείρει ἐν αὐτῇ ἐκστασιν, ἀνακινήσει, πόθους καὶ πικρὰν χαρὰν. Ὁ Λοανδιλιέρους κατηφῆς καὶ προσεκτικὸς, ἀπετύθη μετὰ τοῦ δόκτωρος Ἰάνσωνος εἰς ἓν κρεῖττον. Ἡ Μα-

ρία ἔμεινε καθήμενη ἀπέναντι τοῦ Μωδράυ, βήματα τινα μακρὰν τοῦ συζύγου τῆς. Ὅστις εἶχε βυθισθῆ ἐκ νέου εἰς τὴν ἀκίνησιν καὶ τὸν ὕπνον του. Τότε ἡ Μαρία ἐτόλμησε νὰ ἐγείρῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ Μωδράυ. Ἐξ ἑτῆ ἀπουσίας τὸν εἶχον μεταβάλλει ἐπισθητικῶς, ἀλλὰ τῇ ἐφανῆ ὅτι τὸ ἠλιοκαυθὲν πρόσωπόν του, τὸ ὑπὸ πολλῶν κόπων ἰσχνὸν γενόμενον, ἦτον πλέον ὑπερήφανον, εὐγενέστερον καὶ ὠριανότερον. Ὁ Ἐβρίκος Μωδράυ ἦτο τριακονταετῆς περὶπου, ἀνήκεν εἰς οἰκογενεῖαν τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἦτο συνδεδεμένον μὲ τὰς ἀρχαιότερας ἐποχὰς τῆς Βρετανικῆς ἱστορίας, τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ ἀνήκον εἰς τὴν ὠραίαν ἐκείνην καὶ ἰσχυρὰν γενεάν τῆς Ἄρκτου, τῆς ὁποίας τὸ αἷμα ποτὲ δὲν συνεμίγη μετὰ τῶν μεσημβρινῶν λαῶν. Ἡ περιζάνθος κόμη του, ἐπιπτε βροστρυχηδὸν περὶ τοῦ πλατέως μετώπου του, τὸ εὐθὺ καὶ θυμύλιον στόμα του εἶχεν ἐκφρατικὴν γενναϊόφρονος ψυχρότητος, ἥτις ἐκρύπτετο ἐντελῶς ὑπὸ τῆς γλυκύτητος τοῦ βλέμματός του, ὁμοίου σχεδὸν μὲ τὸ τοῦ ὠρλίου φύλλου. Ἡ ζωηρὰ λευκότης τῆς χροιάς τοῦ προσώπου του, εἶχεν ἀνεπισθητικῶς μεταβληθῆ ὑπὸ τοῦ φλογεροῦ κλίματος τῆς διακεκαυμένης ζώνης, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ του, χρώματος κυανοῦ βαθείας, ὁμοιάζον τοὺς τῶν Φράγκων, τῶν προπατόρων του, τῶν ὁποίων εἶχε τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ τοὺς ἐπιτηδείους τρόπους. Εἰς τὴν ὑπερήφανον δὲ καὶ ἀγέρωχον φυσιολογίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνυπὴρχε τι ἀνακαλοῦν τοὺς ἀνθρώπους τῆς παρελθούσης γενεᾶς. ἠθέλες τὸν ὀνομάσει ἓνα τῶν βαρβάρων ἐκείνων βασιλέων, τῶν ὁποίων τὰ στρατεύματα ἐνίκησαν τὰ Ῥωμαϊκὰ τάγματα, ἢ μᾶλλον ἓνα τῶν βάρδων τοὺς ὁποίους οἱ λαοὶ τῆς Ἀρμορικῆς ἐσέβοντο ὡς θεοῦ σοφίας καὶ ποιήσεως.

Ἄλλ' ὁ ταλαίπωρος εὐγενὴς νεανίας οὐδὲν ἕτερον προτέρημα εἶχε προσλάβει ἀπὸ τὴν ἐνδοξον γενεάν του· ἢ δὲ αὐτὸν κληρονομία τῶν προγόνων του εἶχεν ἀπολεσθῆ, καὶ ἡ ἐνδυμασία του ἐδήλου ἀνθρωπομετριωτάτης καταστάσεως. Ἄν δὲ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὰ ἦθη του σὲ ἐνεθθύμιζον, ὅτι ἀνήκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑψηλοτέρας κοινωνίας τοῦ καιροῦ του, τὴ ἐνδυμὰ του ὅμως δὲν ἦτο ὅμοιον μὲ τὸ τῶν ἐξευγενισμένων αὐλικῶν τῆς Αὐστριακῆς Ἄννης.

Ἡ Μαρία ἐγκυήλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπέναντι τοῦ μελαγχολικοῦ καὶ ἀτενοῦ βλέμματος· τὸ ὁποῖον προσήλωσεν ἐπ' αὐτῆς ὁ Μωδράυ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὤμειλε, ἔδοκίμασεν αὐτὴ νὰ διακόψῃ πρῶτῃ τὴν ὀχληρὰν δι' ἀμφοτέρους σιωπὴν ταύτην.

— Κύριε, τῷ εἶπε μετὰ φωνῆς τῆς ὁποίας ὁ μικρὸς κλόνος ἐψευδε τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθει νὰ δείξῃ ἡσυχίαν, τυχθεῖσατε βεβαίως πρῶτῃν φρονίαν.

— Μάλιστα, κυρία μου, ἀπεκρίθη, ἐρχομαι εἰς τὰς νήσους μὲ σκοπὸν ν' ἀποκατασταθῶ εἰς αὐτάς. Τοῦτο εἶναι τὸ σύνθημα καταρτίγιον ἐκείνων οἰτινῶς, ὡς ἐγὼ, δὲν ἔχουν πλέον ἄλλο.

Ἡ Μαρία τὸν κρετῆρει μετ' ἐκπληξίσεως πλήρους μελαγχολίας.

— Ἐχασα τὸ ἐναπομεινάν μέρος τῆς περιουσίας

μου, ἐξηκολούθησεν ὁ Μωδράυ, ὑπηρετῶν τὸν Βασιλέα, τὸν αὐθέντην μου, καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

— Εἶχετε ἐπιστρέψει λοιπὸν ἐκεῖ; ἠρώτησεν ἡ Μαρία.

— Ἐκεῖ διήλθον τὰ τελευταῖα ταῦτα ἑξ ἑτη μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τοῦ βασιλοκτόνου τυράννου Ὀλιβιέρου Κρόμβελ. Ἐπληρώθη καὶ συνελήφθη μετὰ τινων φίλων μου, πλὴν δὲν μὲ μεταχειρίσθησαν ὡς πολεμικὸν αἰχμάλωτον. Καταδικασθῆς ὡς ἐπαναστάτης εἰς θάνατον, ἐμελλον ν' ἀπαγχονισθῶ, ὅτε εἶρον μέσον νὰ δραπετεύσω ἀπὸ τὰς φυλακῆς. Τότε ἐπανήλθον εἰς Γαλλίαν.

— Ὡ θεέ μου! ἐψιθύρισε ἡ Μαρία συνάψασα τὰς χεῖρας.

— Ἐπανήλθον εἰς Παρισίους μετὰ ἑξ ἑτη καὶ ἐπέκεινα, ἐπανελάθεν ὁ Μωδράυ μετὰ μελαγχολικῆς φωνῆς, καὶ ὑπήγον νὰ ἴδω τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐχωρίσθη μὲ λύπην μου εἰς τὴν δεινότεραν ἐποχὴν τῆς ζωῆς μου.

— Ἴδετε τὴν ἀδελφὴν μου; τὴν Λουίζαν μου; ἀνέκραξεν ἡ Μαρία· ἐκείνη σὰς ἔδωκε τὰς ἐπιστολάς ταύτας; — Εἶπε καὶ ἠλλοιώθη ἡ φωνή τῆς· ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος, τῆς οἰκογενείας τῆς, ἀνεμίγη ἐντὸς τῆς ψυχῆς αὐτῆς μὲ πᾶν ὅ,τι ὑπέφερεν ἤδη, παραγῆν δὴλονότι καὶ συγκινήσειν. Ἡ δυστυχὴς δὲν ἐδυνήθη νὰ κρατήσῃ τοὺς λυγμούς τῆς.

Ὁ Μωδράυ τὴν παρετήρει σκυθρωπῶς χαίρων· ἐφάνετο ὅτι κατέστειλεν ἐντὸς τῆς καρδίας τῆς τὰ σιωπηλὰ δάκρυά τῆς.

— Μαρία! ἐψιθύρισε τόσον σιγανῶς, ὥστε ἐκείνη ἐμάντευσε μᾶλλον τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ τὸ ἦκουσε. Τότε δὲ, καταληφθεῖσα ὑπὸ μυστικῆς τύψεως τοῦ συνειδότης, ἔστυρεν ὀλίγον ὀπίσω τὴν καθέδραν τῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐγγίξῃ τὸ θρανίον τοῦ διοικητοῦ, καὶ ἐστήριξε τὴν ψυχρὰν καὶ τρέμουσαν χεῖρά τῆς ἐπὶ τῆς τοῦ ἀθροῦς.

— Κυρία, εἶπεν ὁ Μωδράυ, μετ' ὀλίγας στιγμὰς μέλλω ν' ἀναχωρήσω, καὶ μετ' οὐ πολὺ θέλω εὐρίσκεισθαι εἰς τὸν Ἅγιον Δομίνικον, ὅθεν βεβαίως δὲν θέλω ἐπανέλθαι πλέον, διότι γνωρίζετε τὸν πόλεμον τὸν ὁποῖον ἐγόμεν ἐκεῖ μὲ τοὺς Ἰσπανούς.

Ἄϊρνης ὁ διοικητῆς ἠγέρθη ὡς ἐξ ὕπνου καὶ παρατηρῶν τριγύρω του, εἶπε·

— Λοιπὸν, Μαρία, δὲν θὰ ἔχωμεν παιγνίδια ἀπόψε. Μὲ ὑπεσχέθης νομιζῶ τοιαῦτα. Ἴσως ἡ μουσικὴ ἐκείνη διασκεδάσει πρὸς στιγμὴν τὸν Κ. Μωδράυ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ζητῶ πολλὴν συγγνώμην, διότι ἂ σθενῶν δὲν δύναμαι νὰ συνομιλῶ μετ' αὐτοῦ.

Ἡ Κ. Δ' Ἐνκαμβούκ ἔκαμε σημεῖον εἰς τινὰ ὑπηρετίδα ἰσταμένην εἰς τὴν θύραν τῆς αἰθούσης, καὶ πάραυτα ἡ μουσικὴ ἤρχισε νὰ σημαίνει ὑπὸ τὰ παρὰθυρα. Τότε ὁ δόκτωρ καὶ ὁ Λοανδιλιέρους ἐπλησίασαν ὁ εἰς τὸν ἄλλον· ἡ μουσικὴ ἐγένεν ἀρομῆ εἰς τὸ νὰ παύσῃ ἡ ὁμιλία ἥτις εἰς ὅλους, πλὴν τοῦ δόκτωρος, ἦτον ὀχληρὰ. Ἡ Μαρία ἀκίνητος καὶ ὀρθὴ πλάσιον τοῦ συζύγου τῆς, ἦκουε χωρὶς νὰ ἐννοῇ τῇ ἐφάνετο ὅτι ὁ καιρὸς παρήχθετο μετ' ἀπιστεύτου

ταχύτητος, καὶ ἐντούτοις ἕκαστον λεπτὸν τῇ ἐφάνετο ὀχληρὸν, διαρκούτης τῆς ἐπισκέψεως ταύτης, ὥστε καὶ ἐπεθύμει νὰ τελειώσῃ καὶ ἔτρεμε μὴ τὴν ἰδῆ περαιωμένην. Εἰς ἕκαστον κίνημα τοῦ Μωδράυ ἐφρικία ἐσωτερικῶς, διότι ἠσθάνετο ὅτι ἡ ὥρα παρήχθετο καὶ ὅτι ἐμελλε ν' ἀναχωρήσῃ.

Ἡ μουσικὴ ἐν τούτοις ἐξηκολούθει πάντοτε· ἀφοῦ δὲ ἐπαίανισαν διάφορα τεμάχια, ἐπικίξαν καὶ εἰδός τι ὀρχήσεως, πολὺ συνήθους τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰς τοὺς στασιαστάς, τοὺς διώξαντας ἀπὸ Παρισίους τὸν Καρδινάλιον Μιζαρίνον. Ἡ Μαρία ἐφρικίῃσεν ἀκούσασα τὸν πρῶτον ῥυθμὸν τῆς περιχαροῦς ταύτης ὀρχήσεως. Ἀνεμιμήσατο μοναδικὴν τινὰ ἐποχὴν τοῦ βίου τῆς, τὸ πρῶτον εἰς τὸν κόσμον βῆμά τῆς, ἐορτὴν τινὰ εἰς ἣν εἶχε φανῆ ὀλίγον καιρὸν πρὸ τοῦ γάμου τῆς. Ἀναμνηστικῶς ἡ ἀνακνήσις αὐτῆ ἐπῆλθε καὶ εἰς τὸν Μωδράυ, διότι ἔθετε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους του, ὡς τις πάσχων συγκίνησιον ὀδυνηρὰν καὶ ἀκίχθετον. Μετὰ ταῦτα ἠγέρθη διὰ ν' ἀποχαριτίσῃ τὸν διοικητὴν, καὶ κύψας τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τῆς Μαρίας, τὴν ἐχαίρεισε καὶ ἐξῆλθε, χωρὶς κἄν νὰ τὴν παρατηρήσῃ ἐκ νέου διὰ τελευταίαν φρονίαν.

B.

Βαθεία σιγὴ ἐβασίλευε μετὰ δύο ὥρας καθ' ὅλην τὴν οἰκίαν, τὰ φῶτα ἐσβέσθησαν ἐν πρὸς ἓν, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν, ὁ θυρωρὸς ἔθεσε τὰς κλεις ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ διοικητοῦ. Ἦτο σχεδὸν μεσονύκτιον, ὅλα διετέλουν εἰς ἥρεμιν, ἀμυδρὸν δὲ φῶς ἐφάνετο εἰς τὸ παρὰθυρον ἐνὸς τῶν θαλάμων, καὶ τὸ λεπτοφυὲς παραπέτασμα ἐκυρτούτο ἀπὸ τὴν πνοὴν τῆς αὔρας· ἦτο δὲ τὸ φῶς, τῆς νυκτερινῆς λυχνίας, τῆς φωτιζούσης τὸν κοιτῶνα τῆς Μαρίας, καὶ διαχεούσης τὴν τρέμουσαν λάμπην τῆς ἐν τῷ μέσῳ βαθυτάτου σκότους, ὁποῖον πρὸ πολλοῦ χρόνου δὲν ἐκάλυψε τὸν οὐρανόν. Ἡ νεαρὰ γυνὴ πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐκδυθῆ. Συλλογισμένη καὶ κεκυφία, ἐτόλισσε μηχανικῶς τοὺς μακροὺς βροστρυχοὺς τῆς κόμης τῆς· ὑπηρετίς τις γονυκλινῆς ἐμπροσθέν τῆς ἐκράτει δύο ἐμβάδας ἐκ ποικίλου μαρμαρίνου, τόσον εὐθείας καὶ τόσον λεπτάς, ὥστε ἠθέλες διαστάσει νὰ περικλείσῃ καὶ παιδίον ἀκόμη πόδας. Αἱ ἄλλαι γυναῖκες ἠτοίμαζον τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὸν ὕπνον τῆς δεσποίνης· καὶ ἡ μὲν ἦνοιγε τὸ πλατὺ καὶ λεπτὸν κωνοπέδιον, ἡ δὲ ἔθετεν ὑποκάτω σφαιρίας ἐξ ἀργίλλου τὸν λύχνον ὅστις ἐμελλε νὰ διανυκτερεύσῃ, καὶ ἄλλη ἐδρόσιζε τὴν δεσποιναν μὲ πλατὺ ριπίδιον ἐκ φοινικοφύλλων. Μετὰ μίαν στιγμὴν ὅλα αὐτὰ ἀπεσφύθησαν, ἔμεινε δὲ μόνη ἡ διανυκτερεύουσα συνήθως πλησίον αὐτῆς, καὶ κοιμημένη παρὰ τοὺς πόδας τῆς κλίνης τῆς. Ἦτο δὲ αὐτὴ νέκ ὀλωσδιόλου διαπέρουσα ἀπὸ τὰς ἄλλας ὑπηρετίδας τῆς οἰκίας. Τὰ μαλλία τῆς, χρώματος στιλπνοῦ μαύρου, τὰ λεπτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τῆς, καὶ τὸ ὑπόχνηθον δέρμα τῆς, ἐφανερώων διαφορετικὴν τινὰ καταγωγὴν· ἀνῆκε δὲ εἰς τὰς ἀγείας ἐκαίνας φυλάς, τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχον διώξει, καὶ τῶν ἄ-

ποιών τὰ λείψανα εἶχον διασπαρῆ εἰς τὰ δάση καὶ τὰς ὄχθας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου. Ἡ Ἰνδὴ εἶχε τὴν ὄψιν μελαγχροῖν καὶ τὸ βλέμμα ἀνήσυχον, τὸ δὲ μείδιμά της ἦδύ και ἐκφραστικὸν εἰς ὅλην τὴν μορφήν της ἐνυπῆρχε τις χάρις ἰδιάζουσα εἰς μόνας τὰς γυναῖκας τὰς ζώσας ἐν εὐπορίᾳ.

— Παλιῖδα, εἶπεν ἡ Μαρία μακρῶς στενάχουσα, σήκωσε αὐτὸ τὸ παραπέτασμα. Παναγία μου! τί ζῆστη! Ἡ ὑπηρετίς ἔσυρε τὴν διπλὴν σκέπην τοῦ παραθύρου, καὶ ἐπανελθούσα ἐγονυπέτησε παρὰ τοὺς πόδας τῆς κυρίας της.

— Κυρία, εἶπεν, ὁ οὐρανὸς εἶναι μαῦρος ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης· ἴσως συμβῆ καμμία τρικυμία.

— Ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τοὺς δυστυχεῖς ὁδοιπόρους ἀπὸ τὸν κακὸν καιρὸν! ἐψιθύρισε ἡ Μαρία, κλίνουσα πρὸς τὸ παράθυρον.

Ὁ ζοφερός οὐρανὸς ἐραίνετο ἐνούμενος πρὸς τὸν ἔριζοντα μὲ τὴν μαύρην καὶ ἀκίνητον θάλασσαν· εἶδος τι ψιθυρισμοῦ ἠκούετο ἀπὸ τὸ μέσον τῶν δασῶν, καὶ ἠνώνετο μὲ τὸν μακρυνὸν μορμουγγμὸν χειμάρρου κεκρυμμένου ὀπισθεν σχοίνων.

Ταχεῖαι ἀστραπαὶ διήρχοντο ἀκαταπαύστως τὰ ζοφερά τῆς μαύρης ἐκείνης νυκτὸς σκοτῆ· ἦσαν δὲ πυρολαμπίδες αἰτίνες διασχυρούμεναι εἰς τὸν αἰθέρα ὡς μικρὰ μετέωρα, ἔτρεχον νὰ κρυφθῶσιν εἰς τὰ πυκνὰ τῶν κασιῶν φύλλα. Αἱ ῥοδοδάφνη, ὁ ἱατμος, καὶ τὰ λοιπὰ ἄνθη τοῦ κήπου, ἀπέπνεον ὀσμὴν ἠλεκτρικὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠνώνετο ἡ ὄσπερ πάντων δένδρων αὐρα. Εἰς τὴν ἀτμοσφαιρᾶν ἐκείνην τὴν χλιαρὰν καὶ εὐώδη, ἐνυπῆρχε τι χαυνόνον τὴν ψυχὴν καὶ ἠτυχάζον τοὺς ἐρεθισμοὺς της. Τοῦτο ἔπαθε καὶ ἡ Μαρία. Αἱ ἐξεγερθεῖσαι εἰς τὴν καρδίαν της ἀναμνήσεις καθυσύχασαν ἐγείρασα δὲ γαληνιώτερον πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέμμα,

— Ἰη θεέ μου! ἐψιθύρισε μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν, ἀποκατάστησον εὐδαίμονα ἐκείνον τὸν ὁποῖον δὲν μέλλω πλέον νὰ εἶδω, καὶ εὐδόκησε νὰ λησμονήσῃ τὸν καιρὸν καθ' ὃν μᾶς ἐσυγχωρήθη ν' ἀγαπώμεθα!

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παράκλησις ἐνεψύχουσε τὴν ἀνάμνησιν τὴν ὁποίαν ἐκεῖνη ἤθελε νὰ καταπιῇ· ὁ νοῦς της ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ πατήρ της τῆ εἶπεν ὅτι τὴν εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὸν Μαρκέτιον Μωδρᾶν, εἰς τὴν ἐυετήν καθ' ἣν ἐράνη ὡς ἀρραβωνιστικῆ του, εἰς τοὺς ἔρωτας τοὺς τοσοῦτον ταχέως καταστραφέναι ἀπὸ τὴν ἀδυσώπικτον φιλοδοξίαν τῆς οἰκογενείας της, εἰς τὸν δεσμὸν ἐκείνου τέλο; πάντων τὸν ὁποῖον τόσκι σκληρὰ λύπαι κατέπλησαν. Τὰ ἐξ ἐκείνου ἔτη, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ἐν τούτοις εἶχε ζῆται παρμυθωμένη, ἦτοχος καὶ εὐδαίμων, ἐξηλείφθη ἀπέναντι τῆς ἀναμνήσεως ταύτης, ἥτις ἐπανῆλθε παντοκράτωρ ἀπὸ τοσοῦτον χρόνον εἶχεν ἀποπνιγῆ εἰς τὰ βαθύτατα τῆς καρδίας της.

— Ἰη θεέ μου! ἐπνεύλαθε ἡ τρομάξουσα διὰ τὴν ὀδυνηρὰν της λύπην, ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμὲ τοὺς στοχασμοὺς τούτους! . . . οἴκτιρον, οἴκτιρον τὴν παρφροσύνην μου, ὦ θεέ μου!

Τὴν ὄραν ἐκείνην, ἡ ὑπηρετίς κίψασε ἀπὸ τὸ παράθυρον, ἔμεινε ἀκίνητος καὶ ἔχουσα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν κῆπον.

— Τί τρέχει, Παλιῖδα; ἠρώτησεν ἡ Κυρία Δ' Ἐναμδοῦκ;

— Κυρία, ἀπεκρίθη ἡ δούλη, παράξενον πράγμα! θαρρῆεις πῶς ἔρχονται οἱ Κόκκινοι! . . .

— Οἱ Ἐρυθρόδερμοι θέλεις νὰ εἶπῃς; ἔρχονται! ἀνέκραξεν ἡ Μαρία ἀνεγερθεῖσα μὲ τρόμον· οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἐδῶ ἕως εἰς τὸ Βασιλικὸν φρούριον εἶναι ἀσφαλεῖς. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ! . . . Ἄλλ' εἶμαι τρελή! . . . Ἴσως ὁ Μωδρᾶν ἐπέστρεψε διὰ θαλάσσης. Συνελθούσα δὲ κατόπιν,

— Ἀπατάσαι, Παλιῖδα, ἐπρόσθεσε δὲν εἶναι τίποτε. Πρὸς τί οἱ ἄγριοι ν' ἀρῆσιν τὰς οἰκίας των; τί θὰ ἔλθουν νὰ κάμουν ἐδῶ; Καὶ ἔπειτα πῶς τοὺς ἐγνωρίσεις ἀπὸ ἡ νύξ εἶναι τόσον σκοτεινῆ;

— Δὲν σὰς εἶπα ὅτι τοὺς βλέπω, κυρία, ἀπήντησεν ἡ Παλιῖδα· δὲν ἤξεύρετε ὅτι τοὺς Κοκκίνοις καλῆτερα τοὺς αἰσθάνεται ὁ καθείς, παρὰ νὰ τοὺς γνωρίσῃ;

Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἔστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτῆς πρὸς τὸν ἄνεμον καὶ ἀπέπνευσε βραδέως, ὡς διὰ νὰ ζητήσῃ νὰ μαντεύσῃ τὰς προαισθήσεις αἰτίνες τὴν εἶχον προσβάλλει. Καὶ καθὼς ὅλοι οἱ κατχόμενοι ἀπὸ ἀγρίους, οὕτω καὶ αὐτὴ εἶχε μεγάλην ὀξυδερκίαν καὶ ἀξιοθαύμαστον ἀγχίνον. Μετὰ μικρὸν δὲ ἀναχωρήσασα ἀπὸ τὸ παράθυρον, ἐπρόσθεσε,

— Ὁ ἄνεμος ἔπεσε δὲν αἰσθάνομαι εἰμὴ τὴν ὀσμὴν τῶν ῥοδοδάφνων. Ἄν οἱ Κόκκινοι τριγυρίζουν εἰς κανένα δάσος ἐδῶ πλησίον, αὐριοθὴ εὐρωμεν τὰ πατήματά των εἰς τὴν ἄμμον τῆς παραθαλασσίας, ἐκτὸς ἂν κάμωσιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμει ἡ χελώνη ὅταν γυρίσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ οὐδέωσι τὰ πατήματά των, περιπατοῦντες ἀνάποδα.

— Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι εἰδωλολάτρι φυσικῶς δὲν ἔχουν πλέον κόκκινον τὸ δέρμα ἀπὸ τὸ ἰδικόν σου, Παλιῖδα, καὶ δὲν ἔμπορεῖς νὰ τοὺς γνωρίσῃς ἀπὸ τὴν ὀσμὴν καθὼς τοὺς μαύρους τῆς Ἀγκώλης ὅταν τοὺς ἐξέλπετε γυμνοὺς ὅπως ὁ θεὸς τοὺς ἐπλασεν.

— Ὅχι βέβαια, Κυρία! τοὺς γνωρίζω ἀπὸ τὸ φῶμα τὸ ὁποῖον φοροῦν καθ' ἡμέραν, καὶ τὸ ὁποῖον τοὺς διδὲ ἐκεῖνο τὸ χροῖμα καὶ ἐκείνην τὴν παράξενον ὀσμὴν. Φαντασθῆτε ὅτι καθὴ πρωτῆ, ἀπὸ λουσθῆ εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς κανένα ὄρετον ὁ Καραῖθος πρέπει νὰ κατατρέψῃ σωστὴν μίαν ὥραν διὰ νὰ στολισθῇ. Πρῶτον μὲν ἡ σύζυγός του πλέκει τὰ καλλία του, καὶ στολίζει τὴν κεφαλὴν του μὲ πετάλα, κομφολόγια, καὶ τοιαῦτα ἄλλα παιγνιδάκια· ἔπειτα ἀλείφει ὅλον τὸ σῶμα μὲ ἔλαιον φοινίκων· οἱ μεγαλύτεροί των ζωγραφίζον ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ φῶμα κεντήματα μαῦρα μὲ ζωμὸν τοῦ σχοίνου, καὶ ἀπὸ στολισθῶν τοιοῦτοτρόπως, σείονται καὶ λιγυρίζονται εἰς τρόπον ὥστε οὐδὲ σεῖς, κυρία, δὲν ἔμπορεῖτε νὰ τοὺς μιμηθῆτε ὅταν φορῆτε τὸ μεταξωτὸν φῶμα σας καὶ τὸ σμαράγδινον περιδέ-

ρατιόν σας,

— Καὶ καθ' ἡμέραν στολίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον;

— Καθ' ἡμέραν, Κυρία· μολοντὶ ὁ ζωμὸς τοῦ σχοίνου ἀφίνει στερεὸν χροῖμα, ἀλλὰ μετὰ μερικὰς ἡμέρας πρέπει ν' ἀρχίσῃς πάλιν νὰ κεντῆς τὸ φῶμα.

— Τὸ φοροῦν καὶ αἱ γυναῖκες αὐτὸ τὸ παράξενον ἐνδύμα;

— Μάλιστα.

— Εἶπέ με, Παλιῖδα, τί προτιμᾶς; τὰ σημερινὰ σου φορέματα, ἢ τὸν βδελυκτὸν αὐτὸν στολισμὸν;

— Ὁ Κυρία! καὶ ἐρωτᾶς;

— Καὶ ἂν σ' ἐδίωκαν ἀπ' ἐδῶ, ἤθελες ὑπάγει ὀπίσω εἰς τοὺς Ἐρυθρόδερμους;

— Πυτέ! ποτέ, πῶς ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ ζῆσῃ μαζὶ των, ὅταν ἔμαθε νὰ ζῆ καλὰ καὶ νὰ παρακαλῆ τὸν θεόν;

— Ἀλλὰ θὰ ἦσαι ἐλευθέρω.

— Ἐλευθέρω! ὦ! ὄχι κυρία! πλησίον τῶν Κοκκίνων αἱ γυναῖκες εἶναι δούλαι καὶ ἔχουν καὶ κακοὺς αὐθέντας.

Ἀκούσας τὰς λέξεις ταύτας, προσερθεῖσας μὲ τόνον ἐμφαίνοντα λύπην, ἡ Κυρία Δ' Ἐναμδοῦκ κατεπλήχθη καὶ εἶπε·

— Δὲν ἔχεις πλέον μητέρα;

— Μητέρα! ἀπεκρίθη μετ' ἠλλοιωμένης φωνῆς, ἀπέθανε! τὴν ἐσκότωσεν ὁ πατήρ μου!

— Παναγία μου!

— Ναί, Κυρία, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆρεν ἄλλην. Πλησίον τῶν Κοκκίνων ἡ ζωὴ τῆς γυναικὸς λογαριάζεται καθὼς τοῦ σκύλου. Αἱ γυναῖκες δὲν γεννῶνται εἰμὴ διὰ νὰ δουλεύωσι καὶ ν' ἀποθάνωσι.

— Ταλαίπωρα πλάσματα! ἴσως εὐδαίμονήσουν ὅταν οἱ Ἰεραποστόλοι ἐπαναφέρουν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν αὐτοὺς τοὺς εἰδωλολάτρεις.

Ἐν τοσοῦτω μανιωδῆς ὕλακαὶ ἠκούσθησαν μακρόθεν, ἀπὸ τὸ μέρος τῶν καλυθῶν.

— Ὁ Ναγκίνος θὰ ἦναι αὐτὸς ὅστις γαυγίζει τοιοῦτοτρόπως, εἶπεν ἡ Παλιῖδα, στραφεῖσα πρὸς τὸ παράθυρον. Παναγία μου! θαρρῆεις πῶς τοὺς μυρίζε!

— Καὶ πῶς! τοὺς γνωρίζε;

Τὸ δυστυχὲς ζῶον, ἀνήκον εἰς ἀποικίαν μεσημβρινὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῆς Μικρᾶς Νήσου κειμένην ἐφρονεῖτο ὑπὸ τῶν ἀγρίων. — Ἐγένετο σιωπῆ, καὶ ἡ Μαρία ὑπέλαθε μετ' ἡθους θαρρῆαλέου·

— Ἡ κιγκλὶς εἶναι κλεισμένη, καὶ δώδεκα ἄνθρωποι φιλάττων ὡς φρουρά, καὶ ὁ σκοπὸς εὐρίσκειται εἰς τὴν θέσιν του ἑτοιμὸς νὰ ἀδειάσῃ τὸ πυροβόλον του κατ' ἐκείνου, ὅστις παρουσιασθῆ διδῶν ὑποψίας. Δυνάμεθα νὰ κοιμηθῶμεν ἤσυχαι.

— Εἶναι κόρη εἰς τὴν κῆπον, κυρία, διέκοψεν αὐτὴν εἰπούσα ἡ Παλιῖδα· δὲν ἀκούετα ἐκεῖ κάτω πρὸς τὸ μέρος τῆς σιμαρίας;

Μωρὰ τις ἰδέα ἐπήλθεν εἰς τὴν διάνοιν τῆς Μαρίας· ἐνόησε πρὸς στιγμὴν ὅτι ὁ Μωδρᾶν δὲν εἶχεν ἀναχωρήσει, καὶ ὅτι ἤθελθε νὰ προτιμῆ τὴν ἡμέραν κεκρυμμένη; πλησίον της, ἐλπίζων πρὶν ἀπομακρυνθῆ, νὰ τὴν χαρετῆσῃ διὰ τελευταίαν φοράν.

— Κλείσε, Παλιῖδα, τὸ παράθυρον, εἶπεν ἀποτό-

μως ἡ Μαρία· ἡ νύξ προσδεῖται, ἔλα νὰ κοιμηθῶμεν.

Ἐκυβεν ἡ ὑπηρετίς διὰ νὰ λάβῃ τὴν κορδύλλην ἥτις ἐκρέματο ἐξω τοῦ παραθύρου, καὶ λεπτὴ αὔρα ἐπνευσεν ἀπὸ τὸ πέλαγος, καὶ εἰνήσε τοὺς κλάδους τῶν κασιῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα συνεκρούσθησαν μὲ τρυχὸν θόρυβον. Ἡ Παλιῖδα ἔστρεψεν ἐκ νέου τὸ πρόσωπον της πρὸς τὸν ἄνεμον, καὶ μὲ στόμα ἡμίκλειστον ἐπροσπάθησε νὰ διακρίνῃ τοὺς ἤχους τοὺς ὁποίους ὁ ἄνεμος ἔφερε, ἤχους ληστρικῆς σχεδὸν ταραχῆς. Μετ' ὀλίγον ἐχαμήλωσε τὸ παράθυρον μετ' ὀρμῆς καὶ μὲ ἠλλοιωμένην φωνὴν εἶπε·

— Μὰ τὴν ἐλευθερίαν μου! δὲν ἀπατήθηκα, Κυρία, ἐκεῖ κάτω εἶναι Κόκκινοι!

— Χριστέ μου! τότε πρέπει νὰ κράζωμεν, ἀπήντησεν ἡ Μαρία προχωρήσασα πρὸς τὸ παράθυρον.

Ἡ Παλιῖδα ὤρμησεν ἐμπροσθεν της, καὶ εἶπε·

— Μὴν πλησιάζετε ἐκεῖ, κυρία! μὴν πλησιάζετε, ἀνέκραξε, μήπως σᾶς ἔλθῃ κανὲν βέλος! Δὲν ἤξεύρετε ὅτι οἱ Κόκκινοι βλέπουν περισσότερον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον φαίνεται φῶς;

— Αὐτὰ τὰ θηρία ἐμδῆκαν διὰ προσδοκίας, δι' ἀπάτης· θὰ μᾶς προσβάλλωσιν, εἶπε μὲ φόβον ἡ Μαρία, Παναγία μου! βοήθησον!

Καὶ ὤρμησεν ἐξω τοῦ θαλάμου, καὶ διηλθε τρέχουσα τὴν μεγάλην στοῖν, ἥτις ἐγώριζε τὸν θάλαμον της ἀπὸ τὸν τοῦ διοικητοῦ· πρὶν ὅμως εἰσελθῆ εἰς τὸν θάλαμον τοῦ συζύγου της ἐστάθη.

— Καὶ τὸ παιδίον μου, Παλιῖδα! εἶπε στραφεῖσα, ὕπαγε νὰ τὸ εὕρῃς καὶ φέρεμὲ το.

Ὁ διοικητὴς εἶχεν ἀποπέμψει τοὺς δύο ὑπηρετὰς αἰτίνες διενυκτέρευον συνήθως πλησίον του, ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ μόνος. Ὁ Λοκανθιλλιέρος, καθήμενος πλησίον τῆς κλίνης του, ἐτελείωνε τὴν ἀνάγνωσιν ἐγγράφων τινῶν αἵτινα εἶχε φέρει ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον. Ἐν ὄνοιν κερῖον ἐρώτιζε τοὺς ἀκίνητους αὐτοὺς ἄνθρωποις, καὶ διέχεεν ἀμυδρὸν φῶς εἰς τὸν θάλαμον.

— Μαρία! ἀνέκραξεν ὁ διοικητὴς εἰδὼν αὐτὴν εἰσελθούσαν ὠρᾶν καὶ πνευματώσαν. Μαρία σὺ εἶσαι! τοιαῦταν ὠραν ἐξυπνος· τί τρέχει;

— Ἐφρασκόμεθα εἰς κίνδυνον, ἀνέκραξεν αὐτὴ μὲ φωνὴν μόλις ἀκουσμένην, στρατεύματα Καραῖθων περιτριγυρίζουσι τὴν οἰκίαν. . . Ἡ Παλιῖδα τοὺς ἐγνωρίσεν . . . εἶναι ἐκεῖ . . . ὑποκατω ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ παράθυρα . . .

— Καραῖθαι, λέγεις; ἀνέκραξεν ἀνεγερθεῖς ὁ διοικητὴς, τὰ κλειδιά τῶν κιγκλιωτῶν εἶναι ἐδῶ· ἐπομένως εἶναι ἀδύνατον νὰ πηδήσωσι τὸν φράκτον καὶ νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ἐντοσοῦτω εἰσῆλθεν ἡ Παλιῖδα ἀκολουθουμένη ἀπὸ μίαν μαύρην, ἥτις ἐκράτει εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ κοιμώμενον παιδίον.

— Νομίζεις ὅτι γυρίζουν ἐδῶ Ἐρυθρόδερμοι; τὴν ἠρώτησεν ὁ διοικητὴς· λέγε τί εἶδες;

Ἡ Παλιῖδα ἐπανέλαθεν ὅτι εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὴν κυρίαν της. — Ὅλοι κοιμῶνται εἰς τὴν οἰκίαν, ἐπρόσθεσε, κανεὶς δὲν εἶναι εἰς τὴν στοῖν, οὕτε εἰς τὰς

κάτω αιθούσας· τὰ παράθυρα εἶναι καλά κλεισμένα ἀπὸ μέσα καθὼς καὶ ἡ μεγάλη θύρα.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ διοικητὴς ἀφ' ἑξῆς τὴν ὥρην καὶ βεβαρημένην κεφαλὴν του ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου· κανεὶς δὲν ἐξῆλθε καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος μήπως προδοσιὰ ἐπιγυώρησεν εἰς τοὺς Ἐρυθροδέρμους τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸν κῆπον... θὰ εἶδες κανὲν φάντασμα, Παλιῆδα.

— Ὁ θεὸς νὰ τὸ δώσῃ αὐθέντα! ἀνέκραξεν ἡ ὑπηρετίς· ἀλλὰ μὴν ἐξανκοιμηθῆτε! Αἰφ' ἑξῆς ὁμοῦ διεκόπη ἀπὸ ὥρην λάμπην ἣτις ἀπήστραψεν ἐπὶ τῶν χρυσῶν ποταλῶν τῶν παραθύρων.

— Αὐθέντα, εἶπεν ἡ Παλιῆδα, εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι τρικυρία· μετὰ τὴν λάμπην τῶν ἀστραπῶν ἤμπορεῖται νὰ ἰδῆτε τί γίνεται ἐξῶ, καὶ ἀνεῖδα φάντασμα.

Ὁ Λοανβίλλιερός ἦτον ἤδη εἰς τὸ παράθυρον. Φωτεινότερα λάμπεις ἐφώτισε τοὺς αἰθέρας καὶ ὁ κεραυνὸς ἤχησε μακρόθεν. Ἐνταυτῷ δὲ ὁ Λοανβίλλιερός κατεβίβασε τὸ παράθυρον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑψώσει διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς, καὶ δεικνύων ἐν βέλος ἐμπηγὸν εἰς τὴν γαμψίδα τοῦ φορέματός του,

— Ἀλήθεια εἶναι! ἀνέκραξεν ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις· εἶναι καμμία ἐκατοστὸς ὑποκάτω τῶν παραθύρων.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέτιπασε τὸ βέλος, τὸ ὁποῖον εἶχε διαπεράσει τὸ φορέμα τοῦ ὑπεράνω τοῦ ἀκροχειριδίου καὶ ἐπρόσθεσε μετὰ ψυχρότητος, ἀφ' ἑξῆς τὴν αἰχμὴν,

— Εἶναι φαρμακερὸν ἡ πληγὴ θὰ ἦτον θανατηφόρος.

Ἡ Παλιῆδα ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ κρυπτομένη ὅπισθεν τοῦ παραπετάσματος, παρετήρει ἐξῶ, βοηθουμένη ἀπὸ τὰς ἀκαταπαύστους ἀστραπάς.

— Ἐπέρασεν τὸν φράκτιν, ἀνεφώνησε μετ' ἑκστασιν παρατήρησε!...

Τῶντι οἱ ἄγριοι εἶχον ὑπερπηδήσει τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ὄγκωμα διὰ μοναδικῷ στρατηγήματος. Ἐξῶ τοῦ κήπου ὑπῆρχε μέγας ὄξυφάινξ, τοῦ ὁποῦ οἱ κλώνες ἐξετείνοντο ὑπεράνω τοῦ φράκτου καὶ ἠνώοντο μετ' ἄλλους ἄλλου δένδρου ἐντὸς τῆς περιοχῆς· οἱ Καραῖοι ἀναβάντες εἰς τὸ πρῶτον μετέβησαν ἀνά εἰς διὰ τοῦ εἶδους τούτου τῆς ἐνεκεῖν γεφύρας, καὶ εἰσέδυσαν ἀθροῦς εἰς τὸν κῆπον. Δὲν ἦτο λοιπὸν πλέον ὄρα σκέψεως, ἀλλ' ὑπερασπίσεως· δὲν ἦτο δὲ καὶ ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν οἱ ἄγριοι προσέβαλλον ὄστω δι' ἀπάτης τὰ μεμονωμένα κτίρια, διὸ καὶ ἐγνώριζον ποῖας τιμωρίας ἦσαν ἐνοχοί.

Ὁ διοικητὴς ἐγερεθεὶς ἦλθε πρὸς τὴν γυναῖκά του, ἣτις καθήμενη παράμερα, ἐκράτει τὸν υἱὸν τῆς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, καὶ ἐφαίνετο βυθισμένη εἰς ὀδυνηροὺς λογισμοὺς.

— Μαρία, τῆ εἶπεν, ὑπάγε εἰς τὴν στοὰν μετὰ τὸν υἱόν σου... μὴ πλησιάζῃς τὰ παράθυρα... Πρόσεξε μὴ τολμήσῃς νὰ ἰδῆς τί γίνεται ἐξῶ... Μαρία, ὑποσχέθητί μοι ὅτι θέλεις μείνει ἐκεῖ καὶ ὅτι θέλεις περιμένει με θάρρος καὶ ὑπομονὴν ἕως ὅτου παρῆλθῃ ὁ κίνδυνος.

— Ὁ! ἀνέκραξε, καὶ σὺ;... θὰ ἐκθέσῃς τὴν ζωὴν σου!

— Εἶναι τὸ καθῆκόν μου καὶ ἡ τέχνη μου.

— Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐδικόν μου καθῆκον εἶναι νὰ μείνω πλησίον σου καὶ νὰ μὴ σ' ἀφήσω.

— Ὑπάγε, Μαρία, διεκόψεν αὐτὴν εἰπὼν ὁ διοικητὴς μετ' ἐπιτακτικὸν τινὰ τρόπον καὶ δεικνύων πρὸς αὐτὴν τὴν θύραν τῆς στοᾶς· ὑπάγε, περιμένε με ἐκεῖ καὶ παρακάλε τὸν Θεόν... .

Ἡ Μαρία ἤρπασε τὴν χεῖρα τὴν ὁποῖαν ὁ διοικητὴς ἔτεινε καὶ τὴν ἠσπασῆν ἀνεγείρασα δ' ἐπειτα τὴν κεφαλὴν, τῷ εἶπε μετὰ τόνον πλήρη ὑποταγῆς, θάρρους καὶ ὑπεροφίας,

— Ἰδοὺ σὲ ὑπακούω, κύριε, καὶ ἐσο βέβαιος ὅτι δὲν θέλω φοβῆθαι τὸ παραμικρόν. Γνωρίζω ὅτι θέλεις σώσει τὴν γυναῖκά σου καὶ τὸ τέκνον σου...

Ἄν φονευθῆς μαχόμενος δι' ἡμᾶς, ἐσο ἡσυχος... δὲν θέλω περιπέσει ζωῶσα εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀθλίων τούτων. Μόλις ἐτελείωσα, καὶ ἰδοὺ τρομερὸς ἀλαλαγμὸς ἀντήχησεν ἐξῶθεν, καὶ ὀρμητικὴ προσβολὴ ἐκλόνησε τὸν πυλῶνα.

— Εἰς τὴν ὄρσοθύραν! Λοανβίλλιερε, εἰς τὴν ὄρσοθύραν! ἀνέκραξεν ὁ διοικητὴς.

Μετὰ μικρὸν ὅλοι οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ εὗρισκοντο εἰς κίνησιν. Ὁ διοικητὴς ἀπέστειλε τὰς γυναῖκας πλησίον τῆς συζύγου του, καὶ ἠτοιμάσθη εἰς μάχην.

Ἄπλισε τοὺς μαύρους καὶ τοὺς ἐτοποθέτησεν ἐν εἰδει κρυπτῶν, ὅθεν ἐδύνατο νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἀνευ κινδύνου τὴν διόδον, ἣτις προηγεῖτο τοῦ προδρόμου, καὶ ἐπειτα ἦλθεν εἰς τὴν ὄρσοθύραν μετὰ τοῦ Λοανβίλλιερού.

Θαῦμα τῶντι ἦτο νὰ βλέπῃ τις τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν, τὸν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ τηκόμενον, τὸν ἐξησθενημένον ἀπὸ τοσοῦτον μακρὰς ὁδῆς, ν' ἀναλάβῃ αἰφνης τὰς δυνάμεις του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἀπέναντι τοιοῦτου κινδύνου. Δίδων διαταγὰς, καὶ προπαρασκευαζόμενος διὰ τὴν τρομερὴν ταύτην μάχην, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐδοθηθεῖτο ὑπὸ τῆς θέσεως καὶ τῶν ὄπλων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁποῖαν τὸ πλῆθος ἐδύνατο νὰ τὸν νικήσῃ, μ' ὅλην τὴν τάξιν του, τὴν ἐμπειρίαν τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν μέσων τῆς ἀμύνης, εἶχε τὸν τόνον τοσοῦτον ὑψηλὸν, τὴν φωνὴν τοσοῦτον ἀκλόνητον ὅσον πάλαι ποτὲ ὅτε ἐπεθεώρει τὰ στρατεύματά του ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

Ἡ στοὰ εἰς τὴν ὁποῖαν εἶχον καταφύγει ἡ Κυρία Δ' Ἐναμβούκ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῆς, εὗρισκοντο εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα, τὰ δὲ παράθυρα ἄτινα ἐβλεπον ἐφ' ἑνὸς μέρους τοῦ κήπου, καλουμένου ὁ Λαβυρινθος, ἐκείντο τριακόσια βήματα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὕψος τῶν ἐραίνετο ἀποκαλιστῶν ἀνωρελῆ τὰ ὑπερμεγέθη ἐξωτερικὰ χαρᾶκώματα ἄτινα ἐπροφύλασσαν τὰ τοῦ κατωγείου, τὰ ὁποῖα δὲν ἐκλείοντο, εἰμὴ ὑπὸ ἐλαφρῶν κιγκλιδοθυρίδων καὶ λεπτῶν παραπετασμάτων, τῶν ὁποῖων τὸ διαφανὲς ὄρασμα ἐκυματιζέτο ἀπὸ τὴν αὔραν. Βαθεῖα σιωπὴ ἐβασίλευεν εἰς τὸ εὐρύχωρον ἐκεῖνο δωμάτιον, μόλις φωτιζόμενον ἀπὸ τὴν εἰς τὴν κλίμακα κρεμασμένην λυχνίαν,

καὶ ὅπου εἴκοσι γυναῖκες γονυπετεῖς ἐδέοντο πρὸς τὸν προμερῶτερον ἠκούσθησαν ἐξῶθεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐβασίλευσεν ἄκρα σιγὴ.

— Αὐτὴν τὴν φορὰν τοὺς ἐδιωρθώσαμεν ἐξείρετα, εἶπεν ὁ δόκτωρ προτεινὰς τὴν κεφαλὴν ἐξῶ τῆς κρυπτῆς τοῦ εὐλογημένου νὰ ἦναι ὁ θεός!... ὁ ἀλαλαγμὸς ἤρχισεν εἰς τὴν φρουρὰν... ἔπρεπε ν' ἀκούωμεν πυροβολισμοὺς εἰς τὸ ἐξῶ μέρος τῆς κιγκλίδας, ἐκτὸς ἂν ἡ θέσις κατελήθη καὶ ἐσφάγη, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι καὶ παράξενον.

— Καὶ οἱ μαῦροι, κύριε, οἱ μαῦροι! ἀνέκραξεν ἡ Μαρία συλλαβοῦσα αἰφνιδίως ἐλπίδα· θὰ ἔλθουν πρὸς βοήθειάν μας.

— Ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν ὄπλα· ποῖος ἤθελέ ποτε τολμήσει νὰ ὀπλίσῃ τοὺς μαύρους ἐργάτας; ἀπεκρίθη ὁ δόκτωρ. Ἄγια τοῦ θεοῦ μήτηρ! Ἐλέησέ μας μὴν ἔλθῃ εἰς τὴν κεφαλὴν πεντακοσίων δούλων, οἱ ὁποῖοι εὗρισκοντο ἐκεῖ κάτω, νὰ φονεύσῃ τοὺς δικαιοκτῆς τῶν καὶ νὰ ἔλθῃσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοὺς ἀθλίους τούτους!... Νέος τρομερῶτερος ἀλαλαγμὸς διεκόψε τὸν δόκτωρα καὶ συγχρόνως ὁ πυλὼν προσεβλήθη διὰ βιαίων καὶ μανιωδῶν προσβολῶν, ὁμοίων μετὰ τῶν πολεμικῶν ἐκείνων μηχανῶν, αἰτινες ἐκτόνιζον τὰ τεῖχη μετὰ τῆς πηλοῦς αἰσιδηροτέυκτοι σανίδες ἐτριζαν ἐθραύθησαν καὶ κατέπεσαν. Νίκης κραυγαὶ ἀντήχησαν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, τὰς ὁποίας ὁμοῦ διεδέχθη ἄλλη κραυγὴ ἐκπλήξεως καὶ μανίας· διότι οἱ τριβόλοι πεσόντες ὀπισθεν τῆς θύρας, ἀντέτταντο εἰς τοὺς προσβαλλόντας τὰς πλατεῖας τῶν σιδηρῶν κιγκλίδας. Οἱ ἄγριοι προσέβαλον μανιωδῶς τὸν νέον τοῦτον φραγμὸν, καὶ ἐβόων κατὰ τοῦ προθύρου χάλια καὶ βελῶν, ἄτινα ὁμοῦ δὲν προσέβαλον κανένα.

Ὁ δόκτωρ εἶχε ταχίως μεταβῆ εἰς τὴν πρώτην ὄρσοθῆν, καὶ σταθεὶς ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου διαζώματος, παρατήρει κάτω μετ' ἄκραν ἀγωνίαν.

— Οἱ τριβόλοι θὰ κρατήσουν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν θύραν!... ἀνέκραξεν. Ὁ θεὸς νὰ συγχωρήσῃ τὴν ψυχὴν ἐκείνην ὅστις τοὺς ἔκαμε τόσο δυνατούς καὶ τόσο στερεοὺς!... Ἡ τελαίπυρος κιγκλὶς, στέκεται ὡς βράχος ἀπέναντι τῶν χειρῶν αὐτῶν τῶν ἀλιτηρίων! ὁ ἀλαλαγμὸς ἤρχισεν· τῶρα θὰ ἀκούσῃ τὸν θόρυβον τοῦ πυροβολικοῦ μας· τὸ τύμπανον κρούει ἤδη ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ μεγάλου κόλπου, μέχοι τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου ὅπου καὶ ἂν ἦναι ἡ βοήθεια θέλει φθάσει τὰ στρατεύματα θέλουν κατακομματιάσει αὐτοὺς τοὺς εἰδωλατάς, αὐτοὺς τοὺς Καννιβάλους!... θὰ σωθῶμεν.

— Ὁ θεὸς καὶ ἡ Ἄγια τοῦ μήτηρ νὰ εἰσπαύσῃ σου τῆς φωνῆς σου! ἀνέκραξεν ἡ Μαρία, ὀρθία ἐπὶ τῆς θύρας τῆς στοᾶς καὶ κρατοῦσα πάντοτε εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν υἱὸν τῆς.

Δέκα λεπτὰ παρήλθον λεπτὰ πλήρη προσδοκίας καὶ ἀγωνίων ἀνεκροάσεων. Ὁ θόρυβος τοῦ κεραυνοῦ ἠκούετο μετὰ τῆς ἀγρίας τῶν ἐρυθροδέρμων φωνῶν, αἰτινες προσέβαλλον τοὺς τριβόλους μετ' ἀπληπισμένης κραυγῆς· αὐτοὶ δὲ λάμπεις ἐφώτιζον ἐνὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐδείκνυσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκοτοῦ, πλῆ-

καὶ ὅπου εἴκοσι γυναῖκες γονυπετεῖς ἐδέοντο πρὸς τὸν προμερῶτερον ἠκούσθησαν ἐξῶθεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐβασίλευσεν ἄκρα σιγὴ.

— Αὐτὴν τὴν φορὰν τοὺς ἐδιωρθώσαμεν ἐξείρετα, εἶπεν ὁ δόκτωρ προτεινὰς τὴν κεφαλὴν ἐξῶ τῆς κρυπτῆς τοῦ εὐλογημένου νὰ ἦναι ὁ θεός!... ὁ ἀλαλαγμὸς ἤρχισεν εἰς τὴν φρουρὰν... ἔπρεπε ν' ἀκούωμεν πυροβολισμοὺς εἰς τὸ ἐξῶ μέρος τῆς κιγκλίδας, ἐκτὸς ἂν ἡ θέσις κατελήθη καὶ ἐσφάγη, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι καὶ παράξενον.

— Καὶ οἱ μαῦροι, κύριε, οἱ μαῦροι! ἀνέκραξεν ἡ Μαρία συλλαβοῦσα αἰφνιδίως ἐλπίδα· θὰ ἔλθουν πρὸς βοήθειάν μας.

— Ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν ὄπλα· ποῖος ἤθελέ ποτε τολμήσει νὰ ὀπλίσῃ τοὺς μαύρους ἐργάτας; ἀπεκρίθη ὁ δόκτωρ. Ἄγια τοῦ θεοῦ μήτηρ! Ἐλέησέ μας μὴν ἔλθῃ εἰς τὴν κεφαλὴν πεντακοσίων δούλων, οἱ ὁποῖοι εὗρισκοντο ἐκεῖ κάτω, νὰ φονεύσῃ τοὺς δικαιοκτῆς τῶν καὶ νὰ ἔλθῃσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοὺς ἀθλίους τούτους!... Νέος τρομερῶτερος ἀλαλαγμὸς διεκόψε τὸν δόκτωρα καὶ συγχρόνως ὁ πυλὼν προσεβλήθη διὰ βιαίων καὶ μανιωδῶν προσβολῶν, ὁμοίων μετὰ τῶν πολεμικῶν ἐκείνων μηχανῶν, αἰτινες ἐκτόνιζον τὰ τεῖχη μετὰ τῆς πηλοῦς αἰσιδηροτέυκτοι σανίδες ἐτριζαν ἐθραύθησαν καὶ κατέπεσαν. Νίκης κραυγαὶ ἀντήχησαν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, τὰς ὁποίας ὁμοῦ διεδέχθη ἄλλη κραυγὴ ἐκπλήξεως καὶ μανίας· διότι οἱ τριβόλοι πεσόντες ὀπισθεν τῆς θύρας, ἀντέτταντο εἰς τοὺς προσβαλλόντας τὰς πλατεῖας τῶν σιδηρῶν κιγκλίδας. Οἱ ἄγριοι προσέβαλον μανιωδῶς τὸν νέον τοῦτον φραγμὸν, καὶ ἐβόων κατὰ τοῦ προθύρου χάλια καὶ βελῶν, ἄτινα ὁμοῦ δὲν προσέβαλον κανένα.

Ὁ δόκτωρ εἶχε ταχίως μεταβῆ εἰς τὴν πρώτην ὄρσοθῆν, καὶ σταθεὶς ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου διαζώματος, παρατήρει κάτω μετ' ἄκραν ἀγωνίαν.

— Οἱ τριβόλοι θὰ κρατήσουν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν θύραν!... ἀνέκραξεν. Ὁ θεὸς νὰ συγχωρήσῃ τὴν ψυχὴν ἐκείνην ὅστις τοὺς ἔκαμε τόσο δυνατούς καὶ τόσο στερεοὺς!... Ἡ τελαίπυρος κιγκλὶς, στέκεται ὡς βράχος ἀπέναντι τῶν χειρῶν αὐτῶν τῶν ἀλιτηρίων! ὁ ἀλαλαγμὸς ἤρχισεν· τῶρα θὰ ἀκούσῃ τὸν θόρυβον τοῦ πυροβολικοῦ μας· τὸ τύμπανον κρούει ἤδη ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ μεγάλου κόλπου, μέχοι τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Πέτρου ὅπου καὶ ἂν ἦναι ἡ βοήθεια θέλει φθάσει τὰ στρατεύματα θέλουν κατακομματιάσει αὐτοὺς τοὺς εἰδωλατάς, αὐτοὺς τοὺς Καννιβάλους!... θὰ σωθῶμεν.

— Ὁ θεὸς καὶ ἡ Ἄγια τοῦ μήτηρ νὰ εἰσπαύσῃ σου τῆς φωνῆς σου! ἀνέκραξεν ἡ Μαρία, ὀρθία ἐπὶ τῆς θύρας τῆς στοᾶς καὶ κρατοῦσα πάντοτε εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν υἱὸν τῆς.

Δέκα λεπτὰ παρήλθον λεπτὰ πλήρη προσδοκίας καὶ ἀγωνίων ἀνεκροάσεων. Ὁ θόρυβος τοῦ κεραυνοῦ ἠκούετο μετὰ τῆς ἀγρίας τῶν ἐρυθροδέρμων φωνῶν, αἰτινες προσέβαλλον τοὺς τριβόλους μετ' ἀπληπισμένης κραυγῆς· αὐτοὶ δὲ λάμπεις ἐφώτιζον ἐνὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐδείκνυσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκοτοῦ, πλῆ-

καὶ ὅπου εἴκοσι γυναῖκες γονυπετεῖς ἐδέοντο πρὸς τὸν προμερῶτερον ἠκούσθησαν ἐξῶθεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐβασίλευσεν ἄκρα σιγὴ.

θος ανθρώπων γυμνών, ώρουμένων και αποτροπαίων ως η κόλασις. Αλλά και η όμνη των πολιορκουμένων δεν έπραζέτο· πλην έπροξένει όλιγωτέραν φθοράν εις τους προσβάλλοντας, διότι αι προσβολαι κατεφέροντο πλαγίως. Δις εν τούτοις ο Λοανβιλλιέρος έπροχώρησε και εκένωσε τα πιστόλια του εκ του πλησίον κατ' εκείνων οτινες προσέβαλλον τους τριβόλους με τα βερέα βοπαλά των. Η κρεμκμένη εις το πρόθυρον λυχνία διέχεεν άμυδρόν φώς εις την θλιωτήν διάδον, ητις εκινδύνευε να γίνη πεδίον μάχης· διὰ δε των κιγκλιδών των τριβόλων μόλις διέκρινέ τις συγκεχυμένον τινα και κλονούμενον σωρόν, οστις συνεβλάτο κατὰ του φραγμού τούτου μετά τρομεράς μανίας. Πληθος τεθνεώτων και πληγωμένων εκειντο εκτάδην επί του κάτω μέρους της κλίμακας, και θρήνοι γροεοί έμινγνόντο με τας πολεμικάς των άγρίων φωνάς.

— Άρκετους έφρονέσαμεν, ειπεν ο διοικητής προς τον Λοανβιλλιέρον, οστις ορθιος εις την εισόδον του διαδρόμου εγγέμιζεν εκ νέου τα όπλα του· δεν βλέπεις, πρέπει ν' άρισωθώμεν εις τον θεόν· διότι, αν δεν μάς έλθη βοήθεια, τετέλεσται· οι τριβόλοι δεν ήμπορούν να διαρκέσουν πλειότεροι του ένός τετάρτου της ώρας.

— Θα υπερκωπισθώμεν την διάδον, απήντησε ψυχρως ο Λοανβιλλιέρος.

Δεν ειχε τελειώσει σχεδόν ταυτα, και φωνηί διαπερικτικαί άντήχησαν εις την στοάν, ο δε δόκτωρ έφάνη επί της κλίμακας με τας χειρας ανεγηγεμέναις προς τον ουρανόν.

— Οι Έρυθρόδεσμοι! ιδού εισέβαλον! άνεκραξε, βοήθεια! βοήθεια! έλεος!

Τόσον πολυς ήτον ο θόρυβος έξω, ώστε μόλις ήκουεν ο εις τον άλλον και εν τούτοις ο διοικητής ένόησε το κίνημα του δόκτωρος και τας τρομεράς φωνάς του.

— Λοανβιλλιέρε! άνεκραξε, άκουσε, εκει επάνω. Ως αστραπή έβρίβη η κόμη και επήδησε την κλίμακα, με τα πιστόλια εις την χειρα. Βαθεία και καταπληκτικη σιγή διεδέχθη τας έντρόμους εκείνας κραυγάς· ο δόκτωρ Ιάντων, στήριζόμενος επί της κλίμακας, έδεικνυε σιωπηλως δια της χειρός την εισόδον της στοάς. Ο Λοανβιλλιέρος παρετήρησε περίξ αυτού με ειδός τι φρικιάσεως, και κατ' αρχάς έμάντευσσε μάλλον η ειδε τί συνέβαιναν εις το σκοτός εκεινο, εν μέσω του όποιου τα πάντα ήσαν ακίνητα και σιγηλά· Παράδοξος και τρομερά σκηνή! οι υπηρέται ειχον καταφύγει εις το άλλο άκρον της στοάς, και συνεσφίγγοντο εις την σκοτεινοτέραν γωνίαν ως άγέλη καταληρηθείσα από θηρία. Η Μαρία μόνη και ορθία πλησίον του τοίχου εκάλυπτε τον υιόν της· μ' όλον το σώμα της, ψιθυρίζουσα άνήθρους παρακλήσεις. Δύο βήματα μακράν αυτής έμπροσθεν παραθύρου του όποιου η κιγκλιδοθυρίς εκλονεϊτο έτι, εις Καράϊδος επαλλε το τρομερόν πολεμικόν του ξίφους, άνήσυχον και άγριον βλέμμα ρίπτων περίξ αυτού· κανέν ένδυμα δεν εκάλυπτε το έρυθρόχρουν δέρμα του, τα δε μαλλία του ήσαν μακρά και άνάμικτα, μνησιδές με-

ταλλον διέλαμπεν επί του πλατέως στήθους· του και έφκνέρονεν ότι, ήτον αρχηγός.

Κατά την αυτήν δε σχεδόν στιγμήν, έτερος άγριος έφάνη εις το παράθυρον και επήδησεν εις την στοάν· άμφότεροι τότε παρετήρησαν την Μαριάν, και ριφθέντες προς αυτήν την ήρπασαν από την μακράν κόμην της· άλλ' ο Λοανβιλλιέρος παρευρίσκειτο εκει.

— Μαρία! ανερώνησεν άρπάσας το ξίφος· το όποιον κτερέρετο κατ' αυτήν, αλλά το όποιον επλήγωσε τον βραχίονα εκείνου, Μαρία! έδώ ειμαι! Το όπλον όπερ εκράτει εις την δεξιάν χειρα τω έξέφυγεν, άλλ' έπροβόλησεν εκ του σύναγγυς δια του έτέρου, και ο εις των άγρίων έπεσε. Τότε ήρχισε πάλη εκ του συστάδην, καθ' ην τα ξίφη καταφέροντο ακάθεκτα, ητις όμως δεν διήρκεσε πλέον των δύο λεπτών. Ο Λοανβιλλιέρος δεν ειχε πλέον ειμή το ξίφος του, το δ' αίμα του έβρεε ποταμηδόν από μεγάλην πληγήν· αλλά βλέπων την Μαρίαν ένωπιόν του εξηπλωμένην και σχεδόν νεκράν, έμάχητο με άνδριάν απηπιτημένου ανθρώπου. Προσέβαλε τον έχθρόν και τον κατέρριψε πληγωμένον θανατηφόρος· έπομένως καταβαλόν πᾶσαν δύναμιν, έλαβε τα δύο πτώματα και τα έρριψεν έξω από το παράθυρον, επί των κεφαλών των άγρίων οτινες άνέβαινον όλονέν δια του τοίχου. Εν τούτοις ο δόκτωρ ειχε σπεύσει προς βοήθειαν της Κυρίας Δ' Έναμβούκ και επανεύρισκε προς θεράπειάν της την έτοιμότητα του πνεύματος, και το θαυμάσιον ψυχρόν αίμα, το ιδιάζον εις την επιστήμην του. Είκοσιν άγριοι ειχον ήδη όρμήσει εις την στοάν, ο δε δόκτωρ έβλεπε τα φοβερά βοπαλα αυτών εγειρόμενα κατ' αυτού, τα φαρμακερά βέλη των περιπτάμενα περί την κεφαλήν του, και όμως δεν ήλασσε θέσιν.

Κεκλιμένος προς την Μαριάν, με το βλέμμα άτανός και προσεκτικόν, ήκροετο την άτακτον αναπνοήν, ητις άνεσήκωνε το γεγυμνωμένον και αίματόφυρτον στήθος της νεαρᾶς γυναικός.

— Απέθανεν! άνεκραξεν ο κόμης γονυπετήσας πλησίον της Μαρίας, απήθανε!

— Όχι, χάρις τω θεώ! απεκριθη ο δόκτωρ, δεν ευρίσκω επ' αυτής άλλας πληγάς, από μίαν αίχμην εις τον ώμον· ο φόβος την εκάμε να λειποθυμήσῃ, άλλ' ιδού ανατιναζέει και συνέρχεται!...

— Εύλογητός ο θεός! έμπόδισα λοιπόν το κτύπημα! έψιθύρισε μετ' άδυνάτου φωνῆς ο Λοανβιλλιέρος· έγω θ' αποθάνω... θ' αποθάνω έντίμως... έχασα την ζωήν μου δι' εκείνην... ειπήτέ το, ιατρέ· μίαν ήμέραν εις αυτήν...

Και τελειώσας ταυτα, έπεσεν επί του εδάφους, νεκρός σχεδόν.

Ενώ ταυτα συνέβαινον εις την στοάν, οι τριβόλοι έθραύσθησαν, οι δ' Έρυθρόδεσμοι έπροσπάθουν να υπερπηδήσωσι την διάδον· άλλ' αι σφαιραι τους προσέβαλλον δια των όπων έπιπτον άμα εισήρχοντο και κανεις δεν ανεγειρετο πλέον. Τοιουτοτρόπως ήθελον τους φρονέσει όλους, μέχρι του τελευταίου, αν έδύναντο να εξακολουθήσωσι τους πυροβολισμούς· άλλὰ τα πολεμοφόδια επλησίαζον εις το τέλος και δεν υπήρχον πλέον ούδὲ πυρίτις, ούδὲ σφαιραι.

Εν τούτοις το τύμπανον εκρουσεν εις τας Μόρας, και πληθος κατοίκων ήρχοντο από τον Άγιον Πέτρον. Όταν έφθασαν επί του ύψηλου εκείνου μέρους το όποιον έξέχει της ακτής, εκένωσαν τα πυροβόλα των, ο δε θόρυβος των εκπυροσκορητέσεων, επανάλλαμθανόμενος από την ήχώ των όρέων, ήκούετο ακόμη και από εκείνους οτινες ευρίσκοντο εις τας κρύπτας· έντρομοι γινόμενοι τότε οι Καράϊδοι, έζήτησαν να τραπώσιν εις φυγήν, πλην ο φράκτης και αι υπερμαγθεϊς του δικτυωτου κιγκλιδης άντεταττον εις αυτούς πανταχόθεν άνυπερβλήτους φραγμούς. Έδοκίμασαν να εξέλθωσι δια του είδους της έναερίου γεφύρας, δια της όποιας ειχον εισέλθει και καταστῆ εις τον κήπον· και τινες μεν κατώρθωσαν να έλευθερωθώσιν δια του μέσου τούτου, άλλ' όταν τα στρατεύματα έφθασαν, κατέπραξαν τους υπολοίπους των δεστυχών εκείνων ανθρώπων, υποκάτω των τοίχων της οικίας.

(Ακολουθεί.)

ΙΑΤΡΟΥ

ΕΩΘΙΝΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ.

Αμα εξελθών των πυλών της Φραγκορόρτης της προς τῷ Μείνω, εκτύπησεν ο ιατρός Μίγερ τον ίππον του, και εξηκολούθησεν επί μίαν και ήμισίαν ώραν την όδόν του σπεύδοντι βήματι, και μόνον επειγόμενος να φθάσῃ ταχέως, ούδόλωσ δε προσέχων εις την ύγρην και γλυκεϊαν θερμότητα της εαρινῆς ταύτης του μαρτίου ήμέρας, ητις ωμοιάζεν ήμέραν μαΐου· και όμως εκελάδουν τα πτηνά επί των γυμνών μεν έτι, άλλ' ήδη βλαστανονόντων κλάδων των δένδρων, και ο λευκός ουρανός και άνεφελος, ην όλος φαιδρόν φως περιεχυμένος, και η θεά της φύσεως ην τόσω τερπνή, ώστε μόνον ο εις έρωτικᾶς η ο εις επιστημονικᾶς θεωρίας βεβυθισμένος νοῦς έδύνατο να μένη αδιάφορος προς αυτήν. Επειδή όμως η σπανία και πολιά κόμη του ιατροῦ, και τα δια πυκνών ρυτίδων επί του μετώπου του επιγεγραμμένα εξήκοντα έτη απέκλειον την υπόθεσιν ότι ο έρωσ έδύνατο εισέτι να βυθίξῃ αυτόν εις όνειροπολήσεις, αναγκαιώς όφειλομεν την επιστήμην και μόνην ν' αναγνωρίσωμεν ως αντικείμενον της μελέτης του. Καί τῷ έντι η διάνοια του ιατροῦ Φριτζ Μίγερ περιεστρέφετο, μετά τινος ελαφροῦ ζηλοτυπίας χρωματισμοῦ, περί νέον τι είδος των Έδροφίλων, άγνωστον μέχρι του χρόνου εκείνου, Έδροφίλον τον περιποικίλον, ον ο Διδάκτωρ Γάστ, ο εν έντομολογίᾳ αντίπαλός του, ειχε κατορθώσει να κατατάξῃ εις την συλλογήν του. Έβυθίζετο δ' άνεξίτητως ο αγαθός Μίγερ εις το μυστήριον τούτο της φύσεως, τεχνα-

σαμένης δια του είδους τούτου κρίκον συνδέσμου μεταξὺ δύο έντελῶς διαφόρων γενῶν υδροφίλων απόμων του Αισίγρου και του Έδροφίλου.

Ενώ δε περιεπλέκετο εις υποθέσεις, αναλογίας, συνεπειάς, και συμπεράσματα, ο ίππος του ον εμπόδιζε πάντοτε μηχανικῶς δια του πτεριστήρος, ζησημονῶν πολλάκις να τον συνέχῃ και όδηγῇ δια του χαλινοῦ, επάτησεν εις το χεῖλος της τήν όδόν παρατεινούσης βαθείας τάφρου, και όλισθήσας έπεσε μέχρι γονάτων εις υποπράσιον ύδωρ, οξείαν τέλματος αποπνέων όσμήν. Και κατ' αρχάς μεν έτρόμαξεν ο ιατρός Μίγερ δια τον αιφνίδιον κλονισμόν ον ησθάνθη· άλλ' ιδών έπειτα ότι η άλλοφροσύνη ητις τῷ ήτον συνήθης έτιμωρήθη την φοράν ταύτην δι' απλού και άθώου λουτροῦ των ύψηλων του υποδημάτων, περιέφερεν ήσύχως το βλέμμα του περίξ, ζητών ήμαλωτέραν άνάβασιν, και, ανακαλύψας αυτήν, δούθησε τον ίππον του προς μέρος όπου ο όχθος ήτον ισόπεδος τῇ όδῳ. Αλλ' αίφνης έστάθη· διότι εν τῷ ύδατι, παραχθέντος υπό της αιφνιδίας αφίξεως του περιηγητοῦ και του ζώου, έντός των νεφών του παραχθέντος πλοῦ, και υπό των μινών τα κίτρινα και μυζώδη νήματα, ειδε μυριάδας υδροφίλων έντόμων βοτρυδῶν συστρεφομένας, και κινουμένας άνω και κάτω· τρεις δε μεγάλοι υδροφίλοι διεκρίνοντο εν αύτοις δια των διαστάσεων του σώματός των, έχοντες σχήμα σκάρφης άνεστρωμένης. Είς την όψιν δε ταύτην δεν κατέχεται πλέον ο ιατρός, αλλά λησμονών τον όχθον ον ήθελε ν' άναβῆ, λαμβάνει τον πύλον του, τον σπενδονίζει εις το ύδωρ ως δίκτυον, και χαράς εκπέμπει φωνήν, διότι εκ των τριών συνελαβε τους δύο υδροφίλους, εν δε βλέμμα τῷ ήρκεσεν όπως τους αναγνωρίσῃ... Ήσαν υδροφίλοι! Ιδού ο ιατρός Μίγερ ούδένα έχει του λοιπού λόγον ζηλοτυπίας προς τον διδάκτωρα Γάστ!

Παίν δ' εξέλθη του ύδατος, λαβών από του λαϊμοδέτου του τας δύο καρφίδας αιτινες τον συνείχον, εκέντησε δι' αυτών τα έντομα εις τον πύλον του, και ούτω τέλος άνεδυ εις την στερεάν, όπου απομάχας, ως έδυνήθη, του πύλου του το έσωτερικόν, εκίνησε πάλιν, πολλάκις καθ' όδόν αποκαλυπτόμενος, όπως ιδῆ το πολύτιμον έρμαϊον του τριαιαίου συμβάντος του.

Μετά τινος δ' ώρας όδοιπορίαν εισέτι, έφθασε τέλος εις το τέρμα της όδοιπορίας του, εις άγριοϊαν ώρειαν την όψιν, όπου μικρά κόρη, εις την φλιάν ισταμένη της θύρας, έφαινετο άνυπομόνως αυτόν περιμένουσα· διότι μόλις τον ειδεν έρχόμενον, και τρίχουσα εισήλθεν εις τον κοιτώνα, όπου γέρων κατέκειτο άσθενής, και εκραξεν·

— Ο ιατρός! ιδού ο ιατρός!

Ενώ δε της ώρας παιδός η νεανική και ήχηρά φωνή τον άνήγγελλεν ούτως, αυτός άριππεύσας, προσέδεσε τους χαλινοῦς εις κρίκον σιδηροῦν έντετοιχισμένον παρά την θύραν και εισήλθεν, εις ούδέν λογιζόμενος ότι τα υποδήματά του έμίαινον έτι ένυδρα φυτά προσκεκολλημένα, και μνία εξηραμένα. Αποθείς δε τον πύλον επί την κλίνην, έλαβε τον

βραχίονα, ὃν τῷ ἔτεινεν ὁ γέρον ἐπὶ καθέδρας μεγάλης κείμενος καὶ εὐρείας, καὶ σιωπηλὸς τὸν σφγμὸν ἐρευνησας, ἐξεπλήγη ὅτι τὸν εὖρε τοσοῦτον ἥσυχον.

— Ὁ πυρετὸς ἐκόπασεν ὡς ἐκ θαύματος, εἶπε· ἡθὲς ἐπέκειτο βίαιος, ἀλλὰ σήμερον τὸ αἶμα κυκλοφορεῖ, καὶ ἡ ὀρθρῖα κτυπᾷ ἡσύχως. Τὴν τρικυμίαν διεδεχθη γαλήνη καὶ ἐλπίσω, ὅτι κτλὰ συμπτώματα ἔχομεν.

— Ὁ πατὴρ μου εἶχεν ἄκρην ἀτονίαν ὅλην τὴν νύκτα, εἶπε νέα γυνὴ παρ' αὐτῷ καθημένη. Νευρικά καὶ σπασμωδικὰ κινήματα ἐτάραττον συνεχῶς τὸ ἐναγώνιον βῦθος του.

— Δηλαδή, ὑπέλαβεν ὁ γέρον, δηλαδή μὲ παρήκουσας πάλιν καὶ διενυκτέρευσας παρὰ τὴν κλίνην μου. Ἄ! ἰατρὲ, ἰατρὲ μου, προσέθηκε μετ' ἀγαθότητος, πόσον εἶ, τοὺς δυστυχεῖς πατέρας εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιβάλλωσιν ὑπακοήν. Ὅλοι ἐδῶ εἰσὶν ἀπειθεῖς ὡς ἡ Ἄλμα.

Καὶ τὸ ψευδὲς καὶ τρυφερὸν τοῦτο προφῆρων παρὰπον, ἔθιγεν ἐλαφρῶς διὰ τῆς χειρὸς του τὴν ξανθὴν κόμην τῆς κόρης.

Ὁ δὲ ἰατρὸς καθησυχᾶσθε ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς υγείας τοῦ ἀσθενοῦς, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἰδῇ τὴν ἐκπληξὴν καὶ τὴν ζηλοτυπίαν ἣν ἐμελλε νὰ κινήσῃ παρὰ τῷ φίλῳ του ἡ ἐντομολογικὴ ἀλιεία του, καὶ ἐλθὼν ἔθηκε τὸν πῖλόν του ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ γέροντος, ὅστις ἰδὼν τὰ ἐντομα ἀνέκραξε μετ' ἐκστάσεως·

— Πῶς! ὑδρόφιλοι παραποικίλοι! Καὶ ἡ ἐκφρασις μεθ' ἧς ἐπροφῆρε τὰς τρεῖς ταύτας λέξεις, ἀπεδείκνυεν ὅτι ἤϊεμε νὰ ἐκτιμῆσῃ κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν τὴν κατάκτησιν τοῦ ἰατροῦ Μίγερ. Ἄ! χεῖρες τώρα, θὰ διαρρήγῃ ὑπὸ φθόνου ὁ Γάστ! Ἡμέρας καὶ νύκτας θ' ἀφιερῶσθε τώρα εἰς τὴν ἀπουδὴν αὐτῶν τῶν ἐντόμων, ἵνα φανῇ τὸ ὑπόμνημά σου περὶ τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτῶν πρὸ τῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἀντιπάλου σου. Καὶ τὰ ἐπάρματα δύο ταῦτα ἐντομα θὰ γίνωσιν αἰτία ἵτι θὰ μ' ἐπισκέψῃσαι σπανιώτερον. Καὶ τοῦ συν-ελαβὸς λοιπὸν τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοὺς;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν δὲ ταύτην εὖρε πρόχειρον μόνος του τὴν ἀπόκρισιν, διότι αὐτομάτως εἶχε φέρει τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κατεσιλωμένα τοῦ ἰατροῦ ὑποδήματα.

— Ἄ! εἶπε, κατέβησθε καὶ τοὺς ἡλίους εἰς τὸ τέλμα τοῦ μικροῦ ἄλλου!

— Ναί, κ' ἐκολούθησα εἰς αὐτὸ, ἀπήντησεν ὁ Μίγερ.

Καὶ διηγήθη τὸ συμβῆναι του γελῶν. Ἀλλὰ μόναι ἡ Ἄλμα καὶ ἡ μήτηρ τῆς ἤκουσαν μετὰ πρ σφγῆς τὴν διήγησιν ἐν ἣ ὁ ἰατρὸς ἀστεινόμενος ἐγλεύασεν ἐαυτὸν καὶ διὰ τὴν ἀλλοροσύνην του, καὶ διὰ τὴν ψυχολογίαν, καὶ τὸν ἀκατάστατον ἐρωτᾶ του πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Ὁ δὲ γέρον ἐν τούτοις, τὴν σιδαστὴν κεφαλὴν του εἰς τὰς δύο χεῖρας του κρύπτων, παρεδίδοτο εἰς ἀναμνήσεις τῆς νεότητός του, ἃς εἶχον διεγείρει ἐντὸς του οἱ λόγοι τοῦ ἰατροῦ, καὶ ἤκρατο χωρὶς νὰ ἀκούῃ.

— Πολλὰς ἡμέρας, νκί, πολλὰς μικρὰς καὶ γλυκαίας ἡμέρας, εἶπε τέλος, ἔμεινα ἄλλοτε εἰς σκέψεις βεβουμισμένους παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τέλματος τούτου, ὅπου δὲν εἰήρχετο ἡ μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ ἄλλου χραχθεῖσθαι ὁδός. Τότε τὸ μέρος τοῦτο ἦν ἡ ἀπωτέρα καὶ ἡ μυστηριωδέστερα ἡμέτις τοῦ δάσους, καὶ τότε ἄγγελος, ὅστις ἐκτοτε ἀπέπτη εἰς οὐρανόν, νεάνις λευκὴ καὶ ὠραία, ἡ Μαργαρίτα, ἤρχετο τότε καὶ ἐκάθητο εἰς τὰ χόρτα, καὶ τοῦ πτωχοῦ ὄνειροπόλου ἡ κεφαλὴ ἐστηρίζετο ἐλαφρῶς ἐπὶ τῶν γονάτων της. Ὡ! πόσα; οὕτω διήλθομεν ὠρας ἀργίας, ἐν θεωρίῃ τῆς μεγαλοφυῶς πλάσεως τοῦ Θεοῦ!

— Πόσας ἀναμνήσεις εἰσπνισες, ἰατρ', ἐντὸς τῆς καρδίας μου, πόσας χαρὰς παιδαριώδεις ἀλλ' ἀμικμήτους, πόσας οὐρανίας ἀπολαύσεις μοὶ ἀνεπόλησας! Μίαν ἡμέραν ἐντομα μοὶ ἐνέπνευσαν τὰς αὐτὰς ἀρελαίς καὶ ζωηρὰς συγκινήσεις, αἵτινες τὴν στιγμὴν ταύτην σὲ ἀνκεοῦσι φίλε. Πρέπει νὰ σοὶ τὸ διηγηθῶ, διότι ἐκ τοιούτων περιπτώσεων, παιδαριωδῶν κατὰ τὰ φαινόμενον, προήλθεν ὁ ἔρωσ μου πρὸς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, καὶ αἱ μεταγενέστεραι σπουδαῖά μου περὶ αὐτήν.

Δὲν εἶχομεν προφῆσαι ἐν καιρῷ ὅπως προλάβωμεν καταστροφὴν τραγικὴν. Ἄν δὲν εἶχομεν μείνει ὑπὲρ τὴν ἡμίσειαν ὠραν παρατηροῦντες πεισματώδη ἀψιμαχίαν δύο στρατῶν μυρμηκίων ἑτερογενῶν, θὰ ἐτώζομεν ἴσως τὴν ζωὴν δυστυχῶς ἀσπάλακος, ὅστις, ἀμβλυωπῶν, εἶχε κατακημινοσθῆ εἰς τὸ ἔλος. Ὁ ἀθλιος, ἀπέθανεν ἀφ' οὗ ἐπ μακρὸν ἀντεπάλαισε πρὸς τὴν δεινὴν μητρίαν του· μικρὰ ἀργιλλώδης γωνία τοῦ τέλματος ἔφερον ἐτι πυκνὰ τὰ ἴχνη τῶν χειρῶν του, οἵτινες ἀνθρώπου ἁμοιάζουσι χεῖρας, καὶ δι' ὧν ἐπροσπάθει ν' ἀντιληφθῆ τινος λίθου, καὶ ν' ἀνασυρθῆ ὑπὲρ τὸ χαίρον ὑπ' αὐτὸν τριποδιαῖον βάραιον. Ἀλλὰ καὶ βραχιόνων, καὶ ὀφθαλμῶν στερούμενος, καὶ σκελῶν, ἔχων δὲ τὸ σῶμα βαρὺ καὶ κυλινδρῖκόν, μετὰ μακρὸν περὶ τῶν ὄλων ἀγῶνα ἐκύλισε τέλος καὶ ἔπεσεν εἰς τοῦ τέλματος τὸν βυθόν. Αἱ δυνάμεις του εἶχον ἐκλείψει, καὶ ἐκεῖ ἔκειτο ἤδη ὑπὸ τὸ διαυγὲς ὕδωρ, ἤδη ἐντελῶς κατεσταλαγμένον.

— Νὰ τὸν ἐπάρωμεν ἀπ' ἐκεῖ, εἶπεν ἡ Μαργαρίτα, νὰ τὸν θέσωμεν εἰς αὐτὸν τὸν λίθον, οὗ ἡ πολιὰ καὶ ὑπόφαιος κεφαλὴ, ἡ ὑπὸ βραχεῖς πόνος κατὰστικτος, πρέχει ὑπεράνω τοῦ χλοεροῦ τάπητος. Ἴσως ἡ ἰσχυρὰ τοῦ ἡλίου θερμότης ἀναζωογονήσῃ τὸ ἀκίνητον τοῦτο σῶμα.

— Φεῦ! ἀπήντησεν ὑπακοῖαν, φοβοῦμαι πολὺ μὴ τοιοῦτον θαῦμα εἶναι ἀδύνατον. Πᾶσα ζωικὴ θερμότης ἐξέλειπεν ἤδη ἀπὸ τοῦ πτώμα τοῦ ἀσπάλκος τούτου· ἡ καρδίαν του δὲν κτυπᾷ πλέον, τὸ στόμα του ἡμιανεωγμένον, δεκνύει τοὺς ἄλλοτε τόσον ἰσχυροὺς καὶ τόσον ἐπιφόβους ὀδόντας του, μεθ' ὧν τοῦ λοιποῦ οἱ δάκτυλοί μου δύνανται νὰ καίωσιν ἀπινί. Ἀλλὰ, ὁ θεὸς βοηθός. Ἴδοι, καίται ἐπὶ τοῦ λίθου, ὅστις τοῦλάχιστον θέλει τῷ χρῆσι-μέωσει ὡς ἐπικηδεῖος κλίνη, κλίνη μεγαλοπρεπῆς, κλίνη βασιλικὴ, ἣν ἀνθοῦσιν λευκάκωνθα σκιάζει ὑπὸ

τῶν μυρίων τῆς θόλου. Πέριξ δὲ φυόμενα ὑψηλά-τινα χόρτα, κλίνουσι μελαγχολικῶς τὰς ὑψηλὰς κεφαλάς των πρὸς τὸ σῶμα ὡς εἰς νεκρῶσιμον θρῆνον, καὶ ἴων θύσανοι εἰς τὴν χλόην κρυπτόμενοι. ἀναπέμπουσιν ὡς θυμίαμα τὰ ἀρώματα τῶν κυανῶν των ληκυθῶν.

Ἐν ᾧ δὲ ἐπὶ τῆς χλόης γονυπετής, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὄμου στηρίζουσα, ἡ Μαργαρίτα τεθλιμμένη ἐβλεπε τὸν νεκρὸν, ἀφρῆς δύο βόμβοι, ὅπως διάφοροι, ἠκούσθησαν περὶ τὴν νεκρὸν του στρωμνῆν. Τὴν μὲν, ὁμοιάζοντα μεμακρυσμένον κώδιανος ἦγον, ἀπετέλει μεγάλη κυανὴ μυῖα, παντοίους διαγράφουσα ἐλιγμούς ὑπὲρ τὴν ἀσπάλακα· ὁ δὲ, ὅζυς καὶ τοῖός, ὁμοιάζει τὴν ξηρὸν ἦγον παραφάνου καὶ παρατεταμένου κυμβάλου. Καὶ ποῖον μὲν ἦν τὸ ἀποταλοῦ-αὐτὸν ἐντομον δὲν ἐδυνάμειθα νὰ ἰδῶμεν, ἐβλέπομεν δὲ προφανῶς, ὅτι τὸ ἐντομον τοῦτο ἐδίωκε βιαίως καὶ ἐπιμόνως τὴν κυανὴν μυῖαν, τὴν παρηκολούθει εἰς ὅλας της τὰς κινήσεις, καὶ ἐπέκειτο, καὶ τὴν ἐταλαιπώρει. Πλὴν οὐδ' αὐτὴ ἐφαίνετο ἐτοιμὸς νὰ ἐνδύσῃ, καὶ ἔφευγε μὲν ἐμπρὸς τοῦ ἐχθροῦ της· ἀλλ' ἔφευγεν ἀυθαδῶς, καὶ ὡς ἀψηφούσα αὐτόν. Τὸν ἔφευγε δὲ πάντοτε πρὸς τὸν ἀσπάλακα, καὶ ἐπὶ μίαν μὲν στιγμὴν ἐκάθητο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πτώματος, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀμέσως ἀνελάμβανε πάλιν τὴν πτῆσιν καὶ τὸ μονότονον ἀσμά της, ἠωρεῖτο ὑψηλότερα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ προφανῶς ἐνέπαιζε τὸν ἀντίπαλόν της.

Τὸ δ' ἐντομον, ἀφοῦ μάτην ἐπροσπάθησε νὰ συλλάβῃ τὴν μυῖαν, ἥτις ἐνίκη, ὡς οἱ Πάρθοι, φεύγουσα, ἤλλαξε τακτικὴν, κατέβη εἰς τὸ πτώμα, καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλίας, διότι τὸ δυστυχῆς ζῶον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ σώματος, τὸ ῥύγχος ἔχον πρὸς τὸν ἥλιον ἐστραχημένον, καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν ἐπὶ τινε χρόνον, ἐτοιμον πάντοτε ν' ἀναπτερωθῇ ἐκ νέου εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ τότε δ' ἀκόμη μᾶς ἦτον ἀδύνατον νὰ διακρίνωμεν ἀκριβῶς τὸ σχῆμα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀφοῦ παρήλθον ἐν ἡ δύο λεπτά, καὶ τὸ ἐντομον ἐπέισθη ὅτι ἡ μυῖα ἀπέιχε, τότε συνέστειλεν ὅλην τὴν ἀεροναυτικὴν σκευασίαν του, καὶ τότε διεκρίνωμεν ἐντελῶς τὴν παράδοξον καὶ χαρακτηριστικὴν του μορφήν. Μῆκος εἶχεν ὅκτω περιποῦ δακτύλων, κεφαλὴν δὲ τρίγωνον, θυσανοφοροῦσιν δύο κεραίας ἐρυθροζάνθους, καὶ ἀναπολοῦσαν τρίπτυγον πῖλον τετριμμένον ἀπὸ μικρᾶς χρήσεως καὶ τῆς ὕδρωος τῶν στοιχείων. Τὰ δὲ πτερά του, ἐκπλύτου μέλανος χρώματος, τετράγωνα καὶ κολοβά εἰς τὸ ἄκρον, ὥστε κατέλειπον ἀκάλυπτον οὐ μικρὸν μέρος τῆς γαστροῦ του, ὁμοιάζον, ἀνευ ὑπερβολῆς, πεπαλιωμένον ἐπειδύτην, οὗ τὸ νῶτον ἐπεσκευάσθη ἐκ τῶν ἄκρων τῶν δύο οὐρῶν· καὶ τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον, οἱ ἐξ ὀδῶς του μακροὶ, ἰσχυροὶ, ἀκάρρωτοι. ἀνδεικνύουν τὸ ἀλλόκοτον τοῦτο ὅν ἐτι μᾶλλον πνιγρὸν καὶ πτωχόν. Πρὸ πάντων δ' ἠύξανον τὴν ἦν ἀπετέλει ἐλασινὴν ἐντύπωσιν, καὶ ἐκορύρουν τὴν ἀηδῖαν καὶ τὴν ἀθλιότητα, αἱ κατακαλύπτουσαι αὐτὸ φρεῖρας. Ἐξ ὄλων τούτων τῶν σημείων εἶχον ἐκ πρώτης ὕψεως ἀναγνωρίσει τὸν Νεκροφόρον.

Ἄλλ' ἡ κυανὴ μυῖα, ἀφ' οὗ ἐκάθησεν ἐπ' ὀλίγον πνευστιῶσα ἐπὶ κάλυκος ὀνακάνθησ, καὶ ἀφ' οὗ ἀνεπαύθη, ἐσάλλπισεν ἐκ νέου τὸν ἐμβατήριον, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐφοδὸν· καὶ ὅτε μὲν ἐφώρμα ἐπὶ τὸν ἀσπάλακα, ὅτε δ' ἐγείρετο πάλιν εἰς τοὺς ἀέρα, ἐξήρχετο τοῦ σταδίου καὶ ἐπανήρχετο εἰς αὐτό, ἠφρηνίζετο καὶ ἀνεραίνετο πάλιν, καὶ κατέτρεχε τὸν ἐχθρὸν της μετὰ πολλῆς ἀγχινοίας. Οὗτος δ' ἐβάδιζεν ἄνω καὶ κάτω ἐπὶ τοῦ πτώματος θ' κατέκτητε, καὶ τὰς κεραίας προτεταμένας, τοὺς τέσσαρας ἐμπροσθίους πόδας ἐτοιμοὺς εἰς συμπλοκὴν, ἤνοιγε καὶ ἐκλειεν ἀπειλητικῶς τὰς ἰσχυρὰς σιαγόνας του, καὶ ἀνεπόλει τίγριν κατάκλειστον εἰς σιδηρὸν κλωβίον ἀπέναντι θύματος ἀφ' οὗ τὴν χωρίζουσι αἱ κινκλίδες. Τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ αὔρα φουήσασα ἔφερον εἰς ἡμᾶς, καὶ ὡς ὅκτω ἡ δέκα πόδας μακρὰν ἡμῶν, νοθον τινὰ καὶ ναυτιῶδη μύσχου ὀσμὴν, ὡς ἀποπνεύσει πολλάκις τὰ διαλυόμενα πτώματα· ἡ δ' ὀσμὴ αὕτη, ἥτις προήρχετο προφανῶς ἀπὸ τοῦ νεκροφόρου, ἐφάνη παροξύνουσα τὴν ὀρμὴν τῆς μυῖας, ἐν ᾧ ὁ ἀντίπαλος αὐτῆς, ὡς ἀπελιπθεῖς νὰ διατηρήσῃ τοῦ λοιποῦ τὴν κατάκτησίν του, ἀπεσῦρετο βαθυκτὸν ὀπισθοδρομῶν, καὶ ἐγένετο ἐντελῶς ἀφαντος. Τότε θριαμβεύουσα ἡ μυῖα ὤρμησεν ἐπὶ τὸν ἀσπάλακα, καὶ ἀπροφυλάκτως καὶ ἀπερισκέπτως ἐβύθισε τὴν προδοσκήδα της εἰς τοῦ ζώου τοὺς ῥιθῶνας, καὶ ἔπινεν αἶμα χανδόν, ὅταν ὁ νεκροφόρος, ὅστις εἶχε κρεθῆ ὑπὸ τὸ νεκρὸν σῶμα, προσλθὼν τῆς ἐνδῆρας του ἀθροῦσως, προσέρπων πρὸς τὴν ἐν τῇ τρυφῇ τῆς λαίμαργίας αὐτὸν λησμονήσασαν, τὴν συν-ελάβε διὰ τῶν φοβερῶν του ὀνύχων, τὴν ἐφόνευσε βυθίσας εἰς τὰ πλευρά της τὰς κοπτεράς σιαγόνας του, αἵτινες ἐνήργουν ὡς ψαλίδες κηπουρικαί, καὶ σπαίρουσαν τὴν ἐρῶσιν εἰς τῆς πέτρας τοὺς πρόποδας. Τότε δὲ, βέβαιος ὅτι δὲν θέλει τοῦ λοιποῦ καταθεσεῖ ἡ μυῖα εἰς τοῦ ἀσπάλακος τὸ σῶμα τοὺς βότρους τῶν ὠν της, ἐξ ὧν προέρχονται χιλιάδες σκωπλήκων, ἠνέωξε τὰ πτερά του, καὶ ἀπέπτη εἰς τοὺς ἀέρα, σαλπίζων τὸ τραχὺ μέλος του ὡς κυμβάλου ἀσθμαίνοντος.

Ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ τρεῖς λεπτά ὁ θόρυβος αὐτος ἠύχθη, διότι δύο ἑτεροὶ νεκροφόροι ἐπερῶνίζον πλησίον τοῦ πρώτου καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐτι ἰσχυρότερα ἐγένετο ἡ βοή, μέχρις οὗ ἐπτά ἐντομα ἤλθον ἐπὶ τὸ αὐτό, περιπτύμενα εἰς δεκαπέντε ποδῶν ὕψος ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Ἰότε δὲ κατέβησαν ὅλοι οἱ νεκροφόροι ὁμοῦ, καὶ περιεκλήθησαν κ' ἄλλω περὶ τὸ φέρετρον. Ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἐγένοντο ἀφρῆς καὶ οἱ πέντε, καὶ δὲν ἐδυνάμειθα νὰ ἐννοήσωμεν τί ἀπέγινον· ἐπειδὴ δὲ εἶχον ὀλίγον πλησιάσει εἰς τὸν λίθον ὅπως παρακολουθῶ καὶ σπουδαῖω ἀκριβέστερον τὰ κινήματά των, ἐνόμισα ὅτι ἐφροβήθησαν καὶ ἀπέστεισαν. Ἐπαύσαμεν ἐπομένως προσέχοντες εἰς τὸν ἀσπάλακα, καὶ παρετηροῦμεν ἐντὸς τοῦ ὕδατος δύο ναυκόρους ἐρίζοντας πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς κτήσεως ἐνὸς καρκίνου μικροῦ. Ἀφοῦ δὲ ὁ εἰς τῶν πολεμιστῶν ὑπερίσχυσε, καὶ εὗρεν ὅτι εἶχε δύο θύματα ἤδη νὰ φάγῃ, ἦτοι τὸν καρκίνον καὶ τὸν φουεβέντα σύντροφόν του, οἱ

έχουσα, όταν λάβωσιν ὅλην αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν, μήκος περίπου δακτύλου ἐνὸς καὶ ἡμίσεως. Ἐκαστον τῶν δακτύλων τοῦ σώματος τῶν φέρει στίγμα ἐγκάρσιον καὶ προέχον, ἐρυθροκίτρινον δὲ τὸ χρώμα, καὶ τέσσαρας ἔχον ἀκάνθας, αἵτινες ὀξυτάται γίνονται πρὸς τὴν κεφαλὴν, ὡς καὶ τὰ στίγματα γίνονται εὐρύτερα ἢ πρὸς τὴν οὐρὴν. Χρησιμεύουσι δὲ ἀναμφιβόλως αἱ ἀκάνθαι αὗται εἰς τὴν κίνησιν τῶν ἐμβρύων, ἐχόντων ἄλλως ἐξ πόδας ἀσθενεστάτους. Σιχαγόνας δὲ ἔχουσιν οἱ σκώληκες οὗτοι φοβεράς, οὐδ' ἦττον ἰσχυράς, οὐδ' ἦττον κοπιεράς ἢ οἱ ἐντελεῖς νεκροφόροι, καὶ εἰσὶν εἰς βαθμὴν ὑπέρτατον ἀδδηφάγοι. Κατατρύγουσι δὲ τὰς ἡμιστετηπυίας σάρκας τοῦ σώματος ἐν ᾧ ἐγεννήθησαν καὶ δὲν ἀφίνουσιν οὔτε τὸ δέρμα, οὔτε τοὺς χόνδρους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάσσονα τῶν ὀστέων τραγανίζουσι. Καθ' ὅσον δ' αὐξάνουσι, καὶ τοῖς στενεύει τὸ δέρμα τῶν, τὸ ἀποβάλλουσιν, ὡς ἀποδύμεθα ἔνδυμα πεπαλαιωμένον καὶ ὄχληρον διὰ τὴν στενότητά, καὶ τέλος προπαρασκευάζονται ὅπως μεταβληθῶσιν εἰς νέμφοι. Καὶ ὅπως ἀκινδύνως καὶ ἀταράχως ὑποστῶσι τὴν μεταβολὴν ταύτην, κρύπτονται ἐντὸς τῶν γυμνῶν ὀστέων ἐν οἷς ἐγεννήθησαν, καὶ περιβάλλονται στυλινὸν μανθῶν, ἐν ᾧ μένουσιν ἐγκεκρωδωμένοι μὲχρι οὐ μεταβληθῶσιν εἰς ἀληθεῖς νεκροφόρους. Τότε δὲ, θραύσαντες τὸ κέλυφος τῶν, ἀποπειρῶνται τῶν δυνάμεων τῶν, διατρύπτουσι τὴν γῆν, ἀρίπτανται καὶ συννοῦνται μετ' ἄλλων νεκροφόρων, ὅπως παρασκευάζωσι τοῖς ἀπογόνοις τῶν κοιτίδα καὶ κατοικίαν, οἷον ἐκληρονόμησαν ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν γεννητόρων.

Ἰπάρχει δὲ καὶ ἕτερον εἶδος νεκροφόρων, ἐχόντων τὰ πτερὰ κίτρινοστικτα, καὶ φερόντων περὶ τὸν θώρακα τριγωντὸν καὶ ὑπόξανθον περιδέριον ἐπ' αὐτῶν φυσιοδίσκος τις ἠθέλησε νὰ ἰδῆ μέχρι ποῦ προχωρεῖ ἡ ἐμφυτος κρίσις τῶν, καὶ θέλων νὰ τοὺς ἀεῖν εἰς ἀμυχανίαν, ἐκάρφωσε νεκρὸν ἀσπάλακα εἰς βραχίδιον, καὶ τὸ βραχίδιον ἐνέπηξεν εἰς τὴν γῆν. Οἱ νεκροφόροι ἐσκαψάν λοιπὸν τὸν βόθρον τῶν κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως εἶδαν ὅτι ὁ ἀσπάλαξ ἔμεινε ἐκκρεμῆς, καὶ δὲν κατέβαινε ὅπως ἐταπεινοῦτο ἡ γῆ. Τότε τῶν σκαπανέων ὁ ἀρχηγὸς ἐλθὼν ἠρεύνησε τί τὸ φαινόμενον, περιῆλθε βραδείως τὸ βραχίδιον, καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς ἐργάτας τοῦ τοῖς διέταξε νὰ ὑποσκάψωσι τὸν στόλον. Οὗτοι δ' ὑπνοκίοντες ἐσκαψάν μέχρι οὐ τὸ ζύλον ἔπεσε, καὶ εἶπεν ὁμοῦ ἀσπάλακα, καρρία καὶ βραχίδιον.

Περαιώσας οὕτω τὴν διήγησίν του ὁ ἱατρὸς Μίγρη, ἀπέβησε τὴν μικρὴν Ἄλμαν ἀπὸ τῶν γονάτων του κατὰ γῆς. Ἐσφιγγε τοῦ Γοίτου τὴν χεῖρα, ἀπεχαιρίτεται τὴν θυγατέρα τοῦ ἐνδοξοῦ ποιητοῦ, καὶ ἰσπεύσας ἐπέστρεψεν εἰς Φραγκρόρτην. Λησμονῶν δὲ καὶ τοῦ δρόμου τὸν κάματον καὶ τὴν ἐν τῷ ἔλει ψυχρολουσίαν, ἐκάθησεν ἀμέσως εἰς τὸ γραφεῖόν του, καὶ συνέγραψεν ἀπνευστί μακρὰν λατινικὴν μνησιογραφίαν περὶ τῶν παραποικίλων ὑδροτίλων, ἣν καὶ εὐθὺς τὴν ἐπαύριον ἐξέδωκε διὰ τύπου. Ἄλλ' ὅποια ὑπέρηξεν ἢ ἀπελλίσαι τοῦ φυσιολόγου Γά-

δοσις ἀνέτως εἰργάζετο πρὸ καιροῦ εἰς τὴν περιγραφήν τοῦ σπανίου τούτου ἐντόμου, οὐ ἐνόμιζεν, ὅτι μόνος ἐκέκτητο τὸ πολύτιμον δαῖγμα!

Τοσαύτην δὲ χάραν, καὶ τοσαύτην ὑπερηράνειαν ἠεθάνθη ὁ Μίγρη δι' ἣν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐνίκησεν ἐπιστημονικὴν νίκην, ὥστε παρρητηθεὶς τῆς ἱατρικῆς, ἐδόθη τούτεῦθεν ἕλος εἰς τὴν ἐντομολογίαν, ἐπερὶλάθη δὲ μόνους δύο ἢ τρεῖς ἀσθενεῖς, καὶ μεταξὺ αὐτῶν περιττὸν νὰ εἰπωμεν, ὅτι τὴν πρώτην ἐπέειγεν θεῖον ὁ Γοίτης. Ἀφ' οὗ δ' ἀπέθανεν ὁ ἐνδοξὸς φίλος του, ὁ σοφὸς Μίγρη περιεργόμενος τὴν Εὐρώπην ἐπιχειρησε συλλογὴν διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς εἰς θαυμασμὸν κινούσαν πάντας τοὺς περὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῶν ἐντόμων ἀσχολουμένους. Μέγαν πῖλον ψιθίνον φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διακυσὸν κρατῶν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς τὴν ἄλλην δὲ βραχίον καταλήγουσαν εἰς ἀγκύλην δι' ἣς ἀνοίγων τὴν γῆν ἀεὺρίσκει τὰς κάμπας, καὶ μέγα παρῆλινον κινώτιον ἐπὶ τῶν ὤμων ὡς φρέτραν φορῶν, οὕτως ὠπλισμένος περιέρχεται τὰ δάτη, κικυρώς πάντοτε, καὶ σπουδάζων τῆς μυριάδας τῶν ὑπὸ τὰ χόρτα κρυπτομένων κατοίκων τῶν. Π οσινης δ' ἄλλως καὶ ἀγαθός, οὐδέποτε ἀπαντῶν παιδίον, χωρὶς νὰ τὸ προσομιλήσῃ, οὐδέποτε δ' ὁμιλῶν χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τοῦ Γοίτου τὸ ὄνομα, καὶ τότε πάντοτε ἀποκαλύπτων τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν του, καὶ ἀπομάττων ἐν δάκρυ κατακρῖν εἰς τὰς σιδαστάς παρειαίς του.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, τοῦ Ἑρρίκου Βερβούδου).

— 0 —

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΚΑΙ
ΤΑ ΔΥΟ ΑΛΛΑ ΜΕΓΑΛΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ.

— 0 —

Ἐν τῷ ἀπὸ 7 [19] Ἰουνίου φύλλῳ τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένης Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων, ὑπάρχει ἄρθρον γεγραμμένον μὲν ὑπὸ τοῦ K. Saint-Marc Girardin, πραγματευόμενον δὲ περὶ τινος φυλλαδίου ἐσχάτως δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ K. Poujoulat καὶ ἐπιγραφομένου *La France et la Russie à Constantinople, ou la question des Lieux-Saints*, ἥ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ἔπειτα τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἔστι. Τὸ φυλλάδιον τοῦτο δὲν περιῆλθεν ἐτι εἰς χεῖρας ἡμῶν, τὸ δὲ συμπέρασμα αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἐξάγεται ἰ-

τοῦ προσηγορευθέντος ἄρθρου, εἶναι, ὅτι ἡ ἀνατολὴ δὲν ὀφείλει νὰ ἐκπληρωθῇ ἐντέλμας τῆς ὁρθοκτικῆς ἀθέτης ἐντολῆς, καὶ νὰ ἀνακτηθῇ τὸ προσηκόν αὐτῇ ἀξίωμα, εἰμὴ διὰ τοῦ Καθολικισμοῦ. Ἰπάρχει δὲ ἔθνος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προωρισμένον, ἵνα ἐπιτελέσῃ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀναβίωσιν, καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο εἶναι τὸ Γαλλικὸν ἔθνος. Οὐδεὶς βεβαίως ἀπεκδέχεται παρ' ἡμῶν τὴν ἀνασκυτὴν τοῦ συμπέρασματος τούτου ὑπάρχουσι θέματα κατώτερα συζητήσεως. Εἰμποροῦμεν νὰ λυπώμεθα, διότι ἄνθρωπος, οἷος ὁ K. Poujoulat, κτησάμενος ὄνομα ἐντιμὸν, καὶ ὡς συνεργάτης τοῦ K. Michaud εἰς τὴν γνωστὴν περιήγησιν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὡς συγγραφεὺς ἄλλων περὶ τῆς Ἀνατολῆς πραγματειῶν, περιέπεσεν εἰς τοιαύτην πλάνην ἐπειδὴ ἔμως οὗτος οὔτε τὴν γνώμην μεγάλης τινὸς πολιτικῆς μεριδῶς ἐκπροσωπεῖ, οὔτε εἶναι ἐκ τῶν διασῆμων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων αἱ δοξασαί δύνανται νὰ ἐπιεργήσωσιν εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς κοινῆς γνώμης, εἰμποροῦμεν ἀκινδύνως ν' ἀδιαφορήσωμεν πρὸς τὴν παραδοξολογίαν ἐκείνην.

Τὸ δὲ ἄρθρον τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων εἶναι πολὺ σπουδαιότερον. Ἡ ἐφημερίς αὕτη ἐκπροσωπεῖ μεγάλην πολιτικὴν μερίδα, καὶ ἴσως τὴν συνειτωέραν καὶ ἀληθῶς φιλελευθερωτέραν πολιτικὴν μερίδα τῆς Γαλλίας. Ἡ ὑπόληψις τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει εἶναι Εὐρωπαϊκὴ, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν παγκοσμίαι καὶ λέγουσιν, ὅτι ἡ ἐφημερίς αὕτη εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων, ὅσαι ἀξιοῦνται τῆς τιμῆς νὰ ἀναγινώσκωνται ὑπὸ τῶν βασιλέων αὐτῶν ἢ μόνῃ ἴσως τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἐνίοτε εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς αὐτοῦ χεῖρας καὶ ὁ μονάρχης ἐκείνος, ὅστις κρατεῖ σήμερον ἀσθμαίνοντα τὸν κόσμον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν πράξεων. Εἶναι δὲ τῶν ἄξιων τῆς τοιαύτης ὑπολήψεως. Ὁ διευθυντὴς αὐτῆς K. Bertin διακρίνεται ἐπὶ τῇ φρονήσει, τῇ πολιτικῇ ἐμπειρίᾳ, τῇ μετριοπαθείᾳ αὐτοῦ, τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ πλειὰς τῶν περὶ αὐτὸν ἐταίρων, ὥστε ὁμολογοῦμεν, ὅτι δι' ἡμᾶς οὗτοι πραγματοποιοῦσι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς περιοδικῆς δημοσιογραφίας! Τίς δὲν γνωρίζει τὰ ὄνόματα τοῦ Chevalier, τοῦ Lemoine, τοῦ Sacy, τοῦ Alloury, τοῦ Laboulaye, τοῦ Raymond, ἵνα παραλίπωμεν τοὺς δύο βασιλεῖς τῆς ἐπιφυλλίδος, τὸν Janin, καὶ τὸν Berlioz; Ἡ ἰδίως δὲν ἀνέγνωσε πάντοτε εὐχαρίστως καὶ ἐπωφελῶς τὰ εὐφρέστατα καὶ πολλὰκις σοφώτατα ἄρθρα τοῦ ἀνδρὸς τοῦ γραψάντος; τὸ περὶ τοῦ προκειμένου φυλλαδίου ἄρθρον;

Δι' αὐτὸ ἔμως τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκρίσωμεν τὴν ἀπορίαν καὶ τὴν θλίψιν τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἄρθρου τούτου, καὶ, θαρροῦντες τὸ λέγομεν, ὄχι μόνον εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' εἰς πάντα Ἕλληνα, εἰς πάντα ὀρθόδοξον Χριστιανόν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ σοφὸς καθηγητὴς τοῦ ἐν Παρισίοις Πανεπιστημίου δὲν ἀποδέχεται τὸ ἀπαίσιον συμπέρασμα τοῦ K. Poujoulat, ὅτι δὲν καταδικάζει τὴν Γαλλίαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς σκηνὰς τῆς 13ης ἐκτονταετηρίδος, καὶ νὰ ἐνιδρύσῃ εἰς τὴν Κωνσταντι-

νούπολιν αὐτοκρατορίαν Λατινικὴν, ὅτι ἀρκεῖται εἰς τὴν ἐπιβροχὴν τὴν ὁποίαν δύναται ἡ Εὐρώπη νὰ ἐξασκήσῃ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ διανοητικῆς ἐλευθερίας. Οὐδὲν ἦτιον, τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο περιέχει, περὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, ἰδέας τινὰς, τῶν ὁποίων δὲν ἐννοοῦμεν πῶς ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἡ ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων. Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἀποκλείει τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς συζητήσεως, καὶ ἀποκλείει τὸ πνεῦμα τοῦτο πολὺ αὐστηρότερον καὶ τραχύτερον, ἢ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία! Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν οὐ μόνον ὁ K. Poujoulat, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ K. Saint-Marc Girardin, ὀνομαζοῦσι κατακόρως καὶ ὕβριστικῶς *σχιματικὴν* ἢ ἀνατολικὴ ἐκκλησία δὲν χωρίζει τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὴν κοσμικὴν, καθυποτάσσει τὴν πρώτην εἰς τὴν δευτέραν καὶ ἀναγνωρίζει κεφαλὴν αὐτῆς τὸν βασιλέα, τὸν αὐτοκράτορα, τὸν πολιτικόν, ἐνὶ λόγῳ, ἄρχοντα! Γαλευταῖον, ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία εἶναι ἀντίπαλος τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἀντίπαλος ἀπειλῶν αὐτὴν αὐτῶν τὴν ὑπαρξίν!

Ποτὲ, τὸ ὁμολογοῦμεν, δὲν ἐνοήταμεν πληρέστερον τὴν ἀλλόκοτον ἀλλοίωσιν, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὰς δοξασίας καὶ εἰς τὰ αἰσθήματα τὸ θρησκευτικὸν πάθος, ἢ ὅτε εἶδομεν ἀθρώπους συνेतους, σοφοὺς, χρηστοὺς, φιλέλληνας μάλιστα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀναδεικνυμένους ἐπιλήσμονας τῆς ἱστορίας, τοῦ δημοσίου δικαίου, καὶ τῆς ὀφειλομένης εὐπροπειίας πρὸς τὸ θρησκεῦμα μεγάλου χριστιανικοῦ ἔθνους, ὥστε νὰ παριστῶσι μὲν τοῦτο ὡς ἀπειλοῦν τὰ ἄλλα θρησκευτά, ἐνῶ ἐξιναντίως μέχρι τοῦδε, ἀπὸ τῆς διαίτησεως τῶν ἐκκλησιῶν, ἐν διαστήματι χιλίων περίπου ἐνιαυτῶν, ὄχι μόνον δὲν ἠπειλήσῃ τινα, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ πάλιν ἠπειλήθη καὶ ἔπαθε τὰ πάνθεινα νὰ ἀξιώσῃ δὲ, ὅτι εἶναι ἀσυμζύβαστον μὲ τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, τὴν ἐλευθερίαν τῆς διανοίας καὶ τῆς συζητήσεως, ἐνῶ εἶναι πασιδῆλον, ὅτι οὐ μόνον ἐπικαθάρθη ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῆς ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον νὰ ὑβρίζωσι δὲ τὸ θρησκεῦμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον πιντοῦ ὅπου καὶ ἂν ἐκκρατῇ. ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι, ἐν τῇ Τουρκίᾳ, ἐν Ῥωσίᾳ, ἀπέδωκε πάντοτε εἰς τὰ ἄλλα χριστιανικὰ θρησκευτά τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ τιμὴν. Καὶ ποτὲ προσβάλλεται καὶ συκοφαντεῖται ἀνελπῶς τὸ θρησκεῦμα ἐκεῖνο; Καθ' ἣν ἐποχὴν προὔτεθη αὕτις εἰς μέσον ἡ τύχη ἔθνους προσβέουτος αὐτὸ, ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ εἶναι γνωστὸν ὁποῖον ἐπιβροχὴν δύναται νὰ ἔχῃ εἰς τὴν τύχην ταύτην ἡ κοινὴ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου γνώμη.

Νομίζομεν ἄρα χρεὸς ἡμῶν νὰ ἐπιχειρήσωμεν, καθ' ὅσον ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν τοῦτο τὰ στενὰ τοῦ περιοδικῆς τούτου συγγράμματος ὄρια, τὴν ἀνασκυτὴν τῶν ἐσφαλμένων ἐκείνων περὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας δοξασίων, ἐπικαλούμενοι, ὅπως ἐπράξαμεν ἐσχάτως καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Ἁγίου

Τάφου, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν συνδρομὴν καὶ μαρτυρίαν αὐτῶν τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν.

Ὅτε ἐν ἔτει 1848 οἱ κοινωνιολόγοι, παρὰ μικρὸν κύριοι τῶν πραγμάτων γενόμενοι, ἐπετέθησαν ἀναφανδὸν κατὰ τῶν κυριωτέρων τῆς κοινωνίας βάσεων, οἱ γενναῖοι ἄνδρες οἱ ἀναλαβόντες τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας ἀμυναν, ἐν αἷς διέτρεπον οἱ περὶ τὴν ἐφημερίδα τῶν ἀντιλήσεων, ἠδὲ μόνον, διότι κατεδικάζοντο ὡς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡμεῖς εἶναι τὸ σῶσι, ὅτι νῦν εἶναι τὸ σκότος, ὅτι ἡ οἰκογένεια, ἡ ἰδιοκτησία εἶναι πράγματα ἀπ' αἰῶνος ἱερὰ καὶ ἀσυλα καὶ ὅτι ἀνευ αὐτῶν κοινωνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Εἰς τοιαύτην τινὰ περιήλθομεν καὶ ἡμεῖς, θέτιν ἠναγκασμένοι σήμερον νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι ἂν ὑπάρχῃ θρησκείμα ἐπιτρέπον τὴν δέουσαν ἐλευθερίαν τῆς διανοίας καὶ τῆς συζητήσεως, διαχωρίζον προσεκτικῶς τὰ ὅρια τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας καὶ ἀείποτε διακριθὲν διὰ τὸν εἰρηνικὸν καὶ ἀπλῶς ἀμυντικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, τὸ θρησκείμα τοῦτο εἶναι τὸ ἀνατολικὸν ὀρθόδοξον θρησκείμα.

Ἀνατολικὸν θρησκείμα εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους προσδεδωμένον, τὸ ὅποιον βραδύτερον παρέλαβον ἀπὸ ἡμῶν καὶ οἱ Ῥῶσοι τὸ θρησκείμα αὐτὸ διακρίνεται οὐσιαστικῶς ἀπὸ τῶν δύο ἄλλων μεγάλων χριστιανικῶν θρησκειμάτων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ συνεζητήθη, ἀνεπτύχθη, ἐκυρώθη ὀλοκληρὸν τὸ σύστημα τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Τῶντι, πᾶσαι αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὅσας ἀναγνωρίζει σύμπας ὁ χριστιανικὸς κόσμος καὶ ἐφ' ὧν ἐρείδεται οὐ μόνον ἡ ἀνατολικὴ ἡμῶν ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἡ καθολικὴ καὶ ἡ προτεσταντικὴ, συνεκροτήθησαν ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὑπὸ Ἑλλήνων κληρικῶν, καὶ συνεζήτησαν ἐπισήμως καὶ ἐκύρωσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν δόγματα προσηγουμένως ἰδίᾳ συζητηθέντα ὑπὸ Ἑλλήνων πάλιν καὶ εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία δὲν μετέσχε τῆς ὀργανικῆς ταύτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐργασίας εἰμὴ δι' εὐαριθμῶν τινῶν ἀντιπροσώπων, οἵτινες ἐλαχιστα συνετέλεσαν εἰς αὐτήν. Τὸ ὅλον ἔργον τῆς δογματικῆς διαβύθμισεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἔργον Ἑλληνικόν. Καὶ μὴ νομίζετε ὅτι τὸ τοιοῦτον συνέβη ἐκ τούτου καὶ μόνου ὅτι ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐπεκράτει τότε πλειοτέρα παιδεία καὶ ἀνώτερος πολιτισμὸς. Ἡ δογματικὴ συμπλήρωσις καὶ διαβύθμισις τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἔργον Ἑλληνικόν, διότι ἀπῆλθε ἐξ ὀχθῆς τινος λεπτότητα διανοίας, καὶ μεγάλην πρὸς τὴν συζήτησιν ῥοπήν καὶ ἐπιτηδειότητα, αἵτινες ἀείποτε ὑπῆρξαν ἐμφοτοὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀπέτελεσαν τὸν διακριτικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα ἐνῶν ἐξεναντίας ἡ δυτικὴ ἐκκλησία, ἔκτοτε καὶ πολὺ πρὶν ἐπέλθῃ ἡ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς διαίρεσις, διεκρίνετο διὰ τὴν ὀλιγομίαν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην τῆς συζητήσεως καὶ τῆς διανοίας, προσέχουσα πολὺ μᾶλλον εἰς τὰ κοσμικὰ, εἰς τὰ θετικὰ, εἰς τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ πορισθῇ διὰ τοῦ νέου θρησκείματος. Δὲν λέγομεν τοῦτο ἡμεῖς ἀλλ' ὁ μέγιστος

τῆς εὐγλωττίας τῶν πατέρων τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος κριτῆς, ὁ Γάλλος Οὐίλλεμμάινος.

Il est à remarquer, λέγει ὁ περιφανὴς οὗτος φιλόλογος καὶ φιλέλληνας ἀνὴρ, que, pendant ce siècle, l'Eglise de Rome ne produisit pas un seul grand écrivain, un seul grand orateur comme ceux qui naissaient en Afrique, en Grèce, en Asie; mais elle travaillait à s'étendre au loin: elle cherchait à dominer les Eglises d'Afrique, de Gaule et d'Iberie. Elle visait au gouvernement des hommes plutôt qu'à la gloire de bien parler et de bien écrire; . . . Presque aucune secte ne se formait dans l'Eglise de Rome. Son génie était en cela l'opposé de génie grec; il se tenait aux anciens formulaires, innovait peu, redoutait le changement comme une hérésie; et, sans égaler la gloire de l'Eglise d'orient, devait à la longue l'emporter sur elle par une sorte de prudence temporelle et de ténacité.

Le génie grec, plus libre et plus hardi, et devenu depuis les conquêtes d'Alexandre plus oriental qu'européen, portait dans le christianisme les subtilités, les allégories. L'Egypte et l'Asie mineure en étaient le principal théâtre; mille sectes, mille opinions bizarres y naissaient de l'imagination superstitieuse des habitans. Les Romains, ou plutôt les peuples qui parlaient la langue latine, avaient quelque chose de moins savant, de moins ingénieux; ils n'étaient que des théologiens grossiers auprès des Grecs d'Alexandrie; mais ils étaient plus calmes et plus sobres dans leurs opinions. Ils se défiaient de la métaphysique raffinée que les orientaux mêlaient aux dogmes de la foi; et ce schisme, cette répugnance mutuelle, qui, plusieurs siècles après, sépara les deux églises, avait sa racine dans les premiers âges du prosélytisme chrétien. . . Non seulement l'Eglise orientale avait une incontestable supériorité d'imagination et d'éloquence; mais parmi les écrivains de l'église latine, tous ceux qui brillèrent d'un grand éclat semblaient appartenir à l'Orient. — (*) Ὁ ἔστιν

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἐν τῇ ἑκατονταετηρίδι ταύτῃ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία οὐδένα παρήγαγε μέγαν συγγραφέα, οὐδένα μέγαν ῥήτορα ἐνάμιλλον ἐκείνων οἵτινες ἐγεννήθησαν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη ἐφρόντιζε μᾶλλον ὅπως ἐκτείνῃ τὸ κράτος αὐτῆς καὶ ἀρξῇ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰβηρίας. Εἶχε τὴν φιλοτιμίαν μᾶλλον τοῦ κυβερνῆναι τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοῦ καλῶς λέγειν καὶ γράφειν. . . Ὅθεν οὐδεμίαν σχεδὸν παρ' αὐτῆς ἐμορφώθη αἵρεσις. Ἡ φύσις αὐτῆς ἦτο κατὰ τοῦτο ὅπως ἀντίθετος τῆς φύσεως τοῦ

(*) Tableau de l'éloquence chrétienne au IVe Siècle, par M. Villemain, σελ. 89—91.

ἑλληνισμοῦ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία περιωρίζετο εἰς τοὺς ἀρχαίους τύπους, ἀπέφυγε πάντα νεωτερισμὸν, ἐπροβέτο τὴν μεταβολὴν ὡς αἵρεσιν· καὶ, μηδέποτε ἐξισωθεῖσα πρὸς τὸ κλῆος τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ ἰσχύσῃ πλειοτέρον διὰ τῆς κοσμικῆς αὐτῆς συνέσεως καὶ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης.

Ἡ δ' Ἑλληνικὴ εὐφυΐα, ἀσυγκρίτως ἐλευθερωτέρα καὶ τολμηροτέρα, ἀπὸ δὲ τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀποῤῥα ἀνατολικὴ μᾶλλον ἢ Εὐρωπαϊκὴ, εἰσῆγεν ἐντός τοῦ χριστιανισμοῦ πᾶσαν λεπτότητα καὶ πᾶσαν ἀλλογίαν. Ἡμεῖς δὲ μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὅπου μαρταί αἰρέσεις, μυρία ἀλλόκοτοι δοξασταὶ παρήγοντο ἀπὸ τῆς δεσποτικῆς τῶν κατόλων φαντασίας. Τὰ δυτικὰ ἔθνη ἦσαν ὀλιγώτερον σοφὰ καὶ εὐφυῆ· οἱ θεολόγοι αὐτῶν ἦσαν βράχυσοι παρασπασθέντες πρὸς τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλ' ἦσαν ὀλιγώτεροι καὶ σωφρονέστεροι περὶ τὰς δοξασίας αὐτῶν, δυσπιστοῦντες πρὸς τὴν ἐπιτετηθευμένην μεταρυσικήν, ἣν οἱ ἀνατολικοὶ ἀνεμίγνυσον εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως· τὸ δὲ σχίσμα, ἦτοι ἡ ἀμοιβαία ἐκείνη ἀποστροφή ἢ μετὰ τινος αἰῶνος ἐπαγαγουσα τὸν χωρισμὸν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἔχει τὴν ῥίζαν αὐτῆς εἰς αὐτὸς τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανικοῦ προσηλυτισμοῦ αἰῶνας. . . Καὶ οὐ μόνον ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐκείνητο ὀμολογουμένην ὑπαρχομένην φαντασίας καὶ εὐγλωττίας· ἀλλὰ μετὰ τῶν συγγραφέων τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας πάντες οἱ περιφανῶς διαπρόψαντες ἦσαν, ὡς ἐκ τῆς ἀνατροπῆς καὶ τοῦ βίου αὐτῶν, Ἑλληνας μᾶλλον ἢ Λατίνους.

Δὲν παρεθέσαμεν τὴν περικοπὴν ταύτην διότι ἀποδεχόμεθα καθ' ὀλοκληρίαν τὰς ἐν αὐτῇ περιεχομένας δοξασίας· παρεθέσαμεν αὐτὴν κυρίως ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι, κατ' αὐτὴν τὴν γνώμην τοῦ περιουμένου ἐκείνου κριτικοῦ τῆς δύσεως, ὅτι ἀνέκαθεν διέκρινε τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν εἶναι ἡ μεγαλύτερα τὸλμη τῆς διανοίας καὶ πρὸς τὴν συζήτησιν ῥοπή· ὅτι δ' ἀνέκαθεν διέκρινε ἐξεναντίας τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν εἶναι ἡ πρὸς τὴν συζήτησιν ἀποστροφή καὶ ἡ ἰδιάζουσα προσοχὴ καὶ σπουδὴ περὶ τὴν θετικὴν, τὴν κοσμικὴν, τὴν πολιτικὴν κυριαρχίαν. Ἡ δὲ περιφρόνησις μετὰ τὴν ὅποιαν ὁ σοφὸς ἄνθρωπος ὀμιλεῖ περὶ τῶν αἰρέσεων εἶναι, νομίζομεν, ἄδικος.

Ὁ Χριστιανισμὸς, διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὡς θρησκείμα, εἶχε ἀνάγκην ἀπαραίτητον νὰ συγκροτήσῃ ὀλοκληρὸν τι καὶ ἱερὸν σύστημα δογμάτων περὶ τῆς θεότητος καὶ τῶν διαφορῶν αὐτῆς προσόντων, ἐπιτήδειον νὰ θέσῃ τὴν βᾶσιν τοῦλάχιστον τοῦ θρησκείματος ἐν σκέπῃ τῶν προσβολῶν τῆς ἀτομικῆς κρίσεως.

Ἀλλὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθῇ ἀνευ συζητήσεως· ἡ δὲ συζήτησις παρήγαγεν ἀναγκαιῶς ποικιλίας ἐπ' ἀπειρον δοξασίας. Οἱ μεγαλύτεροι τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἀπεδέχοντο, περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ μυστηρίου τῆς Τριάδος, τὴν θέϊαν τοῦ Ἰησοῦ φύσιν, δι' ἧς καὶ μόνως τὸ Χριστιανικὸν δόγμα ἠδύνατο νὰ θεμελιωθῇ ἐπὶ κρηπίδος ἀδιασίστου ὑπὸ τῆς ἀθαιρέτου συζητήσεως· ἀλλοι δὲ, ἐπιζητοῦντες ἐρμηνείας προσιτωτέρας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, οἱ Ἀρειανοὶ, οἱ Νεστοριανοὶ, οἱ Μονοφυσῖται, οἱ Μονοθεληταί, οἱ εἰκονοκλάται, καὶ αἱ πολυάριθμοι αὐτῶν διαίρεσεις καὶ ὑποδιαίρεσεις, προστίμων ὀρισμούς τινες, καὶ τύπους, δι' ὧν, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, τὸ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς χριστιανικῆς

θρησκείας δόγμα κατεβιβάζετο ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης περιοπῆς, μὴ ἐννοοῦντες ὅτι διὰ τούτου αὐτὴ ἢ βᾶσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως παρεδίδοτο ἔρμαιον εἰς τὴν ἀνατρεπτικὴν σκαπάνην τῆς ἀτομικῆς κρίσεως. Αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἀπεδέχθησαν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐκύρωσαν, καθ' ὅλην τὴν μακρὰν ταύτην καὶ ἐναγώνιον ἐρευναν, τοὺς ὀρισμούς τοὺς καθιερούοντας τὴν θέϊαν τοῦ Σωτῆρος φύσιν, ἰδρύσασαι αὐτῷ τὸ μέγα οἰκοδόμημα τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐπὶ ἀρχῶν ἀκράδαντων τὰς ὁποίας ἀποδέχεται μέχρι τοῦδε καθ' ὀλοκληρίαν μὲν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ προτεσταντικὴ καὶ τῶν ὁποίων ἡ ὄντως θεόπνευστος σοφία μαρτυρεῖται ὑπὸ τε τῆς μακρᾶς αὐτῶν συμβιώσεως μετὰ τῆς θαυμαστῆς διανοητικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἀναπτύξεως τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ὑπὸ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιρροῆς εἰς ὅλον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων εἶναι τὸ τῆς ὀρθοδοξίας οἰκοδόμημα· καὶ ὅταν λέγομεν ἐνταῦθα ὀρθοδοξίαν, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν λέξιν ταύτην εἰς ἣν ἐννοιοῦν ἐλαβε βραδύτερον, κατ' ἀντίθεσιν δηλαδή τῆς ἀνατολικῆς πρὸς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καθ' ἣν ἐννοιοῦν εἶχε εἰς τὰς πρώτας τοῦ χριστιανισμοῦ ἑκατονταετηρίδας, ὅτε περιελάμβανε τὸ σύνολον τῶν δογμάτων τῶν παρὰ σύμπαντος τοῦ χριστιανισμοῦ πληρώματος ἀναγνωριζομένων καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατὰ μέγα μέρος ἐτι ὀμολογουμένων. Τὰ δόγματα λοιπὸν τὰ ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καθιερωθέντα ἀποτελοῦσιν ἄχρι τοῦδε τὴν βᾶσιν ὅλου τοῦ χριστιανισμοῦ· τὰ δὲ δόγματα τὰ ἀποδοκιμασθέντα ὑπὸ τῶν συνόδων ἐκείνων ἀπέτελεσαν τὰς αἰρέσεις. Ἀλλ' εἶναι πρόδηλον, ὅτι αἱ αἰρέσεις αὗται ἦσαν οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἐν ἑκ τῶν προϊόντων τῆς διανοητικῆς ἐκείνης ἐλευθερίας καὶ συζητήσεως, ἐξ ἧς καὶ δι' ἧς παρήχθη αὐτὴ ἡ ὀρθοδοξία· ὥστε ὡς ὀρθόδοξοι μὲν οφείλομεν νὰ ἀποκρούωμεν τὰς αἰρέσεις ταύτας, ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν ἠμῶν, τὴν φιλολογικὴν, τὴν φιλοσοφικὴν ἐποψίαν δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ ὀμολογήσωμεν, ὅτι ἀποτελοῦσιν ἐν ἑκ τῶν λαμπροτέρων φαινομένων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Κατὰ τοῦτο ἑτερότις Γάλλος, ὁ σοφὸς ἱστορικὸς τοῦ Βυζαντινοῦ δισκίου Κ. Mortreuil, ἀπέδωκε πλειοτέραν δικαιοσύνην εἰς τὰς θεολογικὰς ἐκείνας τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος ἐρεῦνας.

Les Grecs, λέγει οὗτος, par leur esprit philosophique, spéculatif, plus appliqués à la recherche de la vérité qu'à la réforme et au gouvernement des moeurs, hommes éminemment littéraires, ayant été de tout temps plus grands penseurs qu'hommes d'états, saisissent la théologie sous l'aspect qui convient le mieux à leur génie. Les schismes sont chez eux la conséquence du même esprit de tous les temps; c'est la théologie soumise au contrôle de l'intelligence pure, le dogme éprouvé par le mécanisme de leur logique brillante et rapide.

Ces discussions théologiques, appliquées uniquement à la recherche de l'essence divine, à l'explication du fait divin, du mystère, par les

lois des phénomènes purement naturels, prennent chez eux un caractère exclusivement scientifique. La société ecclésiastique s'agite en orient sur les questions des deux natures, des deux volontés de Jésus-Christ; le culte, qui fait passer la croyance en actes et en symboles par le secours de l'art, cherche, dans l'hérésie des iconoclastes, à se rapprocher de l'idéalisme.

Las écrivains catholiques ont donc eu tort de ne reconnaître dans ces dissidences que des intrigues impies, des pactes avec des juifs ou des barbares, convenus dans l'intention d'abattre la religion catholique: lorsqu'ils devaient y voir la continuation de l'esprit grec de tous les temps dans son essence la plus vraie: le développement de l'homme par les facultés intellectuelles. (*) Ο ἔστιν

Οἱ Ἕλληνας, ὡς ἐκ τοῦ θεωρητικοῦ καὶ ζητητικοῦ τῆς ἀληθείας πνεύματος αὐτῶν, ἀναδειχθέντες ἀείποτε μεγαλήτεροι φιλόσοφοι ἢ πολιτικοὶ ἄνδρες, ἐθεώρησαν καὶ τὴν θεολογίαν ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ καθυποβάλλωσι τὸ δόγμα εἰς τὸν ἐλεγχὸν τῆς καθαρᾶς διανοίας καὶ νὰ δοκιμάσωσιν αὐτὸ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς λαμπρᾶς καὶ ὀξείας αὐτῶν λογικῆς. Αἱ θεολογικαὶ ἐκεῖναι συζητήσεις αἱ ἀσχοληθεῖσαι εἰς τὴν ζήτησιν τῆς θείας φύσεως, καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν μυστηρίων τῆς θεότητος λαμβάνουσι παρ' αὐτοῖς χαρακτηριστῆρα ἐξόχως ἐπιστημονικόν. Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία νῦν μὲν περιστρέφεται περὶ τὸ ζήτημα τῶν δύο φύσεων καὶ τῶν δύο θελήσεων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· νῦν δὲ ζητεῖ διὰ τῆς αἵρέσεως τῶν εἰκονοκλαστῶν, νὰ προσεγγίῃ εἰς τὴν ἰσονότητα. Ὡστε αἱ συζητήσεις αὗται οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰμὴ ἢ ὑπὸ νέαν τινὰ φάσιν ἀποκάλυψις τοῦ πνεύματος ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον ἀείποτε διεκρίνε καὶ διακρίνει τὸν Ἕλληνα, ἢ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπιδικουμένου τῆ ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων.

Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ποικιλία, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἔκτασις τῶν θρησκευτικῶν ἐκείνων συζητήσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὥστε εἰμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι, καθ' ὅλην τὴν μετέπειτα ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν ὑπάρχει ἀρχὴ τις ἢ δοξασία, ὅπως οὖν ἀξία λόγου, ἢ μὴ πορευθεῖσα τότε παρ' ἡμῖν καὶ ἀναπτυχθεῖσα. Πᾶσι λ. χ. αἱ πλουυβύλῃ ητοι ἐκείναι ἀρχαὶ τῆς Ἑρωπαϊκῆς διαμαρτυρήσεως, δι' ἃς τισὸτον κυχῶται ἡ νεωτέρα Ἑυρώπη ἐπὶ τῆ θρησκευτικῆ καὶ διανοητικῆ αὐτῆς ἐλευθερίας, ὃ κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰεραρχίας ἀγῶν, ἢ κατ' ὅλην τῶν ὁρατῶν συμβόλων τῆς πίσεως πᾶλη, ἢ λεγομένη ἐλευθερία ἐρμηνεία τῶν γραφῶν, πάντα ταυτο καὶ τὰ τριακτὰ ἐπρεσβεύθησαν ἐπὶ ἀπὸ τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος, εἰς τὴν κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ κατὰ τὴν Ἑυρώπην Ἑλληνικὰς χώρας ὑπὸ τῆς διαβοήτου αἵρέσεως τῶν Παυλικῶν. Καὶ οὐ μόνον ἡ νεωτέρα Ἑυρώπη οὐδὲν νέον κατὰ τοῦτο ἰδυνήθη νὰ ἐπινοήσῃ, ἀλλ' ἀληθῶς εἰπεῖν οὐδὲν ἐπεισόσι, διότι, ὡς ἐξηγεῖ ἐν ἐκτάσει ὁ Γιββων, ἐν τῷ LIV. κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὁ Ἑυρωπαϊκὸς προτεσταν

(*) Histoire du droit Byzantin etc. par J. A. B. Mortreuil τόμος πρῶτος, σελ. 417-418.

τισμός ἀμέσως καὶ ἐμμέσως ἀπὸ τῶν ἑλλήνων ἐκείνων αἵρεσιωτῶν παρέλαθε τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ δοξασίας. Ἡ μόνη κατὰ τοῦτο διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἑυρωπαϊκοῦ κόσμου ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ διαμαρτυρήσις εὐδοκίμησεν ἐν Ἑυρώπῃ. ἐξ ἀπλόσασα τὸ κράτος αὐτῆς εἰς ἔθνη πᾶλλα καὶ μεγάλια ἐνῶ παρ' ἡμῖν οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τὸ ἀξίωμα μικρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον αἵρέσεως τοῦτο ὁμῶς ὄχι διότι τὸ πνεῦμα τῶν βυρειοδυτικῶν τῆς Ἑυρώπης ἐθῶν ὑπῆρξε δῆθεν φιλελευθερώτερον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μόνον διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κυριαρχία καθ' ἣς ἐπάλλασσε τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἐν Ἑυρώπῃ μὲν καταθλιπτικὴ, οὐχὶ δὲ κατὰ παρ' ἡμῖν. Τῶνόντι: τίς θελεῖ ἀρνηθῆ, ὅτι ὁ θρίαμβος τῆς Ἑυρωπαϊκῆς διαμαρτυρήσεως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς καταχρήσεις καὶ καταθλίψεις εἰς ἃς ἐξώκειλεν ἡ παπικὴ κυριαρχία, καταχρήσεις καὶ καταθλίψεις, τῶν ὁποῖων ἔγνη δὲν ἀναραινόντι ἐν τῇ ἡμετέρῃ ἱστορίᾳ καὶ δι' ὧν μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπανάστασις ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀξίολογόν τινά ἔκτασιν καὶ ἐπίτασιν;

Ἡ ἀνατολικὴ ἄρα ἐκκλησία, ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἡ σήμερον κατηγορουμένη ὡς ἀποκλείουσα τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς συζητήσεως, οὐ μόνον, ἐν διαστήματι δέκα ἑκατονταετηρίδων, διὰ τῆς εὐρυτέρας, ἐλευθερωτέρας καὶ πικιλωτέρας συζητήσεως τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου, ὥριτε καὶ ἐκύρασεν ἅπαντα τὰ δόγματα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν βῆσιν ἐκεῖνου τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν ὁποῖον ἀποδέχονται καὶ ὁμολογοῦσιν ἅπαντα αὐτοῦ τὰ τμήματα· ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς καὶ δοξασίας ὅσας πρεσβεῦει τὸ τομῆρότερον καὶ καινοτομώτερον τῶν χριστιανικῶν θρησκευμάτων, αὐτὸ πάλιν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔφερεν εἰς μέσον καὶ συνεζήτησεν. Ἐνὶ λόγῳ, ὡς προεπιμένον, ὁλόκληρος ὁ χριστιανισμός εἶναι ἔργον ἑλληνικόν, ὃ δὲ χριστιανικὸς κόσμος ὀφείλεν εἰς ἡμᾶς εὐγνωμοσύνην τινὰ διὰ τοῦτο, νομίζομεν, κατ' οὐδὲν ἐλάσσονα τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν κηρύσσει ὅτι ἔχει πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς ἡμῶν προπάτορας, ὡς ἰδρυτὰς τοῦ διανοητικοῦ καὶ πολιτικοῦ τῆς νεωτέρας Ἑυρώπης πολιτισμοῦ. Καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ἐκεῖνη εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον δ. δικαιολογημένη, ὅση ἡ Ἑυρώπη δὲν ὀφείλει εἰς ἡμᾶς μόνον τὸ θεωρητικὸν δόγμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ δόγματος τούτου σωτηρίαν καὶ ἄνεσιν· διότι οὐδεὶς δικαίος ἄνθρωπος θέλει ἀρνηθῆ, ὅτι ἂν ἐν τῇ 7 καὶ ἐν τῇ 8 ἑκατονταετηρίδι οἱ βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀντείχον τοσοῦτον γενναίως καὶ καρτερικῶς εἰς τὰ βραχέα τῶν ἀμαρζόντων τότε Ἀράβων στήθη, ἂν ἰδίως ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγονάτος καὶ ὁ μέγας Λέων ὁ Ἰσαυρὸς δὲν ἀπέκρουον τὰς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πεισματώδεις αὐτῶν ἐφοδούς, οἱ Μωαμεθανοὶ, γενόμενοι κίριοι τῆς ἑλληνικῆς βασιλείας, οὐδένα ἠθέλον τότε ἀπαντίσει ἐν Ἑυρώπῃ ἄλλον ἀξιόμαχον ἀντίπαλον· παραλείποντες νὰ ἀναπέρωμεν τοὺς μεταγενεστέρους τῶν βασιλέων ἡμῶν ἀγῶνας, τὸ μὲν πρῶτον ἵνα περιστεῖλωσιν αὐτοὺς ἐκεῖ-

νοὺς τοὺς Ἀραβῆς Μωαμεθανοὺς, ἔπειτα δὲ ἵνα

χαίτωσι τοὺς Τούρκους μωαμεθανοὺς, μέχρι τῆς πεντεκαίδεκάτης ἑκατονταετηρίδος.

Τοιοῦτο τρόπον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπέκρουσε τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς συζητήσεως μέχρι τῆς 9 ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι μέχρι τῆς ἐπτοῆς καθ' ἣν ὀριτικῶς ἀνεπτύχθη καὶ ἐκυρώθη τὸ ὅλον σύστημα τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Κατ' αὐτὴν τὴν τὴν ἐποχὴν συνέβη καὶ ἡ διαίρεσις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς· τὸ οἰκοδόμημα, ἀμα συμπληρωθὲν, ἐτήθη εἰς δύο. Δὲν πρόκειται νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς αἰτίας καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ γεγονότος τούτου· ἀλίγας τινὰς λέξεις θέλομεν ἐπιφέρει κατωτέρω περὶ αὐτοῦ· ἡδὲ δὲ ἐξεταστέον, μήπως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος μετέβαλεν αἵφνης ἔκτοτε χαρακτῆρα καὶ φύσιν. Αἱ μεγάλαι καὶ ποικίλαι θρησκευτικαὶ συζητήσεις ἐκόπασαν τῶνόντι κατὰ μικρὸν, διότι μετὰ τὴν κατάρτυσιν τῆς ὀρθοδοξίας, ἔπαυσε καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν τοιοῦτων συζητήσεων· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς συζητήσεως, κολαζόμενον ὑπὸ μετριοπαθείας κινῶς καὶ συνέσεως, καθὼ ἀνέκαθεν ἐμρυτον τῇ ἑλληνικῇ ἐθνικότητι, παρέμεινε καταυγάζον, διὰ τοῦ ἡλαροῦ αὐτοῦ φωτός, ἅπασαν ἡμῶν τὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τῆς 10 ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς σήμερον. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἐν καὶ μόνον, κυρίως εἰπεῖν, ἀποδέχεται φρηγμὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συζητήσεως, δὲν ἐπιτρέπει τὴν κατὰ τῶν δόγμάτων, ὡς δόγμάτων, συζήτησιν· ἀλλὰ τὸν φρηγμὸν τούτον δὲν ἔχομεν χροσίαν νὰ δικαιολογήσωμεν οὔτε πρὸς τὸν καθολικιστὸν, τοῦ ὁποῖου τὸ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀποκλειστικώτερον καὶ καταθλιπτικώτερον πνεῦμα κατέστη παροιμιώδες, οὔτε πρὸς τὴν ἀριστοκρατικώτερον τοῦ προτεσταντισμοῦ μοῖραν, ἣτις πολλακίς ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἠσπίσθη τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνεδήσεως καὶ τῆς συζητήσεως, εἰμὴ διὰ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν κατὰ τοῦ ἐπικινδυνότερου αὐτῆς ἀντιπάλου, οὐχὶ διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπόλυτον αὐτῆς κατὰ τῶν ἰδίων δόγμάτων χρῆσιν. Ἀγεξαρτήτως δὲ πάσης παραβολῆς καὶ συγκρίσεως, οὐδεὶς συνετὸς ἄνθρωπος θέλει ἀρνηθῆ, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐκεῖνη τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἶναι σωτηρία, διότι ἄνευ αὐτῆς, τὸ θρησκευμα, παραδοθὲν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς αὐθαριείας καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς ἀτομικῆς κρίσεως, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ.

Αἱ περὶ θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γενικαὶ ἰδέαι, λέγει ὁ κλασικὸς ζωγράφος τῆς ἀμερικανικῆς δημοκρατίας, συμφέρει νὰ ἐκπυρῶνται ἀπὸ τὴν συνῆθη ἐνέργειαν τῆς ἀτομικῆς κρίσεως καὶ νὰ καθυποβάλλωνται εἰς ἀπρόσβλητόν τι κῦρος. Ὁ πρῶτος σκοπὸς καὶ ἐν τῶν κυριωτέρων πλεονεκτημάτων τῶν θρησκείων, εἶναι νὰ παρέχωσι περὶ ἐκάστου τῶν πολιτικῶν ἐκείνων ζητημάτων λύσιν τινὰ καθαρὰν, ἀκριβῆ, καταληπτὴν εἰς τὸ πλῆθος καὶ διαρκεστάτην. Ὑπάρχουσι βεβαίως θρησκείαι σφαλερώταται καὶ παραλογώταται, ἀλλὰ πᾶσα θρησκεία, ἐμμένουσα ἐντὸς τοῦ προδιγραφέντος ἀνωτέρω κύκλου καὶ μὴ ἀξιοῦσα νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ αὐτοῦ, ὡς ἐπεχείρησαν πολλαί, ἵνα περιστεῖλωσιν ἀπαντῆχθὲν τὴν

ἐλευθερίαν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἐπιβάλλει ζυγὸν σωτήριον ἐκτὸν νόον. (*)

Ταύτην τὴν συνετὴν καὶ φιλελεύθερον ἀρχὴν καθιέρωσεν ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία, ἀφαιρέτασα ἀπὸ τὸν πέλεκυν τῆς συζητήσεως τὰ θεμελιώδη αὐτῆς δόγματα, ὡς δόγματα, μηδένα δὲ ἄλλον θεῖσα φρηγμὸν εἰς τὴν διανοητικὴν τοῦ ἀθρώπου ἐλευθερίαν. Ἡ δημοκρατικὴ μερὶς τοῦ προτεσταντισμοῦ ἠξίωσε νὰ προχωρήσῃ ἐτι περαιτέρω, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀχάλινωτον τῆς ἐρεῖνης ἀδειαν· ἀλλ' αἱ ἐντεῦθεν προκίψασαι ἀναρίθμητοι αὐτῆς αἵρέσεις καὶ ὀλέθρια τοῦ δόγματος ἄλλο ὡσεὶ παράγαγον πρὸ καιροῦ διασταγμούς εὐλογωτάτους περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς μοίρας ἐκείνης τοῦ χριστιανικοῦ θρησκευματος.

Παρὰ τὴν ἐκθεσιν ὁμῶς τῶν ἀρχῶν τοῦ ἡμετέρου θρησκευματος, ἡ ἱστορία ἅπασα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κηρυτρεῖ εὐκρινέστερον, μετὰ πόσης πρηθότητος, μετριοπαθείας, καὶ ἀνοχῆς ἐπολιτεῖθη αἰτίποτε ἡ ἐκκλησία αὐτοῦ. Διότι παρ' ἡμῖν οὔτε ἀναμάρτητες τις κυριάρχης καὶ ἐπίγειος τοῦ θεοῦ ἐπίτροπος ὑπῆρξε ποτε, οὔτε δικαστήρια συνεδήσεως, οὔτε θρησκευτικοὶ διωγμοὶ καὶ πόλεμοι, οὔτε ἐργαστήρια προσηλυτισμοῦ καὶ ὑπεξαιρέσεως τῶν ἀλλοτρίων δοξασίῶν καὶ πεποιθήσεων. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν τελευταίων 900 ἐτῶν, καθ' ὃ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἀποτελεῖ ἴδιον θρησκευμα, ἡ ἱστορία ἡμῶν δὲν ἀναφέρει εἰ μὴ εἰ καὶ μόνον ἐπίσημον παράδειγμα σωματικῆς ποινῆς, ὑπὸ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου ἐπιβληθείτης· καὶ ἡ μοναδικὴ αὕτη περίστασις ἔδωκεν ἀμέσως ἀνομήν εἰς λαμπριτάτην τινὰ διαμαρτυρήσιν, καταδείξασαν τό, τε παράνομον τῆς πράξεως καὶ τὰς ἀληθεῖς ἀρχὰς τοῦ κανονικοῦ ἡμῶν δικαίου. Ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ παρήχθη ἡ αἵρεσις τῶν Βωγομίλων, παραφράς οὖσα τῆς τῶν Παυλικῶν καὶ Μωσαϊανῶν αἵρέσεως· ὃ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὁ ἱατρὸς Βασίλειος, κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου εἰς τὸν διὰ τοῦ πυρός θάνατον. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος ὁ Βαλοσαμών, οὕτω πῶς κρίνει, ἐν ταῖς ἀμφὶ τὸν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου ἐξηγήσεσιν αὐτοῦ, περὶ τῆς συνοδικῆς ἐκείνης ἀποφάσεως.

Ἐγὼ δὲ, εἰδὼς μηδένα κανὸνα ἐπιτρέψαι ποτὲ τιμωρίαν, ὅτι μηδὲ οἶδεν ὁ ἐκκλησιακὸς νόμος σωματικὰς ποινὰς, ἀλλ' ὁ πολιτικὸς, καὶ εἰ τι θαυμάζω πῶς τοιαύτην διάγνωσιν τότε ἡ σύνοδος ἐξέθετο. Ἐκκόπτειν γὰρ τοῦ σώματος τῶν Χριστιανῶν τοὺς αἵρετικούς δεδιδήμεθα, τιμωρεῖν δὲ αὐτοὺς οὐκ ἐμάθομεν, ἀλλ' ἀμεταθέτους ὄντας παραδιδόναι τῷ πολιτικῷ νόμῳ, καὶ παρὰ τῶν ἀρχόντων τὰς κατὰ τούτων ἀποφάσεις ἐκφέρεσθαι. (*)

(*) De la Démocratie en Amérique, par Alexis de Tocqueville. Deuxième partie. Εκδ. Βρυξελλῶν. Τόμος 1ος σελ. 39 καὶ 40.

(*) Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κινῶν κλπ. ὑπὸ Γ. Α. Πάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ. Τόμος πρῶτος, περιέχων τὴν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου, σελ. 191. Τὸ ἔργον τούτο εἰς 8 ἀπὸ κοινοῦ ἐργάσθησαν ὅτι πρόεδρος τοῦ ἡμετέρου Ἀρείου Πάγου καὶ εἰς τῶν ἐγκριτωτέρων ἡμῶν δικηγόρων, εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἴσως μνημεῖον, ἀφ' ὅσα ἠγειρεν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς.

Ἡ διαμικρύνουσις αὐτῆ ἐγράφη ἐν τῇ 12 ἑκατονταετηρίδι! Ἐνθυμηθῆτε τί συνέβαιναν ἐν τῇ δωδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι παντοῦ, ὅπου ἐπεκράτει ὁ καθολικισμός, καὶ τίνας δοξασίας ἐπέσβευσεν καὶ ἐφήρμοζεν ὁ δυτικὸς κληρὸς περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης, καὶ εἰπέτε ἔπειτα ποῖον ἐκ τῶν δύο θρησκευμάτων ἠσπάσθη τὰς ὑγιεστέραις, τὰς μετριοπαθεστέραις ἀρχάς.

Ἐν τῇ ἐκκαίδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι, οἱ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ Ἕλληνας ἐπεχείρησαν ἀδίκους τινὰς πράξεις κατὰ τῶν ἰουδαίων. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἅμα πληροφορηθεὶς περὶ τούτου, ἐξέδωκε, τῷ 1567, ἐπιστολήν, τῆς ὁποίας καταχωρίζομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὸ κείμενον, διότι θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς ἐν τῶν ἐντιμωτέρων μνημείων τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Εἶναι περιττὸν νὰ ἐνθυμίσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὅτι ἡ Κρήτη ὑπέκειτο τότε ἐτι εἰς τοὺς Ἐνετούς.

ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ,

Ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ἐπειδὴ οἱ ἐν πάσῃ τῇ νήσῳ Κρήτῃ εὐρισκόμενοι Ἰβηραῖοι ἀνέφερον τῇ ἡμῶν μετριότητι καὶ κατεδούσαν μετὰ θαυμάσιον πολλῶν. Ὅτι τινὲς τῶν ἐκείσε χριστιανῶν, ποτὲ μὲν ἀδίκως καὶ συκοφαντικῶς παραδίδουσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀρχοντας καὶ αὐθέντας τῆς νήσου ταύτης, καὶ διαβολαῖς ἀδίκως καὶ παραλόγοις ζημιῶσι καὶ ἐνοχλοῦσιν αὐτοῖς ποτὲ δὲ δι' ἐαυτῶν ἐπιτίθενται τούτοις ὀρμη ἀτάκτων καὶ ἀνθεμίων μιστῇ, καὶ πᾶσι τρόποις κακοποιεῖν αὐτοὺς παραλόγως σπουδαζοῦσι, μισθὸν ἔχον παρὰ τῷ πάντων θεῷ ἐκ τούτων νομίζοντες. Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν γράφουσα ἀπορρίνεται ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ἵνα, ὅσοι τῶν χριστιανῶν τὰ τοιαῦτα ποιῶσι καὶ συκοφαντικῶς ἀδίκως βλάπτουσι κατ' αὐτῶν, ἐπιζημιᾶ καὶ ἀπωλεία αὐτῶν ἀδίκῃ καὶ παραλόγῃ ὅσοι τε, μὴ ἀρκούμενοι τῇ κρίσει τῶν ἐνδοξοτάτων αὐθεντῶν καὶ τῇ ἐνδικῇ θεωρίᾳ αὐτῶν, ὀρμῶσιν αὐθροῦ καὶ ἀνυποστόλως, καὶ χεῖρας αἵρουσι κατ' αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι ὑπάρχουσι ἀφωρισμένοι ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος, καὶ καταρμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι. Ἡ γὰρ ἀδικία καὶ συκοφαντία, καθ' ὅσον ἀντραχθεῖη καὶ τελεσθεῖη, ἀδικία ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστι ποτὲ τὸν ἀδικούντα εἶναι ἀνεύθυνον ἐκ τοῦ προφασίσασθαι ὅτι ἐτερόδοξον ἠδίκησε, καὶ οὐκ εὐσεβῆ. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν Εὐαγγελίοις, μηδένα φησὶ διασελοῦσε, μηδὲ συκοφαντήσητε· μὴ διαχωρίζω πάντως, μηδὲ χώραν διδοὺς τοῖς εὐσεβεῖσιν ἀδικεῖν τοὺς ἀλλοτρίωθρονας. Οὕτως οὖν γράζοντες, διορθώσεως τυχεῖν τὰ τοιαῦτα βουλομεθα ἐρ' ὃ καὶ

τὸ παρὸν ἀπελύσαμεν γράμμα, ὅπερ ἐν πάσει τῇ νήσῳ παρήρσις ἀναγνωσθήτω καὶ δηλωθήτω. Εἰ ἔστι 7076 (*)

Τοιαύτας ἀρχάς ἀνεξίτητους ἐπέσβευσεν ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία ἐν τῇ ἐκκαίδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐνῶ ἐν Εὐρώπῃ οἱ Ἰουδαῖοι οὐτε δικαίωμα τι ἀνθρώπινον ἀπελάμβανον, οὐτε αἰσθημάτων τι ἀνθρώπινου ἀξιοῖ ἐθεωροῦντο, ἐκτεθέντες, ἀν' ὅχι ἀκριβῶς κατὰ τούτην τὴν ἑκατονταετηρίδα, τούλάχιστον μικρὸν πρότερον εἰς διωγμοὺς ἀδιαλείπτους καὶ φοβερούς, τοὺς ὁποίους οὐ μόνον οἱ ὄχλοι διενήργουν, οὐ μόνον οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γερμανίας ἐπιστήμως διέταττον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι βρώτως ἐπέτρεπον.

Τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα δὲν ἐπαυσαν οὐδὲ κατὰ τὴν 17, οὐδὲ κατὰ τὴν 18, οὐδὲ σήμερον παρ' ἡμῖν πραγματευόμενα μετὰ τῆς ἐμπόρου ἐκείνης, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνεξαρτησίας τοῦ πνεύματος ἀνοίξατε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Μελετίου, διατρέξατε τὰς θρησκευτικὰς πραγματίας τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου, ἀναγνώσατε τὰς χθῆς καὶ πρώην γενομένας ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ συζητήσεις, καὶ θαυμάσατε τὴν ἀπανταχοῦ ἐμφαινόμενὴν ἀνοχὴν περὶ τὰ αἰσθητά καὶ ἐλευθερίαν τῆς διανοίας, ἵνα μὴ μεταχειρισθῶμεν ὅρον τινὰ ἐκφραστικώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας. Α! ἐάν ἠθέλωμεν νὰ περιελάβωμεν εἰς ἀντεγκλήσεις κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ ἐκείνου, ὅστις ἤδη πρὸς τὰς ἡμῶν ὡς ἀρχὴ τις φιλελευθερίας (le catholicisme est nécessairement une autorité libérale), ὅποσα δὲν ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ἀναμαρτήτου τοῦ Πάπα, τὸν ὁποῖον, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὸν παρὰ Γερμανοῖς παραδόξον ὅρον, καὶ Vice-Gott ἀπεκάλεσαν, περὶ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς προπαγάντας, περὶ τῶν κατὰ Οὐσσιτῶν, κατὰ Ἀλβιγανῶν, κατὰ προτεσταντῶν φονικῶν πολέμων, περὶ τῆς νυκτὸς τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων γεγονότων, τῶν ὁποίων ὅμοιον ἢ ἀναλογόν τι δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἄλλ' αἱ ἀνάγκαι τῶν θεσμῶν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας εἶναι πολλάκις ἀμείλιχοι μὴ κηρύξωμεν τὰς παρούσας τοῦ καθολικισμοῦ γενεὰς ὑπευθύνους διὰ τὰ ἀμαρτήματα κειρῶν καὶ περιστάσεων ἄλλων· βεβαίως ὁ καθολικισμὸς τοῦ 19 αἰῶνος δὲν εἶναι ὁ καθολικισμὸς τοῦ 13, 14, 15 καὶ 16. Καὶ ὅμως εἰς τῶν μετριοπαθεστέρων καὶ μεγαλητέρων ἱστορικῶν τοῦ αἰῶνος μας, ὁ Κ. Macaulay, ὅστις δὲν ἐδίστεσε νὰ ἀποδώσῃ πληρεστάτην εἰς τὸν καθολικισμὸν δικαιοσύνην, καὶ μάλιστα εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν οὗτος ἔσχε ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ κατὰ τὰς πρώτας τοῦ μεσαιῶνος ἑκατονταετηρίδας, ἐκφέρει περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας τὴν ἀκόλουθον αὐστηρὰν κρίσιν.

(*) Crusii Turco-Graecia, σελ. 281.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οἱ βάρβαροι ἐγείρωσαν τὸ δουρικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς τῶν ἐπιστημῶν ἀναθείσεως, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ καθολικισμοῦ ὑπῆρξεν ἐν γένει λυσιτελής εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὸν πολιτισμὸν, εἰς τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας κέρων σκοπὸν ἔθετο, ν' ἀνακατίσθῃ τὴν πρόδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Πᾶσα πρόοδος γενομένη εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν εὐμερίαν, εἰς τὴν βιωτικὴν τέχνην ἐγένετο βίβη τοῦ καθολικοῦ θρησκευματος καὶ ἐγένετο ἀνελόγως τῆς βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ. Αἱ τερπνότεραι καὶ γονιμώτεραι ἐπαρχίαι τῆς Εὐρώπης περιήλθον, ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ, εἰς πέναν, εἰς πολιτικὴν δουλείαν καὶ εἰς πνευματικὴν νάρκωσιν, ἐνῶ προτεσταντικαὶ χώραι, τῶν ὁποίων ἡ ἀκέρεια καὶ ἡ βαρβαρότης ἦσαν ἄλλοτε παροιμιώδεις, μεταβλήθησαν εἰς κήπους διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ ἀνέδειξαν μακρὰν σφίρα ἠρώων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, φιλοσόφων καὶ ποιητῶν. Ὅστις ἤξευρε ὁποῖα τινεὶ ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῆς ἐφέσεως ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Σκωτία καὶ ὁποῖα τινεὶ ἦσαν τῶντι πρὸ 400 ἐτῶν, παραβλέψῃ δὲ σήμερον τὴν περὶ Ῥώμης χώραν πρὸς τὴν περὶ τοῦ Ἐδιμβούργου, δύναται νὰ κρίνῃ καὶ φέρῃ ἡ Παπικὴ κυριαρχία. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐνισχυεῖται ἐτι μᾶλλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ Ἰσπανία, ἡ ἄλλοτε πρώτη τῶν μοναρχιῶν, κατεβιάσθη εἰς τὴν κατωτάτην τῆς ταπεινώσεως βαθμίδα, ἡ δὲ Ὀλλανδία, καὶ τοὶ διακωλυόμενοι ὑπὸ πολλῶν φυσικῶν ἀσχημάτων, προήχθη εἰς ἀξίωμα, ὅσον οὐδέποτε ἐπέτυχε τοσοῦτον μικρὰ πολιτεία. Ὅστις ἐν Γερμανίᾳ περᾶν ἀπὸ καθολικῆς ἡγεμονίας εἰς προτεσταντικὴν, ἐν Ἰρλανδίᾳ, ἀπὸ καθολικῆς κομητείας εἰς προτεσταντικὴν, ἐνοεῖ ἀμέσως ὅτι μεταβαίνει ἀπὸ χώρας νεομοιρῆς ἤττονα πολιτισμῶν εἰς χώραν κεκτημένῃν πολιτισμὸν κρείττονα. Εἰς τὴν ἀντίθετον τῆς Ἀνατολικῆς παρβαλίας ἐπικρατεῖ ὁ αὐτὸς κανὼν. Οἱ προτεστανταὶ τῶν ὁμοσπονδῶν πολιτειῶν κατεπρότερον πολὺ τῶν καθολικῶν τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Περουβίας καὶ τῆς Βραζιλίας. Οἱ καθολικοὶ τῆς κατὰ Καναδικῆς μένουσιν ἀδρανεῖς, ἐνῶ ἡ δραστηριότης καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Προτεσταντῶν κινεῖσι καὶ ταπεινοῦσιν ἅπαντα τὴν περὶ αὐτοῦ Ἠπειρον. Οἱ Γάλλοι ἀνέδειξαν ἀκαμπτῆστῆτος ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἐνέργειαν δι' ἣν, καὶ ὅσακις κακῶς διεθύνονται, εὐλόγως ἀξιοῦσι νὰ ὀνομαζῶνται ἔθνος μέγα· ἀλλ' ἀκριβέστερον ἐξεταζόμενων τῶν πραγμάτων, ἡ φαινομένη αὕτη ἐξάρσις ἐπικυροῖ μάλλον τὸν κανόνα, ἀδοῖς εἰς οὐδεμίαν καθολικὴν χώραν ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἔσχεν ὀλιγώτερον ἢ ἐν Γαλλίᾳ κράτος. (*)

Τοιαῦτα λέγει περὶ τοῦ καθολικισμοῦ ὁ ἐπι τῇ διανοητικῇ καὶ πολιτικῇ αὐτοῦ ἐλευθερίᾳ κευχόμενος προτεσταντισμὸς, ἀν καὶ αὐτὸς ὁ προτεσταντισμὸς δὲν ἔμεινε ἀμέτοχος μισαλλοδοξίας καὶ κηρυκτικῆς πνεύματος· εἶναι ἀρχὴ γὰρ ἀνάγκη νὰ ἐνθυμίσωμεν ἐνταῦθα τὰς φοβεράς πράξεις τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ θρησκευτικῶν δικαστηρίων, καθ' ὅλην τὴν 16 καὶ κατ' αὐτὴν τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα· Μέχρι χθῆς οἱ καθολικοὶ ἦσαν ἐν Ἀγγλίᾳ πολιτικοὶ πατριῶν, καὶ σήμερον ἐτι θεωροῦνται αὐτόθι ὡς ἔχοντες τὸ κύρος αὐτῶν οἱ νόμοι· οἱ διακωλύοντες τὴν ἐλευθερίαν τέλει τῆς τῶν καθολικῶν λατρείας· ἐνῶ παντοῦ ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ ἀνατολικὸν θρησκευτικὸν, καθολικὸν καὶ προτεσταντικὸν ἀπολαμβάνουσι πληρεστάτην ἐλευθερίαν ἅμα περὶ τὴν τέλει τῆς λατρείας αὐτῶν καὶ ἰσοπολιτείαν.

(*) Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναείσεως Ἰακώβου τοῦ β'. Τῆς Γερμανικῆς μεταρρασίας Τόμος πρῶτος, σελ. 42-43.

Ἐπεμείναμεν εἰς τὴν πρώτην ταύτην κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν γενομένην κατηγορίαν, ὅτι ἀποκλείει δὴθεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς διανοίας καὶ τῆς συζητήσεως, διότι ἐθεωρήσαμεν αὐτὴν ἐπιτηδαιοτάτην νὰ παραγάγῃ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀδίκον ψυχρότητα καὶ δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην καὶ πρὸς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον καυχᾶται ὅτι ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομά του. Ἡ δὲ δευτέρα ἀξίωσις τῆς Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν συγγέει δὴθεν τὴν πνευματικὴν μετὰ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, καθυποτάσσουσα τὴν πρώτην εἰς τὴν δευτέραν, δὲν ἔχει τι τοσοῦτον ἀλλότριον τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἰδεῶν, διότι τοιοῦτό τι συμβαίνει ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ καὶ ἐν τῇ Γερμανικῇ ἐκκλησίᾳ, εἶναι ὅμως οὐδὲν ἤττον ἀνυπόστατος.

Γνωστὸς εἶναι ὁ δημοκρατικὸς καὶ ὁμοσπονδικὸς ὀργανισμὸς τῶν πρώτων γοσταϊνικῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἰδίως τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἀνατολῆς. Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὸ ὅλον στάδιον τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ διατρέξῃ ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ καὶ βίβη, μετέβη εἰς τὸ νέον στάδιον τὸ ὁποῖον ἠνοίξεν αὐτῷ ὁ χριστιανισμὸς, τὸ δὲ λεγόμενον avec armes et bagages· δηλαδή μετὰ τε τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλὰ ὁ τοιοῦτος δημοκρατικὸς καὶ ἀπλῶς ὁμοσπονδικὸς τύπος τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκῆσῃ πολὺ, διότι τὸ νέον θρησκευτικὸν, ἔχον νὰ παλαστήσῃ πρὸς πολλὰς καὶ μεγάλας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς δυσχερείας, ἐδέετο πειθαρχίας τινῆς καὶ ἐνότητος. Ἐντεῦθεν ἐτι ἀπὸ τῆς 2 ἑκατονταετηρίδος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀριστοκρατικώτερον χαρακτῆρα. Τούτου δὲ τὸν ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα διατήρησεν ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἀνατολικὴ ἐλληνικὴ ἐκκλησία, ἐνῶ ἡ δυτικὴ, ἡ καθολικὴ, προσέβη ἐτι περαιτέρω, καὶ ἀπὸ τῆς 10 μέχρι τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος, μετέβαλε τὸ πολιτεύμα εἰς ἀληθῆ καὶ ἀπεριόριστον μοναρχίαν. Δὲν λέγομεν ταῦτα διὰ νὰ κατακρίνωμεν ἀπολύτως τὴν παπικὴν κυριαρχίαν. Ἐξεναντίας ἀσπαζόμεθα καθ' ὅλοκληρίαν τὴν γνώμην ἥτις θεωρεῖ καὶ ἀναγκαῖον καὶ εὐεργετικόν, ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὡς πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, τὸ ὑπέρογκον πνευματικὸν καὶ κοσμικὸν κράτος ὃ συνεπύκνωσεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ ἀρχιερεὺς Ῥώμης· διότι τὸ κράτος ἐκεῖνο ἀνεπλήρωσε κατὰ τὸ δυνατόν ἅπαντας τοὺς ἠθικοὺς καὶ κοινωνικοὺς καὶ πολιτικούς δεσμούς, ὧν ὅλος ἔστρεψτο ὁ τότε βάρβαρος τῆς δύσεως κόσμος. Ἀλλὰ τὸ λάθος, τὸ μέγα λάθος τῆς παπικῆς ἀρχῆς ὑπῆρξεν ὅτι δὲν ἐνόησεν, ὅτι τὸ ὡς πρὸς τὴν δύσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναγκαῖον καὶ ἐπομένως εὐεργετικὸν αὐτῆς κράτος, ἦτο ὅλος περιττὸν ὡς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπομένως ἀκατόρθωτον. Τῶντι ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτει, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ δὲν εἶχε νὰ ἐκπληρώσῃ εἰ μὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς ἐντολήν· διότι ἐνταῦθα δὲν ἐπεκράτει ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναρχία, βίβη, ἀναιρεσία, ἡ ἐπὶ πο-

λύν χρόνον εις την ύπιν επικρατήσασα· ένταύθα ύρίστατο πολιτική έξουσία ισχυρά και τακτικώς ώργανισμένη, κοινωνία εύρυθμος και λογία, ώστε το Έλληνικόν έθνος ουδεμίαν είχε γροίαν έπτάκτου τινός δικτητού και διατάτορος οίος απέβη ο άρχιερέυς της Ρώμης έν τή δυτική Εύρώπη. Αλλά, ως πολλάκις έρόβηθη, οι θεσμοί και οι άνθρωποι ένεργούσιν έν τή κοσμίω τούτω ως επί το πλείστον μή έχοντες την συνείδησιν ούτε της ανάγκης ήν θεραπεύουσιν, ούτε των λόγων δι' ους εύδοκίμουςιν. Οι πάπαι, έπειδή ήρχαν έν τή δύσει, ένομίζον, ότι είμπορούν να άρξωσι και έν τή ανατολή, ή δ' άπαραίτητος εις τούτο αντίστασις της έν Κωνσταντινουπόλει πολιτικής και εκκλησιαστικής άρχής έπήγαγε τόν χωρισμόν των εκκλησιών.

Ομοίον λάθος έπραξαν και ως προς αύτην την δυτικήν Εύρώπην· οι λόγοι δι' ους ήυλοκίμησαν μέχρι της 15ης έκκονταετηρίδος ήρχισαν έκτοτε να εκλείπωσι και αύτόθι, διότι έκτοτε ήρχισαν να συγκροτώνται και εις την δυτικήν Εύρώπην κυβερνήσεις ισχυρώς και τακτικώς κατά το μάλλον και ήττον ώργανισμένα, κοινωνία εύρυθμοί και κατά το μάλλον και ήττον πεφωτισμένα· ανάγκη λοιπόν της εκτάκτου εκείνης Ισρατικής δικτατορίας δεν ύπήρχε πλέον· αι ύπηρεσίαι τας όποιάς ο κληρός άλλοτε προσήνεγκεν εις την πολιτικήν κοινωνίαν κατήντησαν περιτταί· τά εύεργετήματα της Ιεροκρατίας εξέλιπον, παρέμειναν δέ μόνα τά άποτίματα. Και όμως ο άρχιερέυς Ρώμης επέμεινε θέλων να διατηρήσθ έλ'όκληρον τó κατά την Εύρώπην κράτος αύτου· αλλά τότε ή δυτικοβόρειος Εύρώπη διεμαρτυρήθη κατ' αύτου και επήλθεν ή δευτέρα του Χριστιανισμού ύποδιαίρεσις, ή έπαγαγούσα την ίδρυσιν του προτεσταντικού θρησκείματος.

Και αύτή δέ ή δυτικομεσημβρινή Εύρώπη, καίτοι μη αποτύσασα τόν χαλινόν της παπικής κυριαρχίας, περιέστειλεν όμως αύτην βαθμηδόν και κατ' όλιγον διά συμβάσεων, ως έκ των όποιων, μάάλιστα έν Γαλλία και έν Γερμανία, τó κράτος του άρχιερέως της Ρώμης πολύ απέχει τού να ήναι σήμεραν ό,τι ήτο επί Γρηγορίου του Ζ'. και του Ίννοκεντίου Γ'. Αλλά τó δυστύχημα του καθολικισμού είναι ότι, διά των αναμνήσεων, διά των παραδόσεων και δι' αύτου έν μέρει του όργανισμού αύτου, τρέφει έλπίδας τινός και έπιχειρεί τινας πράξεις ως έκ των όποιων περιέργεται εις αδιάκοπον πάλην προς τά δύο άλλα χριστιανικά θρησκείματα και λαμβάνει προς αύτά χαρακτηρισά έπιθετικών, τόν όποιον, ούτε ως έκ του όργανισμού, ούτε ως έκ του παρελθόντος δύναται να έχη ο Προτεσταντισμός, και έτι όλιγώτερον ή ανατολική εκκλησία.

Τώντι, ε' όποιός τις ύπήρξε και ύπάρχει ο όργανισμός της ανατολικής εκκλησίας από της 9 έκκονταετηρίδος μέχρι της σήμεραν, ήτοι άφ' ής έποχής συνεπληρώθη μέν τó δλον του χριστιανικού δόγματος σύστημα, απέτέλεσε δέ ή εκκλησία εκείνη εκκλησιάν ιδίαν; Περί τούτου άς άπαντήσθ άνθ' ή-

μών αύτός ο προκνηφρβείς σοφός του Βυζαντινού δικαίου Γάλλος ιστορικός.

Le concile de 879 a été le dernier concile Oriental. L'eglise Grecque a été régie depuis lors par une constitution Synodale qui présente, comme une diète ecclésiastique permanente; elle offre un terme moyen de comparaison entre l'état de soumission de l'eglise Romaine sous un seul souverain pontife et la dépendance de l'eglise protestante sous un seigneur territorial. Sa constitution ecclésiastique est collégiale, et lorsque, après la séparation, il y a eu en Occident un grand nombre de conciles, l'Eglise d'Orient a été constamment gouvernée par des décisions synodales.

Les sentences Synodales sont les décisions rendues par les Synodes, c'est à dire les assemblées d'évêques réunies sous la présidence du patriarche de Constantinople. Ces assemblées prononçaient en matière civile sur les questions relatives à la validité des mariages, à leurs formalités, aux causes d'empêchement par les degrés de parenté, et aux cas de dissolution et de divorce. Ces matières rentraient directement sous la juridiction des Synodes et des Patriarches.

Ceux-ci faisaient aussi des réglemens intérieurs de discipline ecclésiastique, aux quels adhéraient les évêques des autres métropoles; alors ces réglemens avaient la même autorité que les sentences Synodales et recevaient le nom de lettres Synodales.

Les réponses canoniques contenaient la solution de questions proposées aux patriarches soit par d'autres évêques, soit par des inférieurs. Elles n'étaient point obligatoires comme les sentences, c'étaient de simples consultations ou règles de conduite sur des cas douteux.

Les méditations étaient des décisions canoniques spontanées, des controverses de droit ecclésiastique. (*) Ο έστιν

Η έν Κωνσταντινουπόλει τή 879 συγκροτηθείσα Οικουμενική σύνοδος είναι ή τελευταία τοιαύτη σύνοδος της ανατολικής εκκλησίας· έκτοτε ή εκκλησία αύτη εκυβερνήθη υπό διαρκών συνόδων, τó δέ συνοδικόν τούτο πολιτευμα έπέχει μέσον τινά όρον μεταξύ της ύποταγής της Δυτικής εκκλησίας εις ένα υπέρτατον πνευματικόν κυριάρχην και της έξαρτήσεως της προτεσταντικής εκκλησίας από ένός κοσμικού ήγεμόνος· και ένθ' μετά τόν χωρισμόν των εκκλησιών, έν τή δύσει συνεκροτήθησιν πολυάριθμοί έκτακτοι σύνοδοι, ή ανατολική εκκλησία εκυβερνήθη ήδη υπό μόνων των άποφάσεων των διαρκών αύτης συνόδων.

Συνοδικαί άποφάσεις είναι αι άποφάσεις τας όποιάς εκδίδουσι τά διαρκή εκείνα συνέδρια υπό την προεδρίαν του πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Τα συνέδρια τούτα άπεφάσιζον περί τού κύρους των γάμων, περί των διατυπώσεων αύτων, περί των κωλυμάτων ένεκα των βαθμών της συγγε-

(*) Hist. du droit Byz. par Mortreuil. Τόμος 2, σελ. 480 και 481.

νείας και περί των διαζυγίων· τά αντικείμενα τούτα του πολιτικού δικαίου ύπήγοντο άμέσως εις την δικαιοδοσίαν των συνόδων και των πατριαρχών.

Οι δέ πατριάρχαι εξέδδον και έκοθεν έπιτοερικους κανονισμούς περί της εκκλησιαστικής πειθαρχίας· και οι κανονισμοί ούτοι, γενόμενοι δεκτοί υπό των επισκόπων των άλλων μητροπόλεων, είχαν τó αύτό κύρος, τó όποιον και αίσυνοδικαί άποφάσεις, και όνομάζοντο συνοδικαί έπιστολαί.

Αι κανονικαί άποφάσεις έβδον την λύσιν ζητημάτων ύποβληθέντων εις τόν πατριάρχην είτε υπό άλλων επισκόπων, είτε υπό κατωτέρων Ιερομόνων· αλλά δεν είχαν τó ύποχρεωτικόν κύρος των άποφάσεων. Ήσαν άπαι συμβουλαί ή οδηγίαί επί άμβιβόλων περιστάσεων.

Τελευταίον αι μελέται ήσαν άπλοί συζητήσεις περί των εκκλησιαστικού δικαίου

Από τούτης της περι του εκκλησιαστικού ήμων πολιτευματος ελθέσεως εξαγεται ήδη, ότι ή εκκλησία ήμων ούτε εις πνευματικόν τινά κυριάρχην άπολυτον ύποτάσσεται, ως ή καθολική, ούτε άπό τοπικό ήγεμόνος ύπάγει εξηρητημένη, ως ο Άγγλικός; και ο Γερμανικός προτεσταντισμός, ούτε πάλιν εις την άναρχίαν τας δημοκρατικώτερας μερίδος του προτεσταντισμού εξακείων· αλλά, κεφαλήν γνωρίζουσα τόν κύριον ήμων Ιησούν Χριστόν, κυβερνάται υπό συνόδων διαρκών, συγκειμένων μέν άπό άρχιερέων, προεδρευομένων δέ υπό του έκασταχού πρώτου των άρχιερέων. Ούτω κυβερνάται μέχρι της σήμεραν ή Ανατολική εκκλησία έν Κωνσταντινουπόλει, έν Άλεξανδρεία, έν Αντιχειζ, έν Ιεροσολύμοις. (*) έν τή έλευθερά Έλλάδι, και έν Ρωσία (**), ή ένόπτης αύτης συντηρείται διά της αδελφικής συμπνοίας μεταξύ των διαφόρων τούτων συνεδρίων και της ιδιαιζούσης εύλαθείας; και τιμής της άπονεμομένης ύπο των λοιπών εις την έν Κωνσταντινουπόλει εκκλησίαν, καθó προσδούτεραν και πρώτην των άλλων.

Ίδωμεν ήδη όποια τις ύπάρχει ακριώστερον ώρισμένη ή σχέσις μεταξύ της κοσμικής έξουσίας και της εκκλησίας παρ' ήμιν· και, επί τούτω, ακούτωμεν πάλιν αύτόν εκείνον τόν Γάλλον ιστορικόν του Βυζαντινού δικαίου.

L'autorité des lois impériales dans l'Eglise grecque, lorsqu'elles s'accordent avec

(*) Υπάρχουσι παραδείγματα τινά έπεμβάσεων του έν Κωνσταντινύ ύπό τή πατριαρχεία εις τός λοιπός έν τή Τουρκική κράτι άυτοκεφάλους εκκλησίας· αλλά τά τοιαύτα είναι εξαίρεσις του κανόνος, ούδ' ανατρέπουσι την άνωτέρω έκτεθεισαν θεμελιώδη άρχην της ισότητος των ορθόδοξων εκκλησιών.

(**) Παρò πολλοίς των Εύρωπαίων έπικρατέ ή έσφαλμένη ιδέα, ότι, έν Ρωσία, ο άυτοκράτωρ είναι κεφαλή της εκκλησίας. Ός έκ των δυσκόλων περιστάσεων εις τις εβρέθη ο Μέγας Μέτρος προς τή τόν κληρον και τούς ευπατρίδας, ή πολιτική έξουσία ήτος δυσκολίας ταύτας αίτίως άπαύσασα προσέλαθε μέν τότε ύπέρογκόν τι κράτος, και ως πρό τήν εκκλησίαν αύτην· αλλά τó έπίσης άληθές είναι, ότι μετά τήν παρέλευσιν της εκτάκτου εκείνης άνάγκης και μάάλιστα διά της διεπούσης σήμεραν την άυτοκρατορικήν έξουσίαν έξόχου συνέσεως, αι μεταξύ εκκλησίας και πολιτείας σχέσεις ένανέρχονται ύσήμερα εις τόν άμετάβλητον κανόνα της θρηοδοξοπίστεως. Αντι πάσης άλλης πορθέσεως, παρατέμπομεν τόν έλληνα άναγνώστην εις τας έν Αθήναις τή 1852 εκδοθείσας διαβίβας περί της ανατολικής ήτοι ορθόδοξου εκκλησίας, ύπό τινος Άγγλου. Κεφ. Γ. και Δ. και ιδίως σελ. 74.

les canons lorsqu'elles disposent sur des cas que les canons n'ont pas prévu, dérive naturellement de la puissance du législateur lui-même; et l'application constante de ces lois, dans la discipline ecclésiastique, n'a jamais soulevé la moindre contestation. Le doute ne peut naître que dans des cas d'opposition entre les lois impériales et les canons de l'Eglise.

L'opposition vient rarement du côté du droit Justinien, qui consulta constamment le clergé dans ses innovations législatives relatives à l'Eglise; l'empereur dit souvent qu'il se dirige d'après les canons dans la législation ecclésiastique. Cependant, en cas de conflit entre le droit canonique et le droit civil, on doit s'en rapporter au principe posé par la Nouvelle 131. cap. 1, du quel il résulte que les lois impériales sont impuissantes contre les dogmes de la foi établis par les conciles; mais que les canons, purement disciplinaires, peuvent, comme d'autres lois temporelles, être supprimés ou modifiés par des lois impériales ou par concessions de privilèges. De nombreux exemples constatent jusqu'à la fin de l'empire la permanence de ce principe.

L'Eglise n'a pas accepté sans résistance ce pouvoir supérieur des ordonnances impériales sur les décisions des conciles, elle a cherché à établir que, dans un conflit, les lois devaient céder aux canons. . . Toutefois aucun document n'a tranché la question d'une manière positive. (*) Ο έστιν

Η Έλληνική εκκλησία άνεγώρσεν άείποτε, άνευ ούδεμίης συζητήσεως, την ύπην των άυτοκρατορικών νόμων, όσάκις ούτοι ή συμφωνούσι προς τούς κανόνες, ή όρίζουσι περί περιστάσεων, τας όποιάς οι κανόνες δεν προέβλεψαν. Άμβιβόλια είμπορεί να προκύβη μόνον όταν ύπάρχη αντίφασις μεταξύ των άυτοκρατορικών νόμων και των κανόνων της Έκκλησίας.

Τοιαύτη αντίφασις σπανίως άπαντίζεται έν τή Ιουστινιανείω δικαίω, διότι ο Ιουστινιανός έφρόνιζε πάντοτε να συμβουλεύεται τόν κληρον ως προς τας περι την εκκλησίαν νομοθετικές άυτοκέφαλους εκκλησίας· έν περιπτώσει δέ συγκρούσεως μεταξύ του κανονικού και του πολιτικού δικαίου, ως όδηγός, προς διάλυσιν της συγκρούσεως ταύτης, χορηγούμεις τó κεφάλαιον 4ου της Νιαράς 131, εξ ου συνέγεται, ότι οι άυτοκρατορικοί νόμοι ούδέν έχουσι κύρος κατά τόν δογματικόν των υπό των οικουμεικων συνόδων καθιερωθέντων· ότι ήμεις δύναται να καταργήσωμεν ή να τροπολογήσωμε τούς άπλοώς πειθαρχικούς κανόνες, ως και πάντα άλλον πρόσκαιρον νόμον. Πολυάριθμα δέ παραδείγματα πιστοποιούσι την διαρκή έφαρμογήν της άρχής ταύτης μέχρι της καταλύσεως του κράτους. (**)

(*) Hist. du droit Byz. par Mortreuil, τόμ. I, σελ. 196-198.

(**) Ούτω π. γ. ο Άλέξιος Κομνηνός εξέδωκε θέσπισμα άποτέμιον τώ βουλίω, παρὰ τούς κανόνες της έν Χαλκηδόνι συνόδου, τó δικαίωμα του ίδρύειν νέας μητροπόλεις· και ο Βασιλεύς άπεδέχεται τó δικαίωμα τούτο. Έκτερος δέ άρχιερέυς, ο Έπίσκοπος Βουλγαρίας Δημήτριος Διοματιανός

Ἄλλ' ἡ ἐκκλησία δὲν ἀπέδεχθη ἄνευ ἀντιλογίας τὴν τοιαύτην ὑπεροχὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων ὡς πρὸς τὰς ἀποτάσεις τῶν συνόδων, ἰσχυρισθεῖσα, ὅτι, ἐν περιπτώσει συγκρούσεως, οἱ νόμοι πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες. . . ὀριστικῶς δὲ δὲν ἐκρίθη μέχρι τέλους ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη.

Ἡδυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβέστερον καὶ λεπτομερέστερον τὸν ἀνέκαθεν καθιερωθέντα παρ' ἡμῖν χωρισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς πολιτικῆς καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸν καθ' ὅλας τὰς ποικίλας αὐτῶν σχέσεις καὶ βαθμίδας. Τὸ κεφ. κ' α. τῆς ρηγ. νεαρᾶς διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανού, τῆς ἐπιγεγραμμένης περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφορῶν κεφαλαίω, τὸ κεφ. α. τοῦ Τίτλου Θ. τοῦ Νομοκάνονος τοῦ Φωτίου, τὸ ἐπιγεγραμμένον περὶ ἀμαρτημάτων καὶ δικῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ὀρίζουσι ἀκριβέστατα τὴν διαστολὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς δικαστικῆς καὶ καθιέρωσαν, ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ μεσαιῶνος ἑκατονταετηρίδων παρ' ἡμῖν, τὰς ὑγιεῖς ἐκείνας ἀρχάς, αἵτινες δὲν ἐθριάμβευσαν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη εἰ μὴ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους; Ἡδυνάμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς ὅλα τὰ συντάγματα, εἰς ὅλην τὴν νομοθεσίαν τῆς σημερινῆς ἐλευθέρας μικρᾶς μοίρας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὸ ὅποιον, ἀκολουθοῦν τὰς ἀρχαίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ παρελθόντος παραδόσεις, ἠγωνίσθη νὰ διακρίνῃ ἐπιμελῶς, τὰς δύο ἐξουσίας. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ γράψωμεν ἐνταῦθα πλήρη περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πραγματεῖαν· πρόκειται ἀπλῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν τὰς γενικὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸ 1500 ἐτῶν καθιέρωσε καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἀκολουθεῖ περὶ τούτου καὶ ἰδίως περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ὑπερτάτου κοσμικοῦ ἀρχόντος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς λοιπὸν ταύτας, οἷας ἐξέθηκεν αὐτὰς ὁ K. Mortreuil, ὁ βασιλεὺς ὡς πρὸς μὲν τὸ δογματικὸν μέρος οὐδεμίαν ἔχει ἐξουσίαν ἐπεμβάσεως, οὐδὲ πῶρῳ δυναμένην ν' ἀναμνήσῃ τὴν ἐξουσίαν ἣν νέμεται, ἐν τῷ Ἀγγλικανικῷ καὶ Γερμανικῷ προτεσταντισμῷ, ὁ ὑπερτάτος κοσμικὸς ἀρχὼν ὡς πρὸς δὲ τὸ ἀπλῶς πειθαρχικὸν τῆς ἐκκλησίας μέρος, ὑπάρχει ἀμφισβήτησις ἂν, καὶ μέχρι τίνος οἱ πολιτικοὶ νόμοι δύνανται νὰ κατισχύσωσι τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, ἀμφισβήτησις τῆς ὁποίας ἡγῶ εἶναι ἡ ἡθὲς καὶ πρῶην γενομένη παρ' ἡμῖν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου συζήτησις.

Ἡ ὅλη ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς 9 μέχρι τῆς 15 ἑκατονταετηρίδος μαρτυρεῖ, ὅτι μακρὰ, ἀδιάλειπτος καὶ ἀμφιρρόπος διεξήχθη περὶ τούτου πάλιν μετὰ τὸν βασιλέως καὶ τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' αὐτὴ αὐτὴ ἡ πάλιν καθ' ἣν οὔτε ἡ βασιλεία ὑπερίσχυεν ὀριστικῶς τῆς ἐκκλησίας, οὔτε ἡ ἐκκλησία, τῆς βασιλείας, πολὺ ἀπέχει, νομίζομεν, τοῦ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ καθηγη-

ἀνεγνώρισε τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ μεταθέτειν τοὺς Ἐπισκόπους ἀπὸ μιᾶς καθέδρας εἰς ἄλλην, ἂν καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον βῆται ἀπαγορεύει τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς.

τοῦ τοῦ ἐν Παρισίοις πανεπιστημίου, ὅτι διὰ τοῦτο ἡ παπικὴ ἐξουσία εἶναι φιλελεύθερος, ὅτι εἶναι ἀνεξάρτητος, διὰ τοῦτο δὲ εἶναι ἀνεξάρτητος, ὅτι ἄρχει μικροῦ τίνος ἰδίου πολιτικοῦ κράτους. Μέχρι τίνος ἡ παπικὴ ἐξουσία εἶναι φιλελεύθερος καὶ προοδευτικὴ, ἐξηγήθη ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ K. Macaulay· ἴδωμεν ἤδη μέχρι τίνος εἶναι ἀνεξάρτητος.

Ἡ ἰσχὺς πάσης χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐγκείται εἰς τὴν ἠθικὴν αὐτῆς δύναμιν, οὐχὶ ποτὲ εἰς δύναμιν ὑλικὴν. Ἰδίως ἡ παπικὴ ἐξουσία κατ' οὐδὲν ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἑλεεινὴν αὐτῆς πολιτικὴν ἡγεμονίαν. Ἐν αὐτῇ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ, ἐν τῇ 12 καὶ 13 ἑκατονταετηρίδι, αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας, ἐλθόντες εἰς Ῥώμην ἢ καὶ ἀπλῶς πῶρῳθεν διατάσσοντες, καθήρσαν τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν πάπας, καὶ ἄλλους ἀντ' αὐτῶν ἀνηγόρευσαν. Ἀλλὰ! τί ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας; Μήπως οἱ ἄμμοι τῶν παπῶν ὑπήκοοι ἐσεβάσθησαν αὐτοὺς τότε πλείοτερον, μήπως δὲν ἐμψένησαν τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἐξουσίαν καὶ δὲν ἠνάγκασαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ φύγωσιν ἀπὸ τῆς Ῥώμης κακῶς ἔχοντες; Μήπως τὸ πολιτικὸν τοῦ Βονιφάτιου Η'. κράτος ἐσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Νογαρετίου, τῶν Κολόννων καὶ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Δ'; Μήπως μετ' ὀλίγον οἱ πάπαι δὲν ἠναγκάσθησαν νὰ μεταθέσωσι τὴν καθέδραν αὐτῶν ἐν Ἀυενίωνα, ὅπως ὑποχείριστοι γενόμενοι τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας; Καὶ ἵνα μεταβῶμεν διὰ μιᾶς εἰς περιστάσεις νεωτέρας; μήπως ἡ πολιτικὴ τοῦ Πάπα ἡγεμονία ἐμπόδισε τὸν Ναπολέοντα νὰ ἐξώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης καὶ νὰ φυλάξῃ αἰχμάλωτον ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς Γαλλίαν; Μήπως, σήμερον, καθ' ἣν στιγμὴν γράφομεν, 14, 000 Γάλλοι δὲν φρουροῦσιν ἐν Ῥώμῃ καὶ δὲν ἀποδεικνύουσι τὸ τί ἐστὶ ἡ πολιτικὴ ἐκείνη τοῦ Πάπα ἡγεμονία καὶ πόσον ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ;

Διότι ἡ Παπικὴ ἐξουσία ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει ἀνεξάρτητος· ὑπῆρξε μάλιστα ἄλλοτε καὶ ἰσχυροτάτη· τοῦτο ὅμως ὄχι διὰ τὴν εὐλάβειαν τὴν ὁποίαν ἐμπνέουσι τὰ στρατεύματα αὐτῆς καὶ οἱ στόλοι· ἀλλὰ διότι προέσταται τῆς δυτικῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, πᾶσα δὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἔχει ἠθικὴν τινὰ δύναμιν ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέραν καὶ πελυτιμωτέραν πάσης ὑλικῆς, καὶ ἀσφαλιζούσαν αὐτὴν κατὰ πάσης ἐπιδρομῆς καὶ ἐπιρροῆς ἀσυγκρίτῳ πλείοτερον παρ' ὅλα τοῦ κόσμου τὰ τάγματα. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία, καίτοι μηδεμίαν ἔχουσα ὑλικὴν δύναμιν, καίτοι μὴ ἀποτελοῦσα κοσμικὴν τινὰ ἡγεμονίαν, καίτοι ἔχουσα παρ' ἑαυτῆς ἅπαντα τὸν ὄγκον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὑπῆρξεν, ὑπάρχει καὶ θέλει ὑπάρχει ἀνεξάρτητος, φρουρουμένη ὑπὸ τῆς ἀναποσπάστου ἀπὸ αὐτῆς καὶ ἀκαταμάχητου ἠθικῆς δυνάμεως. Τολμῶμεν δὲ εἰπεῖν καὶ τι πλείοτερον· τολμῶμεν εἰπεῖν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία, δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὅπως στερεῖται πολιτικῆς, ὑλικῆς, ἐξωτερικῆς δυνάμεως καὶ ὅτι παντάπασιν δὲν ὀρέγεται νὰ ἀποκτήσῃ τοιαύτην, δι' αὐτὸ τοῦτο ἔχει καὶ αὐτῆς τῆς παπικῆς πλείονα ἠθικὴν

δύναμιν· διότι ὅσο ἀριλοκερδέστερα, ὅσο ἀγνωτέρα εἶναι ἡ ἠθικὴ τῆς ἐκκλησίας δύναμις, τόσο εἶναι καὶ ἰσχυροτέρα ὅσο ὀλιγώτερον ἐπιζητεῖ νὰ ἀναμνησθῇ εἰς τὰ ἐγκόσμια συμφέροντα καὶ πάθη, τόσο πλείοτερον ἐμπνέει πρὸς ἐκτετὴν ὑπόληψιν. Ἐντεῦθεν παρ' ἡμῖν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, ἐν πλήρει κατοχῇ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς δυνάμεως, καὶ ἡ πολιτικὴ, ἐν πλήρει κατοχῇ τῆς ὑλικῆς, συμπαρίστανται, ἐρχόμενοι μὲν ἐκ διαλεξιμάτων εἰς ἀμφισβήτησεις τινὰς ἀχωρίστους ἀπὸ πάσης ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους διατηροῦσιν ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον σωτηρίαν τινὰ ἰσορροπίαν, ἣτις δὲν κατορθώθη ἐν Εὐρώπῃ εἰμὴ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους· δὲν κατορθώθη εἰμὴ μετὰ μακροῦς καὶ φοβεροῦς σπαραγμοῦς, προκύψαντας κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ ὅτι ἡ παπικὴ ἐξουσία ἠγωνίσθη νὰ ἀυξήσῃ τὴν κοσμικὴν αὐτῆς ἡγεμονίαν καὶ ἐξουσίαν καὶ δὲν κατορθώθη εἰμὴ ἀπὸ τοῦ μὲν ἡμῖς τῆς Εὐρώπης ἰδρυσεν ἰδίον θησκεισμα, τὸ δὲ ἄλλο ἡμῖς, τοῦλάχιστον ἡ καθολικὴ Γαλλία καὶ Γερμανία, περιέστειλε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία οὐδέποτε ἐζήτησε νὰ ὑπερβῇ. Καὶ σημειώτερον ὅτι ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, μηδεμίαν περιβεβλημένη ὑλικὴν δύναμιν, καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ θαυμασίου αὐτῆς ὀργανισμοῦ καὶ τῶν ἀληθῶς χριστιανικῶν ἀρχῶν δορυφορουμένη, διετήρησε τὴν προσήκουσαν αὐτῇ ἀνεξαρτησίαν, καίτοι, ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, συμβιώσασα ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπολύτου καὶ ἀπεριορίστου· τοῦτο δ' ἐξηγεῖ πῶς καὶ ἐν Ῥωσίᾳ, ὡς ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμὴν νὰ ὑποδείξωμεν ἀνωτέρω ἐν τινι σημειώσει, ἐξαίρεσις ἐκτῆτων τινῶν καὶ προσκαίρων περιστάσεων, αἱ μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας σχέσεις δὲν παρεξέβησαν τῶν ὁρίων τῶν ἀπ' αἰῶνος καθιερωμένων ὑπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ θησκειύματος.

Περὶ δὲ τῆς τελευταίας ἀξιώσεως τοῦ K. Saint Marc Girardin, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἶναι ἰσχυρὸν ἀντίπαλον τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἀπειλῶν αὐτὴν αὐτῶν τὴν ὑπαρξίν, δὲν ἐπιφέρομεν εἰμὴ ὀλίγα τινὰ· αὐτὸς ὁ σοφὸς καθηγητῆς δὲν ἐθεώρησεν αὐτὴν σπουδαίαν, διότι προσέτιθαι ἐν τῷ ἅμα· ἀποβλέψατε εἰς τὸ μέλλον, μὴ προσέξατε εἰς τὸ παρελθόν. Ὡτὸ παρελθόν! Συμφέροι τῶντι εἰς πάντας, καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ὑμᾶς, νὰ λησμονήσωμεν τὴν ἐν τῷ παρελθόντι πολιτείαν τοῦ καθολικισμοῦ ἰδίως πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν· συμφέροι νὰ μὴ ἐνθυμώμεθα, ὅτι ὁ καθολικισμὸς κατέκτησε τὴν βασιλεύσαν αὐτῇ Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἑκατονταετηρίδων· ὅτι ὁ καθολικισμὸς ἐκίνησε τότε πάντα λίθον, ἵνα ἀναγκάσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος νὰ μεταβάλῃ τὸ θησκεισμα αὐτοῦ· ὅτι ὁ καθολικισμὸς προετίμησε νὰ ἴδῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχόντα τὸν Μωάμεθ τὸν β. μᾶλλον ἢ ἐξακολουθοῦσαν νὰ θριαμβεύῃ αὐτόθι τὴν ὀρθοδοξίαν· ὅτι ὁ καθολικισμὸς ἠγωνίσθη νὰ ἀφαιρήσῃ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ἀπαράγραπτον ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀγίου Τάφου· ὅτι ὁ

καθολικισμὸς . . . ἀλλὰ συμφέροι, εἴπομεν, νὰ μὴ ἀνακινήται τὸ παρελθόν. Αὐτὸς ὁ K. Poujoulat, ὁ σήμερον γράψας τὸ παράδοξον ἐκείνο συμπέρασμα, ἄλλοτε συνετώτερος ἀναδειχθεὶς, ἐψέξε πικρῶς τοὺς σταυροφόρους ἐκείνους, αἵτινες, κατακτῆσαν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸ ἔθνος τὸ θησκεισμα αὐτῶν· (*) αὐτὸς ὁ Κύριος Poujoulat κατεδίκασε τὸ παρελθόν τοῦ καθολικισμοῦ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν πολιτεύμα.

Εἰς τὸ μέλλον ἐξεναντίας, εἰς ὃ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀτενίζομεν μετὰ παλμῶν καρδίας, τῶν ὁποίων τὴν δύναμιν δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἐκτιμῆσῃ οὐδὲν ἄλλο τῶν ἐπὶ γῆς ἔθνων, διότι οὐδὲν ἔπαθεν ὅτι ἐπάθαμεν ἡμεῖς, εἰς τὸ μέλλον τοῦτο δύναται καὶ ἡ Εὐρώπη ν' ἀποβλέψῃ οὐ μόνον ἄνευ οὐδενὸς εὐλόγου φόβου, ἀλλὰ καὶ μετὰ εὐφροσύνης ἀληθοῦς. Ἰπάρχει ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔθνος, τὸ ὅποιον ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι ἐβλάτε τὰς βάσεις τοῦ διανοητικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, δι' οὗ ἡ ἀνθρωπότης ἐκτοτε μάλιστα ἐπρόκυψε καὶ ἠδαιμόνησεν· ἐν δὲ τῷ μέτῳ αἰῶνι, ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἀπόστολος καὶ προμαχὸς τοῦ θεοῦ λόγου, δι' οὗ συνεπληρώθη καὶ ἠσπασθη ἡ ἠθικὴ τῆς ἀνθρωπότητος διάπλασις· ἔθνος τὸ ὅποιον, μετὰ τοὺς ἀδιάλειπτους ἀθλοὺς, οἷς, ἐν διαστήματι χιλίων ἐτῶν κατὰ ἀπεραιρίμων καὶ ἀδικόπως ἀνανεουμένων πολεμίων, ἐπόνησεν ὑπὲρ τῆς ἰδίως σωτηρίας, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Εὐρώπης, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἠλπίζεν, ὅτι θέλει δρῆσαι τοὺς καρπούς τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου, αἵφνης κατεπολεμήθη καὶ ἠκρωτηριάσθη ὑπὸ τῆς Εὐρώπης αὐτῆς, ὑπὲρ ἧς πολλὰ ἐμόχθησεν· ὥστε, ἐξαντληθὲν ὑπὸ τῆς τελεινταίας ταύτης πάλης, δὲν ἠδυνήθη μὲν ν' ἀνθῆσῃ εἰς νέον, μέγαν καὶ ἀκαίον ἀπ' ἀνατολῶν ἐπελθόντα πολέμιον, καὶ ἀπέβαλε μετὰ τὸν ἔσχατον ἐκείνον καὶ καρτερικὸν ἀλλ' ἀτυχῆ ἀγῶνα, τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν, διέσωσεν ὅμως τὴν ἀδάμαστον αὐτοῦ ἐθνικότητα καὶ τὸ ἀκράδαντον θησκεισμα ἔθνος, τὸ ὅποιον ἐκτοτε, καίτοι ὑποκύψαν εἰς συμφοράς ἀπεριγράπτους, δὲν ἀπηλίπισθη, δὲν ἀπεκατέστησεν, ἀλλὰ ἐν βαθείᾳ σιωπῇ τεσσάρων αἰῶνων, ἣτις δὲν διεκόπητο εἰμὴ ἀπὸ τῶν στεναγμῶν τῶν θυμάτων, εἰργάσθη, ἐμόχθησεν, ὠφελήθη ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, κατεσκεύασε ναυτικὴν δύναμιν θαυμασίαν, ἐπλοῦτησε διὰ τῆς ἐμπορίας, καὶ αἵφνης ἐκραγὲν ἠγωνίσθη ἤδη ἅπασι περιφανῶς ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας ἔθνος τελευταίου, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν ἀδιάσειστον πεποίθησιν, ὅτι, καθὼς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐξεπλήρωσε μίαν μεγάλην ἱστορικὴν ἐντολήν, καθὼς ἐπειτα ἐσώθη ἀπὸ τῆς θείας προνοίας ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἵνα ἐκπληρώσῃ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι δευτέραν μεγάλην ἱστορικὴν ἐντολήν, οὕτως βραδύτερον ἐσώθη πάλιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας ἵνα ἐκπληρώσῃ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τρίτην

(*) Histoire des croisades abrégée, par M. M. Michaud et Poujoulat. Τόμος 2, σελ. 30-31.

τινά οὐδὲν ἦν τὸν μεγάλῃν ἱστορικὴν ἐντολήν, ὅτι ἐν ἄλλαις λέξεσι προορίζεται νὰ προσδρεύσῃ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἀνατολῆς. Ἴδου τὸ μέλλον! Ἡ πολιτικὴ σύνεσις, τὸ συμφέρον τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ διττὴ εὐγνωμοσύνη, ἡ ὀρελομένη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπὸ συμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου, ὑπὸ συμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν τὸ ἱερὸν καθῆκον τοῦ νὰ συντελέσῃ ὁμοθυμαδὸν εἰς τὴν ταχεῖαν πραγματικῶσιν τοῦ μέλλοντος τούτου.

Κ. Π.

ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἐπανερχόμεθα συνεχῶς εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος, οὐχὶ μόνον διότι, ὡς εἶπομεν καὶ ἄλλοτε, εἶναι ὁ βιοποριστικώτερος κλάδος τῆς ἡμετέρας βιομηχανίας, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὸ μετὰ τῶν γραμμῶν καὶ τῆς ἐμπορίας συγκροτοῦσι τὰ τρία ἐξυχωτέρα γνωρίσματα τῆς ζωῆς, τῆς προόδου, καὶ τῆς νοητικῆς καὶ ὕλικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· διότι τὰ τρία ταῦτα, καὶ οὐχὶ αἱ ματαιόσχολοι καὶ ἐμπροθεῖς βουλευτικαὶ συζητήσεις, ἢ αἱ ἀφροεῖς καὶ ἀτυχεστάται διοικητικαὶ πράξεις καθιστάνουσιν ἡμᾶς, καίτοι μικροὺς τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν ἀριθμὸν, γνωστοὺς εἰς τὴν Εὐρώπην· διότι αὐτὰ καὶ μόνον συνδέουσιν ἡμᾶς μετ' αὐτῆς, καὶ δι' αὐτῶν καὶ μόνων πορίζομεθα τὴν εὐμενῆ τῶν ξένων ὑπόληψιν.

Πρὸ τριακοντατριῶν ἐτῶν ἐστενάζομεν ὑπὸ δουλείαν. Κατὰ τὰ ἐννέα ἐξ αὐτῶν ἠγωνίσθημεν, ὁ δὲ πολιτικὸς ἡμῶν βίος· μόλις μετρᾷ ἔτη εικοσιτέσσαρα, καθ' ἃ, καταδικασθέντες, περιστέλλομεν τὰ ἀνδρικά ἡμῶν μέλη ἐντὸς κοιτίδος στενῆς καὶ πενιχρᾶς. Καὶ ὁμοῦ στρέψατε τὸν ὀρθαλμὸν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ῥωσίαν, τὰς Ἰνδίας αὐτάς, πρὸς αὐτὸν τὸν νέον κόσμον, καὶ παντοῦ θέλετε ἰδεῖ τὸν Ἑρμῆν τῆς Ἑλλάδος σφριγῶντα, τιμῶμενον καὶ τιμῶντα τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος του. Δις σχίσατε τὰ πελάγη ἀπὸ τοῦ Εὐζεῖνου καὶ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῶν περάτων τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ παντοῦ θέλετε ἀπαντήσῃ κυμαινομένην τὴν κυανόλευκον σημαίαν. Ἀνοίξατε τὰ βιβλία τῶν Εὐρωπαϊκῶν, ἐπισκέφθητε τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀκαδημιῶν, τῶν ἐπιστημονικῶν συλλόγων, τῶν φιλολογικῶν ἐταιριῶν, καὶ παντοῦ θέλετε ἀναγνώσει ἐκθειάζομενον τὸν πρὸς τὴν παιδείαν ὄργανισμὸν τῶν Ἑλλήνων, παντοῦ θέλετε εὐρεῖ συμπαραδρέοντα ὀνόματα σοφῶν ὁμογενῶν μετ' ὀνομάτων σοφῶν εὐρωπαϊκῶν, μὴ ἀπαξιούτων πολλάκις νὰ μνημονεύσῃ καὶ τῶν προόντων αὐτῶν τῆς Ἑλληνικῆς διακρίσεως.

Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν ἤμαζεν ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία, ὅτι δὲ ἤμαζεν ἀπεδείχθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος. Οἱ Ἰδραῖοι, οἱ Σπετειῶται, οἱ Ψαρρῖανοί, ἐμπειροτάτοι καὶ τολμηροὶ ναυσίποροι, μετεβίβαζον ἀδικόπως καὶ ἀπᾶ, τῶν δύο ἡμισφαιρίων θησαυροὺς εἰς τοὺς βράχους αὐτῶν, καὶ κατεσκευάζον νέα πλοῖα. Καὶ ὁμοῦ, ὅτε τὸ 1821, ἀνεπετάθη ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ, ἡ χωρητικότης τῶν πλοίων ὅλης τῆς σήμερον ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος δὲν ἀντεστοίχει οὐδὲ πρὸς τὸ τεταρτημῆριον τῆς ἐνεστῶσης. Καὶ σημειώσατε ὅτι κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη, διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις τὰς ὁποίας ὑπεδείξαμεν ἐν τοῖς φυλλαδίοις Ε' καὶ ΟΖ' ἡ χωρητικότης αὕτη ἠλαττώθη κατὰ πολὺ.

Εἶναι περιέργον ν' ἀντιπαράθεσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν τότε τόνων πρὸς τὸν τῶν ἐνεστῶτων, κατατάσσοντες αὐτοὺς, χάριν λεπτομερεστερᾶς πληροφορίας, εἰς τοὺς ἀρμόδιους λιμένας. Ἡ δὲ σύγκρισις θέλει ἀποδείξει ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀνάγκην ἀποδείξεως, ὅτι ἡ διάνοια καὶ ἡ βιομηχανία δὲν θάλλουσιν οὐδὲ ἀνοθεῖν εἰμὴ ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅτι καὶ ἡ ἐλευθερία αὕτη εἶναι ἀνεπαρκὴς ἐὰν δὲν συνυπάρχῃ μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἴδετε τὴν Ἑπτάνησον ἢ Ἐπτάνησον δὲν στερεῖται οὐδ' ἐλευθερίας, οὐδὲ ἀσφαλείας, οὐδὲ ἰσχυρᾶς προστασίας τῶν συμφερόντων αὐτῆς· ὁ Ἰόνιος λαὸς, ὅλος Ἑλληνικὸς, εὐφροεντατός, δραστηριώτατος καὶ ἐπιχειρηματικώτατος, κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦται τῆς φυσικῆς ἰκανότητος τῶν γειτόνων αὐτοῦ ὁμογενῶν. Καὶ ὁμοῦ οὐχὶ μόνον δὲν προοδεύει ὅσον αὐτός, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολλὰ ὀπισθοδρομεῖ, διότι στερεῖται δυστυχῶς ὑπάρξεως ἐθνικῆς.

Ὡς εἶπομεν καὶ ἐν τῷ ΝΖ' φυλλαδίῳ, ἡ παραρῆλια ὅλη τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος διαίρεται εἰς τέσσαρας νομοὺς ναυτικούς, οἱ τοὶ δὲ περιέχουσιν εἰκοσιδύο λιμένας. Ἀνάγκη δὲ, πρὸς τὴν περὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων τόνων νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν διὰ νὰ καταδείξωμεν τὴν διαφορὰν τῆν ὁποῖαν προσθέμεθα.

Table with 3 columns: Port Name, Tonnage 1821, Tonnage 1852. Includes ports like Ίδρα, Πειραιεύς, Σπέτσαι, Πόρος, Ναυπλία, Κορωνίς, Σύρα, Μύκονος, Ἄνδρος, Θήρα, Μήλος, Σκιάθος, Χαλκίς, Σάμοπος, Ἀμαλιόπολις, Κόμη, Μεσολόγγιον, Πάτραι.

Table with 3 columns: Port Name, Tonnage 1400, Tonnage 28950. Includes ports like Γαλαξείδιον, Πύλος, Καλάμαι, Κυλλίνη.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω συγκρίσεως ἐξάγονται τὰ ἐξῆς.

Α'. — Ὅτι ἐπὶ τὰ λιμένας πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐστεροῦντο παντάπασιν ναυτικῶν, καὶ ὅτι σήμερον μετροῦσιν ὅλοι ὁμοῦ τόνους 26123.

Β'. — Ὅτι εἰς λιμὴν, ὁ τῆς Ἀμαλιόπολεως, ἀκατοίκητος πρὸ τοῦ ἀγῶνος, ἐπλαστουργήθη διὰ συνοικισμοῦ ἐκ Θεσσαλίας, καὶ ἔχει ἄξιον λόγου ναυτικόν.

Γ'. — Ὅτι ἐνῶ ὅλων τῶν λιμένων οἱ τόνοι ἐποπλαπλασιάσθησαν ἐπ' ἄπειρον, οἱ τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Πατρῶν ἠλαττώθησαν. Τοῦτο ὁμοῦ προέρχεται, διὰ μὲν τοὺς τῆς πρώτης ἐκ τῶν ἀδρυστῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος θυσίων τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἐκείνης, καὶ τῆς μετοικίσεως πελλῶν οἰκογενειῶν εἰς Πειραιᾶ εἰς ὅ τινας τὰ νηλόγια κατέγραψαν τὰ πλοῖα αὐτῶν, διὰ δὲ τοὺς τῶν Πατρῶν, τῶν ὁποῖων ἄλλως ἢ ἐλάττωσις εἶναι ἐλαχίστη, ἐκ τῆς γειτνιασεως τοῦ Γαλαξείδιου τεραστίως ἀναπτύξαντος τὸ ναυτικὸν κίτου.

Δ'. — Ὅτι ἐνῶ τὸ 1821, ὁ ἀριθμὸς τῶν τόνων ἀνέβαιναν εἰς 61449, μετὰ τριάκοντα δύο, ἢ μᾶλλον μετὰ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη, διότι ἐννέα ἐξ αὐτῶν διενύσαμεν παλαιότες καὶ καταστρεφόμενοι, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐτετραπλασιάσθη.

Ὅμοια ταχυτάτη καὶ μεγίστη ἀνάπτυξις ἐγένετο, — καὶ σημειώσατε ὅτι ἐγένετο αἰθόρητος, — ἐφ' ὅλων τῶν διανοητικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἀντικειμένων. Πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν πέμπτον μόνον τῆς εὐφόρου τῶν Πελοποννησίων γῆς ἐκαλλιεργεῖτο, καὶ τούτου τὰ τέσσαρα πέμπτα ἀνήκον εἰς τοὺς δεσπόζοντας· σήμερον δὲ ἀμπελώνες, καὶ ἐλαιῶνες, καὶ ἀγροί, καὶ πεδία σταχυοφόρα κατακαλύπτουσιν αὐτήν.

Ἡ ἐπαρχία ὁλόκληρος τῆς Ἀττικῆς κατοικεῖτο τότε ὑπὸ εἰκοσιπέντε χιλιάδων ψυχῶν, ἐνῶ σήμερον μόναι αἱ Ἀθηναὶ περιέχουσι τριάκοντα χιλιάδας. Τεσσαράκοντα ἐπὶ χιλιάδες μαθητῶν φοιτῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ πενήκοντα τυπογραφεῖα πλημμυρίζουσιν, ὡς πηγαὶ πολυχεύμενες, διὰ τῶν προϊόντων τοῦ Ἑλληνικοῦ νοῦς ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς Ἀνατολῆς.

Αἱ πρόοδοι αὗται δὲν εἶναι ἄρα γε ἀποχρῶσαι ὥστε νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐγγράφα δικαιολογητικὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τῶν πεφωτισμένων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν;

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚῆ

Ὁ Βρυαρὸς φυσιολόγος Ἀστερσεϊθ, εἰς Νέαν Γρενάδην περιηγούμενος, καὶ κατὰ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Πανάμα ἀνασκαφὴν ἐνεργήσας, ἀνεύρεν ἀγγεῖον ἐκ γῆς ὀπτῆς, περιέχον τριακόσια ἐξήκοντα τέσσαρα ῥωμαϊκὰ νομίσματα, τῆς τρίτης καὶ τετάρτης χριστιανικῆς ἑκατονταετηρίδος, φέροντα δὲ τοὺς τύπους τῶν αυτοκρατόρων Μαξιμιανοῦ, Διοκλητιανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ πρώτου.

Πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ ἐνδοξος θεμελιωτὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγνωρίζε τὴν Ἀμερικὴν; Ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἀποτετολημμένη, καὶ ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου τεκμηρίου στηρίζεται. Πιθανότερον φαίνεται ὅτι Ἰσπανός τις, ἐκ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς πόλεως Πανάμας, ἀρχαιολόγος ἢ νομισματολόγος, εἶχε θάψει τὴν συλλογὴν του ἐνταῦθα, ὅταν ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἰρλανδοῦ πειρατοῦ Μοργάνου. Ταῦτα εἰσὶ τὰ πρώτα ῥωμαϊκὰ νομίσματα τὰ εὐρεθέντα ποτὲ ὑπὸ τὴν γῆν τῆς Ἀμερικῆς.

ΟΙ ΕΝ ΜΑΓΚΕΣΤΡΙΑ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΕΜΠΟΡΟΙ.

Οἱ ἐν Μαγκεστρίτ τῆς Ἀγγλίας ὁμογενεῖς, περὶ τῆς γενναίας τῶν ὁποῖων προσφοράς πρὸς τὴν Παρθώραν ἐξεθέσαμεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ, ἐπιθυμοῦντες νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι ξυλογραφίας, καὶ παρατηρήσαντες ἐκ τε τῶν εἰκόνων τῆς Παρθώρας, καὶ τῶν συστάσεων ταύτης ὅτι ἐπιτηδεύτατος μετὰ τῶν ἡμετέρων ξυλογράφων εἶναι ὁ Κ. Π. Σκιαδόπουλος, ἐδωρήσαντο αὐτῷ κισώτιον περιέχον συλλογὴν ἀξίαν λόγου ξυλογραφικῶν ἐργασιῶν κατεργασμένων ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἡ δωρεὰ αὕτη τοσοῦτον μᾶλλον διεγειρεῖ τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, καθόσον μετὰ τοῦ πατριωτικώτατου ἀγῶνος τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθησαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμογενεῖς κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν τῆς τύχης τῆς Ἀνατολῆς μεγάλῃν συζήτησιν, δὲν λησμονοῦσι καὶ τὰ εὐτελέστερα, ὡς ἂν ἀποβλέπουσι τὴν πρόδον τῆς κοινῆς πατρίδος.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ο ΕΡΩΣ.

—ο—

Ἐκάθετο σιωπηλὴ κ' ἐμελαγγόλ' ἡ κόρη,
 Ἢ μήτηρ της περίλυπον ἐνώ τὴν ἐθεώρει,
 «—Θυγάτηρ μου, » τὴν ἔλεγε μ' ἀνήσυχον καρδίαν,
 « Ὁρέλειαν δὲν σ' ἔφεραν οἱ λόγοι μου κάμμιαν.
 Ματαίως σ' ἐσυμβούλευσα τοῦ ἔρωτος τὰ βέλη,
 Νὰ σ' ἀποφεύγῃς πάντοτε· ἰδοὺ τὰ πικρὰ τέλη
 Τῆς μητρικῆς παρακοῆς. » Ἢ κόρη εἶπε τότε,
 «—Μῆτέρ μου, σὲ παρήκουσα; δὲν ἐνθυμούμαι ποτε
 Τὸν ἔρωτα ἀπέφευγα ἐγὼ εἰς κάθε μέρος,
 Εἰς τὸν κλειστόν μου θάλαμον εἰσέδυν ὁ ἔρωτος.
 Καὶ δι' ἐκάστης μ' ἔφλεγεν ἠλιακῆς ἀκτίνος.
 Τὸν θάλαμόν μου ἔρευγα, ἐξήρχετο κ' ἐκεῖνος.
 Εἰς κάθε ἄνθος ἐβλεπα τὰ μειδιάματά του,
 Εἰς κάθε αὔραν ἤκουσα τὰ ψιθυρίσματά του.

Τὰ ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπέκλειε μὲ βίαν,
 Τὸν ἡσθάνομην, μήτηρ μου, εὐθὺς εἰς τὴν καρδίαν.

—ο—

Ὁ ΥΨΙΝΟΣ.

«—Τὰ ὦτά μου ποῖα προσβάλλει φωνή;
 Τί ἄσματος, μήτηρ, μὲ θελγ' ἠδονή;
 Ἄλλ' ἄκουσε ποῖος ἐμβαίνει ἐδῶ·
 Γὴν νύκτ' αὐτὴν ποῖον λοιπὸν θά ἰδῶ; »
 — « Φωνὴν δὲν ἀκούω δὲν βλέπω τινά.
 Σ' ἐξύπνισαν ἴσως τοῦ σκότους πτενά.
 Κοιμήσου, υἱέ μου, καὶ εἰς' ἀσθενή.
 Ἐδῶ δὲν θά ἔλθῃ ἀπόψε κανεῖς. »
 — « Φωνὴ θνητοῦ αὐτὴ δὲν εἶναι, ἀλλὰ,
 Εἰς ἄγγελος, μήτηρ, μὲ κράζει, γελᾷ »
 Κ' ὑψώνει τὸ βλέμμα εἰς τὸν οὐρανόν.
 Καλὴν νύκτα, μήτηρ, καὶ ὕπνον τερπνόν. »

X. A. Παρμενίδης.

